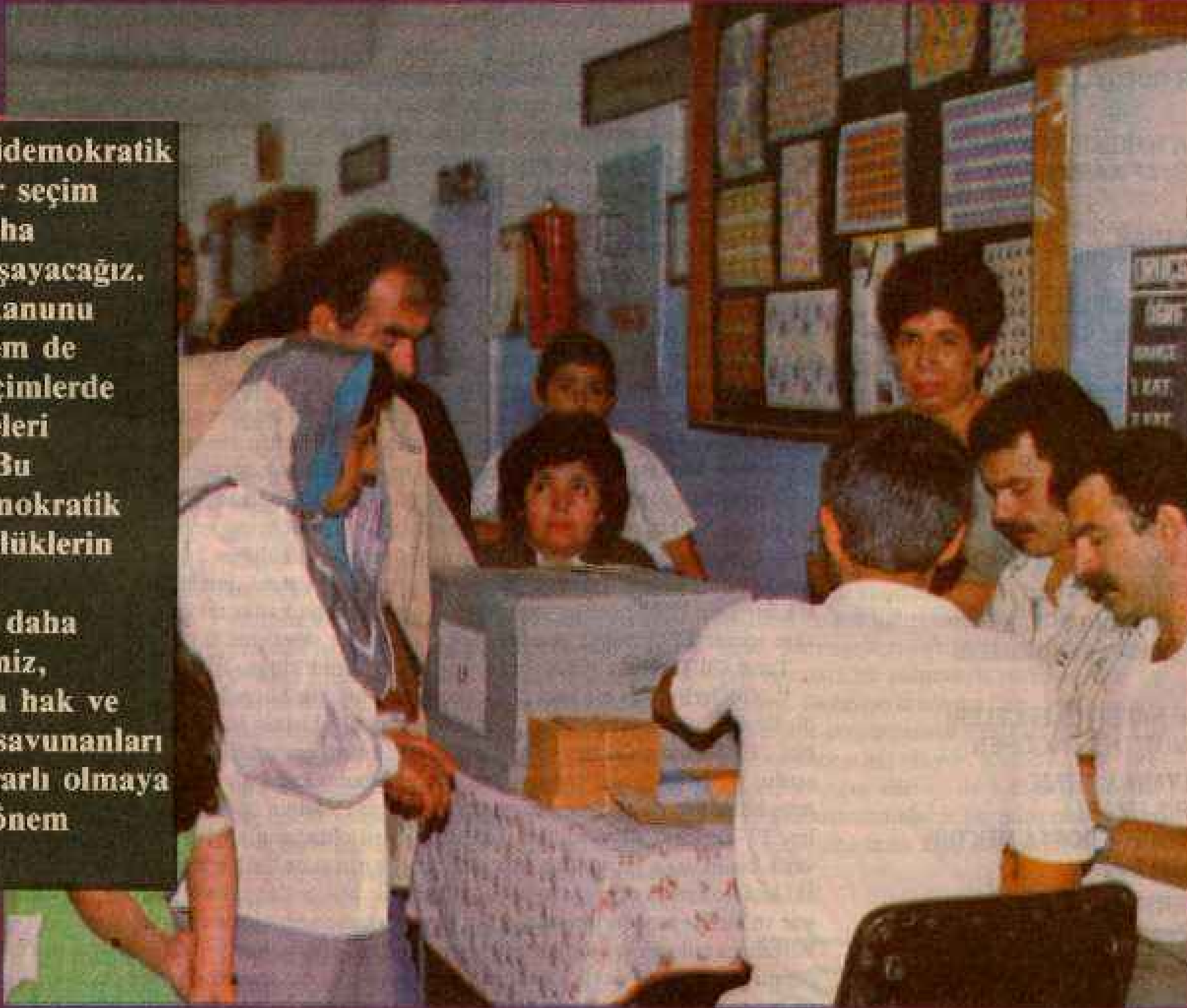
SAYI:11 FİYATI: 750 TL (K.D.V dahil)

Görüş

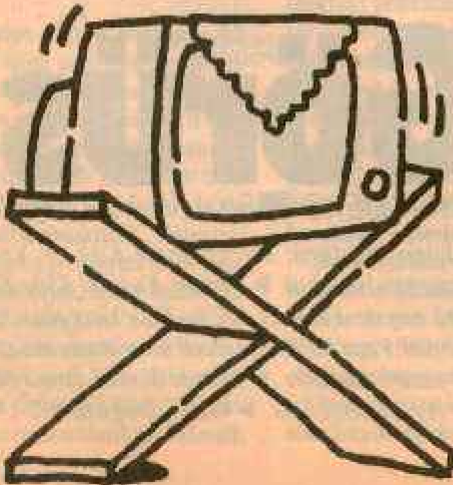
EKONOMİ VE POLİTİKADA

AYLIK DERGİ EKİM 1987

Antidemokratik bir seçim daha yaşayacağız. Hem seçim kanunu açısından, hem de solcuların seçimlerde temsil edilmeleri açısından... Bu durumda demokratik hak ve özgürlüklerin kazanılması mücadelesini daha güçlendirmemiz, seçimlerde bu hak ve özgürlükleri savunanları tutarlı ve kararlı olmaya zorlamamız önem kazanıyor.

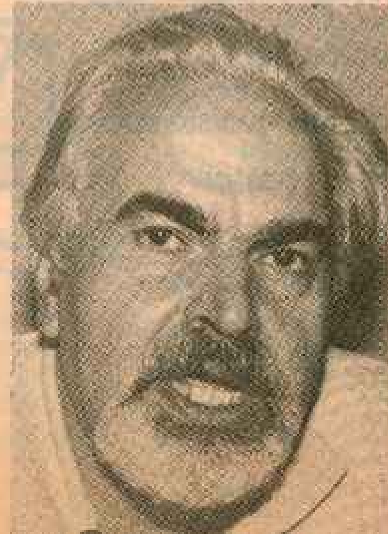
TRT... AHİR ZAMAN PEYGAMBERİ

"MUHAFAZAKÂR MARKSİSTLER" VE MARKSİST MUHAFAZA

"Türkiye'de ve dünyada Marksistlerin muhafazakâr olduklarını söylemek tam bir haksızlıktır. Gök Mekaniğinde 'tanrıdan niçin sözetmediğini' soran Napolyon'a, 'bu varsayıma ihtiyacım olmadı' diyen Laplace haklıydı. Varsayımlara, öngörülere ve bütün bunları teorik düzeyde tartışmaya ihtiyaç duyduklarını söyleyen, ama yeter ki bu varsayımlar dünyayı değiştirme özleminin ve değiştirilebileceği gerçeğinin üstüne gölge düşürmesinler diye ekleyen Marksistler de en az Laplace kadar haklıdırlar."

ERDAL ATABEK İLE SÖYLEŞİ

İÇİNDEKİLER

İŞKENCE

Geçen sayımızda bu sütunda yer alan yazımız şöyle bitiyordu: "İşkencesiz bir toplumda yaşama onurunu hiçbir şeye değişmemekte şuncacık kararlı kim varsa üzerine düşeni yerine getirmeye her an hazır olmadıkça, işkencenin önü alınamaz ve hiç kimse de işkence olgusunun sürüp gitmesinden kendi payına düşen sorumluluktan kurtulamaz."

Bu sözleri boşuna yazmamıştık. Yaratılmak istenen hayallere rağmen Türkiye'de 1980'de başlayan rejim ve onun ayrılmaz sorgu yöntemi işkence, hiç değişmeden sürüyordu çünkü. Şimdi bunun üç taze örneğini naklediyoruz sizlere. İlk örnek Güneşe Çağrı dergisi sahibi Kubilay Akpınar.

Tarih 19 Ağustos, yer İstanbul Emniyet Müdürlüğü:

"Saat 01.00 sıralarında siyasi polis tarafından gözaltına alındım. Ve 20 gün 1. şubede tutuldum... Günlerce süren askıya alma, elektrik verme, soğuk su dökme, aç susuz bırakma, kaba dayak ve psikolojik baskı türünden işkencelerden sonra, içinde ne yazılı olduğunu bilmediğim ifadeyi imzalamak zorunda bırakıldım."

Tarih 9 Ağustos, yer Adana Emniyet Müdürlüğü. İşkenceye uğrayan Mehmet Merhametsiz.

"TSIP, Ege sorumlusu olduğum için gözaltına alındığımı, bundan sonra kendilerinin elinde esir olduğumu ve bildiklerimi anlatmam gerektiğini söylediler... Ben hiçbir şey bilmediğimi söyleyince 'pekâlâ, sen galiba yöntemlerimizi tanımıyorsun, seni önce bir asalım da gör' dediler. Beni çırılçıplak soyarak ellerimi arkadan bir iple bağladılar, sonra bu ipten asılarak ayaklarımın yerden kesilmesini sağladılar. Ne kadar zaman kaldığımı bilmiyorum ama omuzlarımın kopacağını sanmıştım sonra yavaş yavaş nefes alamaz hale gelmeye başladım. Göğüs kafesim adeta parçalanacaktı... İzmir'e getirildikten bir süre sonra gözlerim bağlı olarak sorgu odasına alındım. Aynı soruları tekrarlayarak benden cevaplamamı istediler. Bilmediğimi söyleyince küfürlerle soyunmamı istediler. Soyunmak istemeyince zorla çırılçıplak soyarak yere yatırdılar. Bir kişi ayaklarıma oturdu, bir kişi kafama, iki kişi ise kollarımı tutuyordu. Bu sırada bir kişi de hayalarımı sıkmaya başladı. Kollarımı ve bacaklarımı oynattığım zaman tekme ve yumruklarla vuruyorlardı... Gözaltında kaldığım 3 günlük süre içinde sürekli olarak hayaları sıkma, yumruk ve tekme ile rastgele vurma, gırtlağımın sıkılması, elimden yüksek bir yere kelepçelenip gözü bağlı olarak sabaha kadar tek ayak üzerinde bekletme ve bu süre içinde aç ve susuz bırakma gibi işkenceler dönüşümlü olarak uygulandı."

Tarih, 28 Temmuz 1987, yer İzmir Emniyet Müdürlüğü. İşkenceye uğrayan Mehmet Çömez.

"..Gözlerim yün bir kaşkol ile sıkıca bağlanarak hücreden alındım. Kollarıma iki kişi girdi. Beni dövmeye başladılar... tahminen beş altı kişinin bulunduğu bir yere getirdiler.. Bana biri 'Ey Mehmet Çömez şu andan itibaren bizim esirimizsin, burada bizim yetkilerimiz sınırsızdır, biz istediğimizi yaparız, sen şimdiye kadar kaç kişiyi öldürdüğümüzü, sakat bıraktığımızı biliyor musun? Senin gazetelerden öğrenebildiğin üç-beş kişidir...' diye beni tehdit ettiler. 27 Temmuz'da verdiğim ifadenin doğru olduğunu söyledim. Bunun üzerine 'bu pezevenk bizim şaka yapmadığımızı anlasın, yatırın şunu' diye biri bağırdı. Beni yere yatırdılar. İki kişi kollarımı arkaya doğru büküyor, bir kişi gırtlağımı sıkıyor, iki kişi bacaklarımı ayırıyor ve biri de hayalarımı sıkıyordu. Ben korkunç acılar içinde kıvranıyor, bağırıyordum. Tam nefesim kesilecekken boğazımı gevşetiyorlar, birkaç saniyelik nefes aldırdıktan sonra aynı işlemi yaklaşık 30 dakika kadar tekrarlıyorlardı. Bir ara kendimden geçtim.. Kendime gelince bir pencerenin demirine kolum gerilecek şekilde kelepçeyle bağladılar. Tek ayak üzerinde her şeyi kabul edinceye kadar böyle kalacağımı söylediler..."

"Son Türk Devletine" ithaf olunur!

□□□

Bu sayımızla birlikte sürekli bir köşe açıyoruz; AREN'İN GÖRÜŞÜ. Sayın Sadun Aren bu köşede okurlarımızın yolladığı sorulara cevap verecek. Mektuplarınızı bekliyoruz.

EKONOMİ VE POLİTİKADA **Görüş**
AYLIK DERGİ ■ EKİM 1987 ■

▶ **Sahibi:** *Şükrü Çelikyapı* ▶ **Yazı İşleri Müdürü:** *Burhanettin Kök* ▶ **Yazışma:** GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-İstanbul ▶ **Fiyatı:** *Yurt içi 750.-TL Yurt dışı 4 DM.* ▶ **Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı):** *Yurt içi 6750.-TL. Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır.* ▶ **Dizgi:** *Yayın-Dizgi Merkezi* ▶ **Ofset Hazırlık:** *SOS* ▶ **Baskı:** *Çift Ay Matbaacılık* ▶ **Genel Dağıtım:** *GAMEDA*

DEMOKRASİ MÜCADELESİ VE SEÇİMLER

Bu seçimlerde sol hareketin temsil edilmiyor olmasının başlıca sorumlusu solcular olmayabilir. Ama bir dahaki seçimlerde de emekçi halk kendi alternatifini bulamazsa, sol hareketi herkes bağışlayabilir belki; ama tarih asla...

Baskın basanındır. Başbakan Özal'ın politikada kullandığı başlıca "metod" bu. Bunun **etik** sakıncaları varmış... Orası Özal'ı ilgilendirmiyor. Hakkını da vermek lazım, çoğu zaman başarıyla kullanıyor bu metodu.

Erken seçim kararının alınmasında da böyle oldu. Üstelik Özal sadece muhalefete değil kendi partisine de baskın yaptı. Erken seçimden hoşnut olmayabilecek bir kısım ANAP milletvekillerinin toparlanmalarına fırsat vermeden, kendi başına aldığı seçim kararını alelacele TBMM'den geçirmeyi becerdi.

Baskın yapmakta, Özal becerikli olduğu kadar avantajlı da. Her şeyden önce partisinin **tek adamı.** ANAP'ta demokratik bir işleyiş olmadığı herkesin malumu. Değil sıradan, önemli bir karar alınırken dahi ilgili kurullarda konu görüşülüp tartışılmıyor. Özal tek başına karar alıyor ve kararlara ANAP'ın içinden kayda değer bir itiraz yükselmediği için de Özal ne derse öyle oluyor. Dolayısıyla **"baskın"** son derece kolaylaşıyor. Ayrıca TBMM'deki mutlak çoğunluğu da Özal'a büyük kolaylık sağlıyor.

Ne ki Özal'ın avantajları bu kadar değil. Parlamentodaki muhalefet de **basılmaya** pek teşne. Erken seçim kanununa karşı muhalefet partilerinin takındıkları tavır, bu gerçeğin somut göstergesi.

Özal'ın demokrasiye ilişkin herhangi bir nosyonu yok. Nasıl işine gelirse öyle davranıyor. Erken seçim kanunu bunun tipik örneği. Özal, partisinin oylarının, en kötü ihtimalle % 30'un altına düşmeyeceğini tahmin ediyor ve kanun tasarısını da bu en kötü ihtimali esas alarak hazırlıyor. Dolayısıyla da ortaya, son derece antidemokratik, üniversel seçim sisteminin asgari gereklerini dahi kaale almayan, bütünüyle keyfi, hatta demokrasiyi yasaklayan 1982 Anayasası'na dahi aykırı hükümler taşıdığı öne sürülen bir kanun çıkıyor. Kanunun işlevi, üçte birin dahi altında bir **azınlık** oyuyla Özal'ın TBMM'de ezici çoğunluk elde etmesini mümkün kılmak. Üstelik bu gerçeği muhalefet partileri de görüyorlar. Ve yerinde olarak da kimi muhalefet sözcülerinden seçimleri **boykot** tepkileri yükseliyor.

Ama hepsi bu kadar. Aradan 24 saat geçmeden boykot tepkileri, sanki hiç olmamışçasına sönümlenip gidiyor. Ve güle oynaya hep birlikte seçim "sath-ı maili"ne giriliyor. Böylece Özal baskını gerçekleştirip "malı götürmekte" büyük avantaj elde etmiş oluyor.

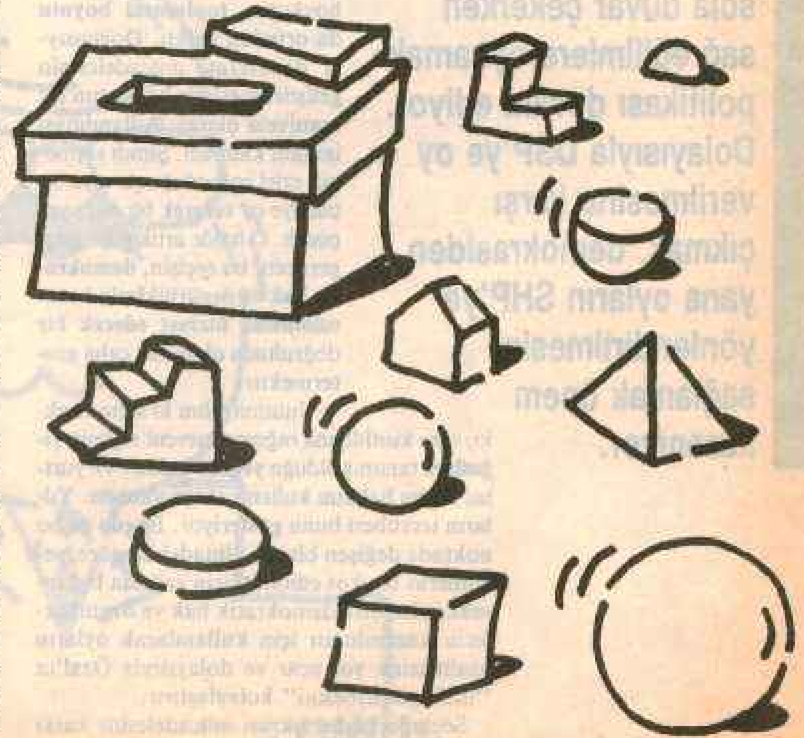
Oysa "seçimleri boykot" tepkileri tutarlı bir direnme politikası haline getirilebilseydi Özal'ın hesabı bozulabilirdi. Çünkü böylesine antidemokratik bir seçim yasasını boykot etmek son derece yerinde ve haklıydı. Boykot, çok açık bir haksızlığa karşı çıktığı için seçmen kitlesi içinde büyük destek sağlayabilirdi. Ayrıca Özal'ın pek önem verdiği "Batı dünyası" da oralardaki uygulamalarla bağdaşması mümkün olmayan böylesi antidemokratik bir seçimi meşru görmezdi. Hatta 450 ANAP'lıdan oluşmuş bir TBMM'nin imajinasyonu dahi Özal'ı son derece rahatsız ederdi. Kısacası seçimlere katılabilecek muhalefet partileri boykot konusunda kararlı ve istikrarlı olsaydılar Özal bu erken seçim kanunuyla seçimlere gitmeye cesaret edemezdi, mutlaka taviz vermek zorunda kalırdı.

Aslında boykot tepkilerinin fevri yükseldiği, boykotun tutmayacağının başından belli olduğu, burjuva partilerinin böylesi radikal yollara başvurmaya cesaret edemeyeceği söylenebilir. Ayrıca bencil bir takım hesapların da boykotun çabucak sönümlenmesinde rol oynayacağı bellidir. Ne ki bunlar, sadece ve sadece, burjuva partilerinin demokrasi anlayışındaki tutarsızlığın, demokrasiyi hazmetmekteki yetersizliklerinin göstergesidirler. Tutarlı demokratlık, dünyada eşi menendi görülmemiş, böylesine antidemokratik bir seçimin boykot edilmesini gerektirirdi.

Önümüzdeki seçimin antidemokratlığı sadece erken seçim kanunlarından da kaynaklanmıyor. Bir de rejimin kendisinden kaynaklanan antidemokratik bir durum var. O da **sol hareketin seçimlerde temsil edilmiyor olması.**

Bu durumun sorumlusunun, rejim değil solcuların kendileri olduğunu söylemek hakkaniyetle pek bağdaşmaz. Çünkü solcular 1963'ten 1980'e dek Türkiye'de yapılan seçimlerin hepsinde şu veya bu ölçüde temsil edilmeyi gerçekleştirdiler. 12 Eylül rejiminin sola büyük darbe indirmiş olduğu doğrudur, ama sol potansiyelin de toplumdaki yerini ve önemini koruduğu çeşitli göstergeleriyle ortadadır. Bu potansiyel bugün seçimlerde temsil edilmenin imkânını bulamıyorsa bunun, mevcut rejimin karakterinden kaynaklanan nedenleri de olması gerekir. Örneğin uzunca süredir sözü edilen sol partinin henüz kurulmamış olmasını, tek başına soldaki bölünmüşlüğe bağlamak inandırıcı olmaz. Çünkü geçmişte de sol hareket yine bölünmüş bir yapıya sahipti ama solun seçimlerde bir alternatif olarak yer alması pekâlâ mümkün olabiliyordu.

Bu tespitten, mevcut rejim varlığını koruduğu sürece sol hareketin seçimlerde temsil edilemeyeceği sonucu çıkmaz. Gerçek şudur: Mevcut rejim yasal sol bir partinin oluşturulmasının önüne hatırı sayılır engeller dikmektedir. Bu engelleri solcuların elbirliğiyle yoğun ve sabırlı bir çalışmayla temizlemeleri gerekiyor. Dolayısıyla sol partinin oluşturulması, aceleye getirilmemesi gereken bir süreç ve bir emek meselesi oluyor. Kabul etmek gerekir ki, solcular ellerini ne kadar çabuk tutmuş olsalardı seçimlerde bir parti olarak temsil edilme imkânını elde edemezlerdi. Dola-

yısıyla solun bu seçimlerde de bir alternatif olarak temsil edilemiyor olmasına **hayıflanmanın** fazla anlamı ve önemi yok.

Solun parti olarak seçimlerde temsili sağlanamıyorsa bağımsız aday bir çare olamaz mı?

Olabilir ve olduğu durumlar da olmuştur. Ne ki bunun özel şartları vardır. Örneğin yasal örgütlenme imkân ve şartları burjuva siyasetler için geçerliyken bu hak solculara tanınmamışsa bağımsız adaydan başka çare kalmaz; ya da sol hareket içinde yer alanların elbirliğiyle destekleyecekleri, yığınsal saygınlığa sahip solcu adaylar çıkar vb. Böylesi şartların olmadığı durumlarda sol içinde yer alan şu veya bu siyasi çizginin kendi başına bağımsız aday göstermesi, sol hareketin seçimlerde temsil edildiği anlamına gelmeyeceği gibi, elde edilen sonuçlar da, toplumdaki sol potansiyelin karikatürize edilmesinden başkasına hizmet etmez.

Seçme hakkı, rejimin yığınlara tanımış olduğu yegâne haktır. Ve yurttaş da bu hakkını kullanmaktan yanadır. Seçimleri boykot demokratik özgürlüklerin kazanılması için kullanılacak oyların azalmasına yol açar.

Öyleyse bir yol neden boykot olmasın? Hem seçim kanunu antidemokratik, hem de solun seçimlerde temsilinin önü kapanmış; bu durumda boykot en doğrusu olmaz mı?

Olmaz. Boykot her şeyden önce **toplumsal çözüm yolu** olduğunda başvurulması gereken bir yöntemdir. Bugün Türkiye'de acil hedef demokratik hak ve özgürlüklerin bir an önce geçerli kılınmasıdır. Şayet burjuva partileri de bu noktanın önemini yeterince kavramış olsalardı, seçimleri boykot ederlerdi ve demokrasi mücadelesi iyi kötü bir ivme kazanırdı. Böylesi gerçekleşseydi sol hareketin de tutumu boykota katılmak, boykotun yığınsal yaygınlığa kavuşması için var gücünü sarfetmek olurdu. Ve sonuçta boykot demokratik hak ve özgürlükler için vermekte olduğumuz mücadelenin geliştirilmesine hizmet ederdi.

Ama boykot tepkilerinin sönümlenip gitmesiyle birlikte boykotun **toplumsal boyutu** da ortadan kalktı. Dolayısıyla demokrasi mücadelesinin geliştirilmesinde boykotun bir manivela olarak kullanılması imkânı kalmadı. Şimdi seçmenin ezici çoğunluğu şu veya bu partiye oy vererek bir seçiş yapacak. O halde artık yapılması gereken, bu seçişin, **demokratik hak ve özgürlüklerin kazanılmasına hizmet edecek** bir doğrultuda olmasına çaba göstermektir.

DSP'nin izlediği, sola duvar çekerken sağ eğilimlere oynamak politikası devam ediyor. Dolayısıyla DSP'ye oy verilmesine karşı çıkmak, demokrasiden yana oyların SHP'ye yönlendirilmesini sağlamak önem kazanıyor.

Unutmayalım ki seçme hakkı, tüm kısıtlılığına rağmen mevcut rejimin **yığınlara** tanımış olduğu **yegâne** haktır. Ve yurttaş da bu hakkını kullanmaktan yanadır. Yılların tecrübesi bunu gösteriyor. Bugün de bu noktada değişen bir şey olmadığına göre, seçimlerin boykot edilmesi için çağrıda bulunmak, olsa olsa demokratik hak ve özgürlüklerin kazanılması için kullanılacak oyların azalmasına yol açar ve dolayısıyla Özal'ın "malı götürmesini" kolaylaştırır.

Seçimlerin demokrasi mücadelesine katkı getirecek bir platform haline getirilmesi seçim döneminin gereğince değerlendirilmesini gerektirir. Ancak sol hareketin seçimlerde temsil edilemiyor olması büyük bir handikap oluşturuyor ve yapılabilecekleri önemli ölçüde sınırlıyor. Buna mevcut rejimin getirdiği yasaklar da eklenince solun yaklaşık bir aylık seçim döneminde yığınsal boyutlarda yapabileceği pek bir şey kalmıyor. Bu olgu da, yasal sol partinin, nasıl bir ihtiyaç olduğu gerçeğini bir kere daha gözler önüne seriyor.

Tabii bütün olumsuzluklara rağmen solcular seçimlerde kendilerine düşeni yerine getirmekten geri kalmamalıdırlar. Yayın başta olmak üzere, olabilecek her imkânı değerlendirerek, seçimlerde yurttaşların görüşlerinin demokratik muhtevada belirlenmesine yardımcı olmak gerekiyor.

Seçmenin görüşünün demokratik muhteva kazanması için demokrasi konusundaki yanılgıların da sergilenmesi elzemdir. Çünkü görünüşte demokrasiyi savunmayan yok. Ama sıra somut demokratik hak ve özgürlüklere, güncel taleplere geldiği zaman durum değişiyor. Onun için kıstasımız soyut demokrasi değil, somut güncel talepler olmalı. Bir başka deyişle seçimlerde oyların, demokratik hak ve özgürlükleri savunanlara, şimdiye değin bu doğrultuda politika izleyenlere yönlendirilmesi için çaba harcamak gerekiyor.

Bu noktaya gelindiğinde meselenin adıyla sanıyla somutlanması zorunluluk oluyor. Hemen görüleceği gibi seçimlere katılan 7 parti arasında demokratik hak ve özgürlükleri iyi kötü bir **bütünsellik** içinde savunanlar sadece sosyal demokrat nitelikli partiler. Öteki partilerden de, arada bir şu veya bu demokratik hakkı savunanların çıktığı oluyor ama politikaları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, sosyal demokratlar dışında kalan partilerin tamamının yığınları doğrudan ilgilendiren demokratik hak ve özgürlükler konusunda şu veya bu ölçüde **ketum** davrandıkları görülüyor. Bunların arasında -ANAP zaten hesabımızda olmayacağına göre- en yanıltıcı imaj DYP'den ve Demirel'den kaynaklanıyor. Bu nedenle demokrasi kelimesini ağzından düşürmeyen Demirel'in çalışan milyonlarca insanın en temel hakları söz konusu olduğunda hiç de demokrat olmadığını somut delilleriyle ortaya koymak önem kazanıyor.

Bu durumda seçimlerin demokrasi mücadelesini geliştirecek doğrultuda değerlendirilmesi, sosyal demokratların desteklenmesini zorunlu kılıyor. Hemen altını çizeyim ki, sosyal demokratlar da demokratik hak ve özgürlüklerin ne savunulmasında ne de yığınsallaştırılmasında yeterli değiller, kararlı, tutarlı, ısrarlı bir politika izlemiyorlar. Bu da anlaşılabilecek bir olgu. Çünkü sosyal demokrasinin bir ayağı burjuvaziye basıyor ve Türkiye burjuvazisi sınıf olarak demokrat değil, olmuyor ve olacağı da yok. Sosyal demokrasinin daha tutarlı ve kararlı bir demokrasi mücadelesine angaje olabilmesi, emekçi yığınlardan yükselecek taleplere, onların aktif girişimlerine, yani **sol hareketin** emeğin güçlerini çekip çevirmekte **göstereceği muharete** bağlı. Dolayısıyla bizler ne ölçüde aktif olabilirsek, çalışan insanları hem güncel, hem de uzun erimli hedefler uğruna verilmekte olan mücadeleye kazanmayı ne ölçüde başarabilirsek sosyal demokratlar da kendilerine daha çok çeki düzen vermek ihtiyacını hissedecekler. Bu nedenle, seçim döneminde kitlelerin hayati taleplerini yükseltmek, bu taleplerin yığınsal bir biçimde korolaşmasını sağlamak azımsanmayacak önem kazanıyor.

Seçimlerde sadece sosyal demokrat partilerin desteklenecek **nitelikte** olmaları her ikisinin de destekleneceği anlamına gelmiyor. Bizim demokrasi mücadelesinde güttüğümüz temel ilkelerden biri **demokrasi güçlerinin birliğidir**. Önümüzdeki seçimlerde böylesi bir işbirliği kritik öneme sahip. Sosyal demokratların işbirliği, onları seçimler sonrasında TBMM'de birinci politik güç durumuna getirebilir. Ne ki bu gerçekleşmiyor. Olumsuzluk da daha baştan beri olduğu gibi yine DSP'den kaynaklanıyor. DSP demokrasi güçlerinin işbirliği noktasında sol hareketlere karşı izlediği, araya duvar çekme politikasını şimdi seçimlerde SHP'ye de uyguluyor. Dolayısıyla seçimlerde **demokrasi blokunu zayıflatıcı** bir işlev görüyor.

"Sosyal demokratlar arasında ayrım yapmak bize düşmez. İsteyen istediğine oy versin, sonuçta TBMM'de işbirliği yapsınlar" yaklaşımı gerçekçi değil. Böylesi, demokrasi blokundaki ayrılıkçılığa prim vermek bir yana Özal'ın hesaplarına uygun düşer. Çünkü şu anda seçim çevreleri söz konusu olduğunda en düşük baraj % 20. DSP'nin bir iki yer dışında bu barajı aşması mümkün değil. Dolayısıyla yurt çapında DSP'ye verilen oylar, fiilayatta Özal aktifine gitmiş olacak. Bu durumda üç ve dört milletvekili çıkaran seçim çevrelerinin büyük çoğunluğunda milletvekillerinin hemen tamamını ANAP çıkaracak.

Kaldı ki, DSP demokrasi konusunda da samimi davranmıyor. Sosyal demokrat partilerin demokratik bir platformda seçim işbirliği yapmaları en makûlü iken -ve sosyal demokratlara oy vermeye eğilimli seçmenler de böylesini arzu ediyorlarken- DSP, demokrasi konusunda alabildiğine şaibeli olan DYP'ye, hem de demokrasi için işbirliği önerisi götürüyor. Bu olgu DSP'nin izleyegeldiği, sola duvar çekerken sağ eğilimlere oynamak politikasının seçimlerde de devam ettiğini gösteriyor. Dolayısıyla DSP'ye oy verilmesine karşı çıkmak demokrasiden yana oyların SHP'ye yönlendirilmesini sağlamak bir kat daha önem kazanıyor.

Nihayet unutmayalım ki seçim her şey demek değildir. Bir ay sonra seçimler bitecek ve sonuç ne olursa olsun hayat devam edecek. Ve esas mücadele de toplumsal hayatın çeşitli veçhelerinde sürüp gidecek. Hiç aklımızdan çıkarmayalım, insanca yaşamanın özlemini çeken milyonlarca emekçiyi seçimden seçime oy veren atıl bir toplumsal güç olmaktan çıkarmak yine bizlerin, solcuların görevi. Bunun için de bir tek günü dahi boş geçirmeden, yığınların mücadeleye aktif katılımını sağlayacak imkânlar yaratmak, en başta da hayatın her alanında örgütlenmek, var olan örgütleri en verimli bir şekilde değerlendirmek tayin edici önem taşıyor. Ve hemen altını çizeyim, yasal sol partinin sol hareketi temsil edecek bir nitelik ve kapasitede oluşturulması emekçi halkın örgütlenmesi kapsamında kritik öneme sahip.

Bu seçimlerde sol hareketin temsil edilmiyor olmasının başlıca sorumlusu solcular olmayabilir. Ama bir dahaki seçimlerde de emekçi halk kendi alternatifini bulamazsa, sol hareketi herkes bağışlayabilir belki; ama tarih asla... ■

Mehmet Aka

Yeni seçim yasası:

ANAP'A "SUR MESURE" ELBİSE

ANAP bir tek şey istiyor: Tek başına iktidar olmak, ne pahasına olursa olsun iktidar olmak. Oyun bu.

Özal'ın patronluğundaki ANAP, Milletvekili Seçimi Hakkında Kanun'u son anda bir kez daha değiştirdi: Kontenjan adaylarının sayısı 226'ya çıkarıldı ve bu milletvekilliklerinin iktidar partisine verilmesi hükme bağlandı. Kontenjan milletvekillerini iktidar partisinin genel başkanı belirleyecek.

Bu da olur mu? Merak etmeyin, henüz olmadı, ama bu gidişle olmayacağını kesin olarak söyleyebilmek de pek kolay değil.

Her şey, MGK döneminde başladı. 1982 Anayasası'nın kabulünden sonra, seçimler yapılıp yeni Meclis oluşmadan, Milletvekili Seçimi Kanunu yürürlüğe konuldu. Anayasa'nın geçici 15. maddesine göre de Anayasa'ya aykırılığının iddia edilebilmesi olasılığı ortadan kaldırıldı. Bu yasanın temel felsefesi, seçim sisteminin, bir siyasal partinin tek başına iktidara getirilmesini sağlayacak biçimde düzenlenmesiydi. İlke olarak **d'Hont** sistemini benimseyen yasa, seçim tekniği ile ilgili çeşitli yöntemlerle (baraj, vb.) bir partinin tek başına çoğunluğu elde etmesini sağlayacak düzenlemeleri getirdi. Böylece, küçük partilerin parlamentoda temsili önleniyor, büyük partiler avantajlı kılınıyordu. İstikrarlı hükümet kurma amacı, adaletli seçim ilkesinin önüne geçmişti. Siyasal partilerin güçleri oranında parlamentoda temsil edilmesi istenmiyor, oyların çoğunluğunu kazanmasa da en çok oy alan siyasal partinin milletvekilliklerinin çoğunluğunu kazanmasının yolları hazırlanıyordu.

Bu yasa hükümlerine göre Meclis'te çoğunluğu kazanan ANAP, seçim yasasını daha sonra bir çok kez değiştirdi. Ara seçimlerden önce kendisine uygun "özel" bir yasa çıkartmakla yetinmeyip, seçim yasasını üç kez daha değiştirdi. Öyle görünüyor ki, ANAP her seçim için özel bir yasa çıkartacak. Şimdiye kadar yaptığı bu. Her maçtan önce maçın kurallarını, maçın taraflarından yalnızca birisi belirliyor! Seçim hukukunun güvenliği ve istikrarı Özal İktidarı'nın sorunu değil. Demokratik bir rejimin temel unsurlarından olması gereken seçim hukukunun güvenliği ve istikrarı ilkesinin tanınması ve böylece muhalefete iktidar karşısında bir güvence sağlanması ANAP'ın demokrasi anlayışında yok. Aslında ANAP'ın demokrasi anlayışı yok. ANAP için demokrasi, kendisinin iktidarda kalmasından başka anlam taşımıyor. Zaten, gerçekleştirdiği yasa değişikliklerinin de tek bir anlamı var: İktidarda olan partisini rakiplerine karşı daha avantajlı hale getirmek. Seçim yasasında gerçekleştirilen değişikliklerin tümünün özü bu.

Seçim yasasında öngörülen ülke düzeyinde baraj, seçim çevrelerinin daraltılması, her seçim çevresi için ayrıca bir baraj öngörülmesi, kontenjan adaylığı, yani bazı seçim çevrelerinde bir milletvekilliğinin en çok oy alan partiye armağan edilmesi, Sayın Özal için Bijan tarafından yapılan "sur mesure" elbise gibi, ANAP için biçilmiş kaftan.

Milletvekili kazanabilmek için ülke düzeyinde en az % 10 oranında oy alma zorunluluğu, % 10'un altında oy alan partilerin daha en başta yarışma dışı kalması sonucunu doğuruyor. Böylece, bunların aldıkları oylar seçimlerin soucunda değerlenmemiş olacak, ya da büyük partiler lehine değerlenmiş olacak.

Ancak, %10'luk bu barajı aşmak, milletvekili kazanmak için yeterli değil. Ek olarak, her seçim çevresi için öngörülen ikinci bir barajı da aşmak gerekiyor. Son yasa değişikliğinden sonra, bu ikinci baraj % 50 ile % 20 arasında değişiyor.

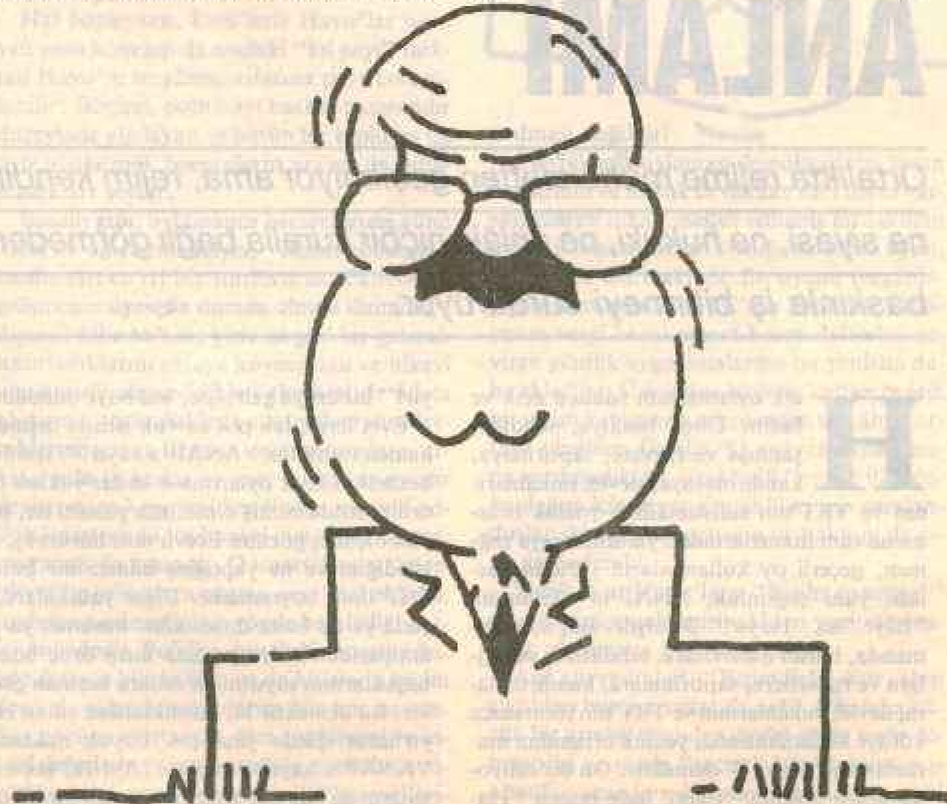
ANAP iktidarı, tek başına ikinci bir baraj öngörülmesini de yeterli görmedi ve seçim çevrelerini daralttı. Eskiden her il bir seçim çevresiydi. 12 Eylül'den sonra, 7'den fazla milletvekili çıkaran illerin, en fazla 7 milletvekili çıkaran seçim çevrelerine bölünmesi öngörüldü. Daha sonra, 7 sayısı da çok geldi ki bu sayı 6'ya indirildi. Böylece, büyük ilçeler bile (Bakırköy, İzmir Merkez vb.) birden fazla seçim çevresine bölündü. Üstelik de 6 milletvekili çıkartılan seçim çevrlerinde baraj, oy sayısı 6'ya değil 5'e bölünerek bulunuyor ve 6'ncı milletvekili en çok oy alan partiye veriliyor.

Böylece, büyük partiler, bu arada özellikle de iktidar partisi küçük partilere karşı çok daha avantajlı hale getiriliyor. Çünkü seçim çevresi daraldıkça seçim çevresi barajı oran olarak artıyor.

Bütün bunlara, bir de sürpriz seçim faktörü ekleniyor. Daha önce, Meclis'in seçim kararı almasından itibaren en erken 90 gün sonra yapılabilecek seçim, son değişiklikle iktidarın istediği anda yapılabilir hale getiriliyor.

ANAP demokrasi istemiyor, ANAP istikrar istemiyor, ANAP hukuk devleti istemiyor, ANAP muhalefete güvence istemiyor. ANAP bir tek şey istiyor: Tek başına iktidar olmak, ne pahasına olursa olsun iktidar olmak.

Oyun bu. Bu oyun tersine çevrilebilir. Bu oyunu tersine seçmen çevirebilir, çevirmelidir. ■

Sabahattin Kerim

"EVET"LER, "HAYIR"LAR VE ÖZAL'IN HESABI

Özal'ın seçimlerde "malı götürebilmek" yani referandumun "hayır"larını ANAP oylarına tahvil edebilmek için seçmeni 12 Eylül'le korkutmaya devam edeceği kesin.

Referandum sonuçları genellikle Özal'ın başarısı olarak görülüyor ve yorumlanıyor. Bu değerlendirmenin temelinde "hayır" oylarının Özal'ın oyları olduğu varsayımı yatıyor. Bu varsayım esas alınınca da, geçen yıl yapılan mahalli seçimlerde % 32 civarında oy toplayan ANAP'ın, yaklaşık bir yıl sonra oylarını handiyse % 50'ye çıkarması, önemli bir başarı olarak değerlendiriliyor.

Böylesi bir "mantık" ilk bakışta doğruymuş gibi gözüküyor. Öyle ya, referandumda hayır oyu verilmesini savunan, bunun propagandasını yapan tek parti ANAP oldu. Öteki partilerin tamamı "evet"çi olduklarına göre neden "hayır"lar "Özal'a evet" olarak değerlendirilmesin? Kaldı ki partiler dışında da, kamuoyunun oluşmasında payı ve etkisi olan kuruluşlar, kişiler, en fazla da günlük basın hemen eksiksiz "evet"i savunmuşlardı. ANAP "hayır"cılıkta bu kertede yalnız, hatta tek başına kaldığına göre "hayır" oyları neden Özal'ın aktifine yazılmasın?

İlk bakışta inandırıcı gelen bu "mantık" aslında önemli bir noktayı göz ardı ettiği için daha baştan sakat. Unutulan nokta ise Özal'ın "hesap adamı" olduğu. Üstelik Özal'ın "hesap adamı" olduğunu söyleyenler, -ki ben hiç de böyle düşünmüyorum- "hayır" oylarını "Özal'a evet" şeklinde yorumlayan mantığın sahipleri. Eğer böyleyse ortada aynı mantığın çözmesi gereken bir muamma var. O da şu: Madem ki Özal "hesap adamı"ydı, o zaman hangi **hesapla** -ya da cesaretle- yasakların kalkmasını referanduma götürdü?

"Hesap adamı" Özal %32 oyuna güvenerek referanduma gitmiş olamazdı. Çünkü böylesi, kumardan da öteye düpedüz siyasi intihar olurdu. Konunun TBMM'de tartışıldığı sırada ANAP dışındaki bütün partiler, referanduma dahi gidilmeden yasakların kaldırılmasını savunmuşlardı ve bunların referandumda yasakların kalkmasından yana bir tavır alacakları kesindi. Bu noktada Özal'ın SHP tabanını hesaba katarak "referandum" için dayatmış olabileceği ihtimali de inandırıcı değil. Çünkü SHP'nin toplam oyu % 23'ü bile bulmamıştı. Yani ANAP'ın oyuna SHP'nin oylarının tamamının katılması halinde dahi "hayır"lar % 50'yi zar zor geçebilirlerdi. Oysa SHP'ye oy verenlerin ağırlıklı bölümünün demokratik hak ve özgürlüklerden yana oldukları biliniyordu. Dolayısıyla da Ecevit karşıtlığına bel bağlayıp referanduma gitmek

Halim Togan

KIL PAYI FARKIN ANLAMI

Ortalıkta rejime muhalefetten geçilmiyor ama, rejim kendini ne siyasi, ne hukuki, ne ahlâki hiçbir kuralla bağlı görmeden, baskınla iş bitirmeyi sürdürüyor.

Halk oylamasının sonucu açık ve kesin: Onca baskıya, tehdide, şantaja ve rüşvete, saptırmaya, kandırmacaya, devlet imkânlarının ve TRT'nin suiistimaline, yozluk ortamının tüm marazlarından yararlanmaya rağmen, geçerli oy kullananların yarıdan fazlası, yani çoğunluk, ANAP'ın sözümona "hayr"ına "Hayır!" demiştir. Bu, aynı zamanda, bütün o baskılara, tehditlere, şantajlara ve rüşvetlere, saptırmalara, kandırmalara, devlet imkânlarının ve TRT'nin fütursuzca kötüye kullanılmasına, yozluk ortamının marazlarına "Hayır!" demektir. On bir milyonu aşkın insanın "Evet!"inde bunca "Hayır!" bir araya gelmişse, asıl hayr bundadır!

Evet'lerin, tek tük savruk istisna dışında, hemen tümünün "ANAP'a hayır!"ı içerdiği besbelli. Hayır oylarının o kadar yüksek bir oran tutturabilmiş olmasının günahı ise, büyük ölçüde, gözünü Ecevit miti bürümüş, ne istediğini ve ne yaptığını bilmez bir bölük SHP'linin boynunadır. Diğer yasaklılardan şuna ya da buna duydukları husumet ya da antipatiden ötürü papaza kızıp oruç bozan başkalarının sayısını da onlara katmak gerekir. Bu demektir ki, sandıklardan çıkan Hayır'ların içinde yine çok büyük miktarda "ANAP'a hayır!" yatıyor. Ayrıca, geçersiz oyların da bile bile kullanılmış olan büyük bölümünün, Evet'ler hânesine yazılmasalar bile, "ANAP'a hayır!" demeye geldiği kesindir.

Bu durumda, referandum öncesi Evet tercihini açıkça öne çıkarmış olan basında olayın politik anlamına ve sonuçlarına kararlılıkla sahip çıkılmak, 6 Eylül çoğunluğunun hakkının 6 Kasım '83'ün azınlık gaspçılarına ödettirilmesinin çaresine bakmanın gereği vurgulanmak gerekirdi. Öyle yapılacak yerde yüzde elliye yakın Hayır'ı ANAP'ın "kemikleşmiş" oyu, ya da ANAP politikalarının toplumda "tutmuş" olduğunun işareti sayan safsata yorumların ortalığı sarması, politik ortamı 12 Eylüldenberi sultası altında tutan sözde "çaresizlik", gerçekte ise emrivakilere gönüllü boyun eğme psikolojisinin ulaştığı boyutları gösteriyor.

6 Eylül referandumunun görünüşteki sayısal tablosuna bakarak Evet'lerle Hayır'lar arasındaki "kıl payı fark"tan ANAP ve ANAP'çılık adına ahkâm çıkarma son derece vahim bir yanılgıdır. Öyle yapanlara, en azından, ayıdan yana mısın, adamdan yana mı diye sormak gerekir!

Hayır'ların sayısının Evet'lere çok yakın olması Evet'in de, Hayır'ın da gerçek anlamını, içeriğini değiştirmez. Evet'ler, kendine yurttaş diyen herkesin halkoylamasına konu bile olmaması gereken bir **hakkının** -üstelik Hayır diyenler adına da!- altını çizmiştir. Evet tercihinin bu açıdan asıl anlamı, Demirel'in, Ecevit'in ya da sayısı birkaç düzineyi geçme-

yine bir çeşit kumar sayılırdı.

Öyleyse "hesap adamı"nın bir başka hesabı olmalıydı. Nitekim hesabın ne olduğu referandum kampanyasında ayan beyan ortaya çıktı. Özal tüm referandum kampanyası boyunca hemen hemen tek bir temayı işledi: "Ya 12 Eylül'ün sorumluları, ya ben!"

Özal genellikle bu propagandasını, " 'Evet' derseniz yeniden 12 Eylül öncesine dönersiniz", tehdidi ile yürüttü. Bu propaganda belirli ölçüde de tuttu. Çünkü gerçekten pek çok kimse 12 Eylül öncesinde hızla azan ve azdırılan, kanın gövdeyi götürdüğü faşist teröre yeniden dönmek istemiyordu. Ama daha önemlisi yığınlar, yeni bir 12 Eylül öncesinin, **yine bir 12 Eylül'ü** getirmesinden korkuyorlardı. Ve özellikle bu yüzden Özal'ın propagandasının bir ölçüde etkisinde kaldılar ve 12 Eylül'ün sorumlusu olarak gördükleri yöneticilere, yani Demirel'le Ecevit'e "hayır" dediler. Üstelik böyle olacağını Özal **kendi tecrübesiyle** önceden biliyordu. Çünkü, bugün başbakanlık koltuğunda oturabiliyorsa, bu, 6 Kasım 1983 seçimlerinde halkın 12 Eylül rejimine göstermiş olduğu **tepkinin** sonucuydu.

Ürkütmece iş gördü

Referandum sonuçlarını il il gösteren Türkiye haritasına kısaca bir göz atıldığında yine aynı gerçeği gözlemlemek mümkün. Örneğin Trakya illeri, İzmir, "Doğu"daki bir kısım iller "evet"in bir hayli ağırlıklı çıktığı seçim bölgeleri. Hemen hatırlanacaktır, bu yerlerin ağırlıklı bölümünde 12 Eylül öncesinde faşist hareket bir hayli zayıftı. Ayrıca "Doğu" illeri hariç bu illerin hemen tamamında 12 Eylül rejimi, Türkiye'nin diğer yörelerine kıyasla daha az iz bıraktığı gibi, sıkıyönetimlerin öncelikle kaldırıldığı iller de buraları olmuştu. İşte bu yüzdendir ki buralarda "12 Eylül öncesi" öcüsü insanları fazla korkutmadı. Buna karşılık İstanbul başta olmak üzere, geleneksel olarak demokratik hak ve özgürlüklerden yana olanların çoğunlukta bulunduğu, Özal'ın % 50'nin üzerinde oy almayı hayal bile edemeyeceği bir kısım yerlerde "hayır"lar, "evet"leri geçti. Bunun tek bir izahı var. Buralarda hem 12 Eylül öncesinde faşist terörün büyük tahribatı oldu hem de aynı yerlerde 12 Eylül rejimi, yakın dönemlere kadar süren sıkıyönetimler, halk üzerinde derin izler bıraktılar. İnsanlarımız da yeni bir 12 Eylül istemedikleri için Özal'ın "12 Eylül öncesi" ürkütmecesi buralarda şu veya bu ölçüde iş gördü. Ve sonuçta Özal, referandumda kazanamadı ama, % 50'ye yaklaşan "hayır" oylarını kendi oylarıymış gibi gösterebileceği bir görüntü yaratmayı bir ölçüde başardı.

Özal'ın bu hesabı bozulamaz mıydı?

"12 Eylül'ün sorumlularına hayır!" kampanyası karşısında "evet"çiler, "bu bir seçim değildir, demokrasi meselesidir" demekle yetinmeselerdi, sonuç daha başka olabilirdi. Çünkü Özal'ın "hayır" oylarını kendi oylarıymışçasına sahipleneceği daha baştan belliydi. Üstelik de anketler "hayır"ların "evet"lerle boy ölçüşeceğini iyi kötü gösteriyordu. İşte bu durumda "bu bir seçim değil"le yetinmemek, "yasakların kalkmasına evet" kampanyasını "Özal'a hayır" kampanyasıyla tamamlamak, yani bir bakıma Özal'ı, bir seçim olsaydı sadece ANAP'a oy verecek seçmenlerle başbaşa bırakmak daha yerinde olurdu.

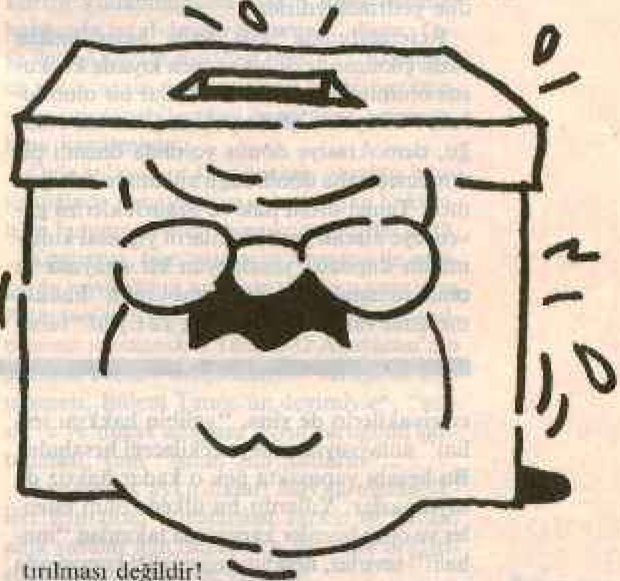
Bu mümkündü de. Çünkü Özal her icraatıyla 12 Eylül rejiminin sivil bir uzantısı olduğunu açığa koyuyordu. Oysa ANAP'ın işbaşına gelişinde 12 Eylül'e tepki, tayin edici rol oynamıştı. İşte referandumda ANAP'ın bu hiç hak etmediği avantajı bir ölçüde elinden alınabilir; referandum aynı zamanda bir seçim kampanyasına dönüştürülerek, ANAP'ın, politikası ve somut icraatıyla 12 Eylül'ün bir devamı olduğu gözler önüne serilebilir ve referandumda verilebilecek "hayır" oylarının aslında 12 Eylül rejiminin onaylanması anlamına geleceği kitlelerin bilincinde açıklığa kavuşturulabilirdi. Böylece 12 Eylül öncesine ve 12 Eylül'e tepki niyetine "hayır" oyu verenlerin yanılgıları bir ölçüde giderilmiş ve Özal'ın hesabı bozulmuş olurdu.

Açık bir yenilgi

Bütün bunlardan Özal'ın referandumda amacına ulaştığı sonucu elbette çıkmaz. Çünkü Özal'ın asıl istediği "hayır"ların "evet"lere galebe çalmasıydı, böylece başlıca rakibi gördüğü Demirel'i bir süre daha safdışı tutmaktı. Oysa referandumda Özal'ın istediğinin tersi çıktı ve "evet"ler burun farkıyla da olsa kazandı. Bu sonuç Özal için apaçık bir **yenilgidir.** Daha da önemlisi Özal'ın uzantısı olduğu rejimin, 12 Eylül'ün yenilgisidir. "Evet"ler, yasakları koyan esas merci olan 12 Eylül rejiminin hukuk dışı, keyfi bir uyyen başkalarının yeniden siyaset yapabilme ve seçilme hakkından gayri ve -daha da önemlisi- milyonların serbest oy hakkı üzerindeki bir gaspa son verilmesidir. Öyle ki, o hakkın referandum sonucu **şimdi** kazanılmış olduğunu söylemek bile caiz değildir. Geçici 4. Madde paralentoda kaldırıldıktan sonra, referandum o hakka yöneltilen bir saldırıydı. Evet'erle, bir belâ savuşturulur gibi, o saldırı savuşturulmuştur. Hayır'larla ise korku, kin, iktidara yaranma, yöresel çıkar, fırsatçılık, vb. en ilkel duygularla oynanarak o hakkın **inkârı**, gaspın sürdürülmesi amaçlanıyordu: Yurttaşların kendi kendilerine yeniden yasak koymaları öneriliyordu. Ve öngörülen yasak, referandumda Hayır diyecek olanları da kapsıyordu. Eski siyasîlerin meselâ "eskimiş" oldukları için siyasî etkinlikten uzak tutulmalarına kim karar verecekti? Evet tercihi, karar yetkisinin geçmişten bu yana süregelen gaspına "Hayır!" demekti. Hayır'ı önerenler ise, geçmişteki gaspa "Evet!" dedirtmeye çalıştıkları seçmen kitlesini karar mercii olmaktan çıkarıp geçmişin emrivakisinin üzerine oturmak, yetkiyi kendilerine mal etmek istiyorlardı. Ayrıca Evet tercihi, besbelli her bakımdan, 12 Eylül olayının getirdiklerini ve götürdüklerini, daha başka bir sürü yetki gaspını, çalışan kitlelere dayatılan ekonomik yıkımı, politik baskıyı, işkenceyi, polis devleti uygulamalarını, vb. protestoyu da içeriyordu. Hayır deme çağrısı ise 12 Eylülden beri süregelen tüm emrivakilerin ve onların her alanda yarattığı ölçüsüz tahribatın "halkımızca onaylandığı" sahte görünümünü yaratma amacına yönelikti.

Hal böyleyken, Evet'lerle Hayır'lar nasıl yan yana konulup da aradaki "kıl payı" farktan Hayır'ın tezgâhlayıcılarına paye çıkartılabilir? Böylesi, politikayı baskın basanındır düzeyinde algılayan ve bütün bir topluma da öyle algılatmak isteyenlerin arayıp da bulamadıkları şeydir.

Bunun gibi, oylamanın hemen ertesi günü daha ilk ağızlarını açışta, "Bizim ekonomik hamlemizi en iyi biz sürdürürüz. Ekonomik gelişmenin **siyasetin dışında** olması lâzımdır," diyerek ülke halkına yine ne gibi bir gelecek hazırladıklarını ortaya koymaktan ve ülkeyi yönetmede alışageldikleri (herkesi de âdeta alıştırmış göründükleri) yöntemleri sürdüreceklerini açıkça ilândan çekinmeyenlere, arkalarında şu kadar oy var, bu kadar oy var denilerekten kerameti kendinden menkûl politik icazet ya da toplumsal meşruiyet tanınamayacağı da kesindir. O icazetin ve o "meşrûiyet"in yıllardır topluma neye mal olduğu, toplumun geleceğini ne yönde belirlediği gözler önündedir. Politika, her türlü hicaptan ârî, gözükara iş bitiriciliğin ya da kitlelerin geçim derdini, gelecek kaygularını kör kör parmağım gözüne istismarın, tüm toplumsal ve insanî değerlerin paranın gücüyle, zorbalıkla çürütülmesinin resmiyete bindirilip "meşrû"laştırılması değildir!

6 Eylül halk oylaması demokrasinin, insan haklarının ve hukuk devletinin tüm temel varsayımlarını inkârı meslek edinmiş bir takımın milletin başına kasten sardığı bir belâlı oyun, bir politik emrivakiydi. Bu oyunu tezgâhlayıp hemen ardından TC'nin kanunlar külliyatını vergi kaçakçısının hesap defterine çeviren günlük uygulamalarına bir yenisini daha eklediler: Üzerlerine biçilmiş kaftan örneği bir seçim kanunuyla erken seçim tezgâhını ortaya sürdüler. Üstelik '82 anayasa oylamasına katılmadıkları, yani ünlü "yüzde 92" çoğunluğun içinde yer almadıkları için cezalandırılan iki milyon yurttaşın oy hakkını da yine gaspederek!

Şimdi tüm Hayır'lara "Bizim oyumuz!" diye sahiplenerek emrivakiden yeni emrivakiler çıkarmaya hazırlanıyorlar.

Asıl güvendikleri, "Bizimdir!" diye sahip çıktıkları bütün o oylar da değil, çok daha küçük bir **azınlık** oyundan devlet gücü, terör demagojisi ve sözde "seçim" kurallarının manüpülasyonuyla çıkarmayı umdukları yeni ▶▶

gulamasının, halkın çoğunluğu tarafından reddedilmesidir. Bu mahiyetiyle referandumun "evet"i 12 Eylül 1980 sonrasındaki dönemde, anayasa başta olmak üzere hukukla bağdaşmayan, antidemokratik ve keyfi tüm uygulamalara tepki anlamına gelir.

Hem "evet"ler 12 Eylül'e tepkiyi ifade ediyor, hem de "hayır"lar!... Bu bir tutarsızlık değil mi?

Değil. Önce "hayır"ların tamamından ANAP'ın oylarını düşmek lazım. 28 Eylül 1986'da yapılan ara seçimlerde ANAP'ın aldığı % 32 oyu yine bir ANAP yetkilisi, "bunun % 12'si bizimdir, % 20'si de devletin" diye yorumlamıştı. Aradan geçen bir yıl içinde Özal hükümetinin, çalışan insanları memnun edecek tek bir icraatı olmadığına göre ANAP'ın yine "devlet" desteğinde ve sayesinde -en iyimser ihtimalle- aynı oy yüzdesini koruduğunu varsayarsak, ANAP seçmeninin oyunu 12 Eylül'e tepki ya da onay bazında değil, doğrudan doğruya Özal'a "evet" şeklinde yorumlamak daha doğru olur. İşte 12 Eylül öncesine ve 12 Eylül'e tepki niyetiyle verilen "hayır"lar, bunların dışında kalan oylardır. "Evet"ler 12 Eylül rejimine doğrudan tepkiyi ifade ederlerken, bu tür "hayır"lar aynı tepkiyi dolayımlı bir şekilde dile getirmektedirler.

Sol güçlerin çıkarı, demokrasi cephesinde yer alan tüm güçleri, bütün imkânları ile seferber edebilmektir.

Referandumda "evet"lerin "hayır"lardan fazla çıkması, tersi bir sonuca kıyasla kuşkusuz olumludur. Ancak bu kadar bir olumluluk, Türkiye'de işlerin yoluna girmekte olduğu, demokrasiye dönüş yolunda önemli bir dönemeç daha dönüldüğü anlamına **asla** gelmez. Temel insan hak ve özgürlüklerini güvenceye alacak yerde bunların yığınsal kullanımını düpedüz yasaklayan bir anayasa ve onu tamamlayan antidemokratik hukuki mevzuat varlığını koruduğu, 12 Eylül "felsefesi"nin icaplarına uygun olarak yeniden düzenlenen devlet mekanizması işlediği sürece ülkemizdeki rejimin adı her şey olur ama demokrasi olamaz. Bu nedenle Türkiye'de 6 Eylül 1987 öncesinde rejim ne idiyse, bugünkü rejim de aynısıdır. Bir kaç politikacının zaten "de facto" yaptıkları siyaset hukuki meşruiyet kazandı diye demokrasi konusunda illüzyonlara kapılmak, ne gerçek durumla bağdaşır ne de böylesinin demokrasi mücadelesinin geliştirilmesi açısından bir faydası olur. Demokrasi, **her şeyden önce**, çalışan onmilyonlarca insanın her imkandan yararlanarak en temel haklarını savunabildikleri, insanca yaşamak için ne gereksiniyorlarsa bunları dile getirebildikleri, bunlar uğruna mücadele verebilecek şartların ve ortamın var olduğu bir düzendir. Mevcut rejim ise, demokrasiyi demokrasi yapan hak ve özgürlüklerin serbestçe kullanımını **kitlelere** hemen tümüyle **yasaklamaktadır.** Bu yasaklar kalkmadıkça Türkiye'de demokrasinin varlığından bahsetmek halkımızı aldatmaktan başka bir sonuç vermez.

"Malı götürmek"

Şimdi önümüzde erkene alınmış seçimler var. Özal referandumdaki "hayır" oylarını ANAP oylarına tahvil edip, kendi deyişiyle, "malı götürmenin" peşinde. Bu konuda da bir hayli usta. Doğal; çünkü Türkiye burjuvazisinin en belirgin "haslet"lerinden birisidir "malı götürmek". Özal da bu sınıfın en has, en cerbezeli temsilcilerinden birisi olduğuna göre onun "malı götürmek"teki maharetine şaşmamak gerekir. Türkçe siyasi literatürüne Özal'ın kazandırdığı bu "deyiş" biraz argo kokuyormuş!... O kadar kusur böylesine arabeskleşmiş bir toplumda "devede kulak".

Özal'ın seçimlerde "malı götürebilmek" yani referandumun "hayır"larını ANAP oylarına tahvil edebilmek için aynı temayı işleyeceği "bakın bunları seçerseniz yine 12 Eylül öncesine döneriz" diye seçmeni 12 Eylül'le korkutmaya devam edeceği kesin. Bu hesap çarşıya uyar mı?

Bu hesabı bozmanın en kestirme yolu seçimleri boykot etmekten geçiyordu. Zaten alabildiğine antidemokratik olan seçim kanununun, % 30 oy oranına sahip bir azınlık partisinin tek parti diktası kurmasına hizmet edecek şekilde daha da antidemokratikleştirilmesi karşısında yükselen "boykot tepkileri" son derece doğruydu ve yerindeydi. Ancak burjuva partilerinin böylesi "radikal" bir çıkışa cesaret edemeyecekleri, "boykot" tepkilerinin fevri olduğu da ilk günden belliydi. Nitekim "boykotçuluk" hemen sönümlendi ve böylece Özal "malı götürmekte" önemli bir avantaj elde etti.

Ama yine de Özal'ın hesabını bozmak mümkün. Ve bunun da yolu Özal'ın, sadece 4 yıllık değil 7 yıllık icraatını iyice teşhir etmekten, ne dediyse aksini yaptığını, hiçbir vaadini gerçekleştiremediğini, onun icraatının ve politikasının Türkiye'de her şeyi daha da kötüye götürdüğünü ve en önemlisi ANAP hükümetinin, 12 Eylül rejiminin sivil uzantısı ve tamamlayıcısı olduğunu, somut ve çarpıcı örneklerle gözler önüne sermekten geçiyor.

Ama hemen ilave edeyim ki bu kadarı yetmez. Emekçi halk ANAP'tan kurtulduğunda yerine neyin geleceğini bilmek ister. Oysa yasaklı Türkiye'de yapılacak bu antidemokratik seçimlerde emekçinin kendi alternatifi yok. Öyleyse emekçi için kendi alternatifinin de serbestçe çalışabileceği yasaksız bir Türkiye hayati önem kazanıyor. Yani 12 Eylül'ün uzantısı Özal'ın alternatifi, demokratik hak ve özgürlüklerin **yığınlar için ve bütünüyle** geçerli olacağı bir rejimdir. Önümüzdeki seçim döneminde böyle bir rejimi savunmak, bunun için mücadele etmek, bu mücadeleye yığınları çekmek ve kazanmak büyük bir önem taşıyor. ■

---

emrivakilerin de yine, "galibin hakkını teslim" anlayışıyla, sineye çekileceği hesabıdır. Bu hesabı yapmakta pek o kadar haksız da sayılmazlar. Yıllardır bu ülkede olup bitenler ve olup bitenler karşısında takınılan "muhalif" tavırlar, hesabın geçersizliği konusunda iyimser olmaya fazla imkân tanımıyor. Onlara karşı olup da gidişin ülkeye ve halka felâket getireceğini söyleyip duranların, hatta kimilerine on beş yıllık azılı diktatörlük planları hazırlamaktan tam yetkili, dediğim dedik

başkanlık sistemi getirmeye ya da hani nerdeyse "padişahlık" kurmaya kadar her türlü dehşetengiz niyet ve tasavvuru yakıştıranların rejime muhalefetlerinin dozu ağız dolusu gevezelikten•mek parmak öteye yetmiyor. Yedi yıl aradan sonraki bir genel seçim öncesi ülkeye son anda böylesine şaibeli bir seçim kanunu dayatılmasını önlemekte bile âciz kalındı. Dile dolanan "gece baskını" burjuva muhalefet partilerinden de, eski-yeni politikacılardan da, "liberal" basından da dişe dokunuz hiçbir tepkiyle karşılaşmadı.

Görünüşe bakılırsa ortalıkta rejime muhalefetten geçilmiyor ama, rejim kendini ne siyasî, ne hukukî, ne ahlâkî hiçbir kural ve zorunlulukla bağlı görmeden, en olmayacak şeyleri olurlaştırarak baskınla iş bitirmeyi sürdürüyor. Çünkü politik muhalefetin adı var, kendisi yok; şamatası var, etkisi yok. Yok, çünkü rejimin kendi çıkarı doğrultusunda dilediği gibi belirleyip içinde at koşturduğu politik alanı âdeta "kader" bellemiş, politikayı o alanda ve mutlaka yalnız o alanda götürmeyi önceden kabullenmiş. Yalnız bugünü değil, geleceği de kurtarma, ufukta beklediği söylenen "çok ciddî tehlikeler"i savuşturma mücadelesini, politikada, ekonomide ve ahlâkta **anarşinin ta kendisini** temsil edenlerin dayattıkları karakuşî kurallar içine hapsetmeksizin politika yapılamayacağına kendini inandırmış. Kısacası, kendi kendisini yasaklamış!

Bugün böyle bir muhalefet karşısında (bu muhalefetin neden böyle olduğu ve işin şu sıra ve daha hâlâ neden böyle bir muhalefete kaldığı ayrı bir konudur) bildiklerini okuyarak rejimi götürenler demokrasinin ve özgürlüğün, işçi haklarının ve halkın rızkının, hukuk devleti anlayışının en iflâh olmaz, fütursuz inkârcılarıdır. Bundan sonra da yine bildiklerini okuya okuya iktidar sürme plânlarının bozulması için, her şeyden önce, onların "Biz ne yaparsak yapalım çıt çıkmaz. Siyasî gündemi biz tespit eder, dayatırız!" hesabı boşa çıkarılmalıdır. Bu ülkede de, başka ülkelerde olduğu gibi, **olamayacak** (olmaması gereken) bazı şeylerin olabileceği hem onlara, hem de bütün topluma gösterilmelidir. Bunun için, ANAP'a ve ANAP'çılığa, 12 Eylül'ün uzantısı '83 emrivakisinin politikada ve ekonomide olduğu kadar ahlâk düzleminde de yarattığı onca tahribatın derinleşerek sürüp gitmesine Hayır! demeye hazır politik güçlerin, hangileriyse, o hesabı boşa çıkarmaya kararlı olduklarını herkese göstermeye hazır olmaları gerekiyor.

Kıl payı farkın gerçek politik anlamı budur. ■

TUHAF ANAYASALAR

1982 Anayasası'nın geçici 15. maddesine göre Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemeyen bazı yasalar varlıklarını sürdürüyorlar. İkinci, üçüncü... bir anayasa gibi.

Günümüzde, dünyadaki ülkelerin hemen hepsinin bir anayasası var. İngiliz Anayasası dışında, her ülkenin anayasası yazılı; yani temel kurallar "anayasa" adı verilen bir yasada toplanmış durumda. Dünyadaki ülkelerin çoğunluğunun anayasası da alelade yasalardan üstün konumda; yani "sert" anayasalar. Ama, alelade yasalar gibi değiştirilebilen "yumuşak" anayasalara da rastlanıyor.

Kısacası, yazılı ya da yazısız, sert ya da yumuşak, her ülke bir anayasaya sahip. Ama **bir** anayasaya. Bir ülkenin aynı anda yürürlükte olan birden fazla anayasaya sahip olması düşünülemez. Anayasal hükümlerin çeşitli metinlere dağılmış olduğu İngiltere'nin bile, bu dağınık metinlerin ve geleneklerin oluşturduğu tek bir anayasası var. Yazılı anayasası olan ülkelerde ise, yürürlükte olan yazılı anayasa dışında başka anayasalar söz konusu olamaz.

Her ülkenin anayasası, özellikle de sert anayasalar, yani alelade yasalardan daha zor değiştirilebilen anayasalar, alelade yasaların üzerinde yer alır. Anayasanın sahip olduğu bu üstünlük, yasaların anayasaya uygun olmasını gerektirir.

Anayasanın üstünlüğünü sözde bırakmayıp güvence altına almak isteyen ülkeler çeşitli denetim yöntemleri geliştirmişler. Bu yöntemlerden biri de, yasaların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi. Bazı ülkeler, bu amaçla anayasa mahkemesi kurma yoluna gitmişler.

Ülkemizde, Cumhuriyet'in ilk anayasası olan 1924 Anayasası'nın ardından, 27 Mayıs harekâtından sonra 1961 Anayasası, 12 Eylül müdahalesinden sonra da 1982 Anayasası yürürlüğe girdi. Bunların hepsi yazılı ve sert anayasalar.

Her üç anayasa da yasaların anayasaya aykırı olamayacağını hükme bağlamış. 1961 Anayasası yasaların Anayasa'ya uygunluğunu denetlemek üzere Anayasa Mahkemesi'ni kurmuş. 1982 Anayasası bu mahkemeyi korumuş.

Özetle, 1982 Anayasası'nın kurduğu düzende yasalar Anayasa'ya aykırı olamaz, olursa Anayasa Mahkemesi'ne başvurulur, Anayasa Mahkemesi de Anayasa'ya aykırılığı saptarsa yasayı iptal eder.

Eder de her yasayı değil. Çünkü, 1982 Anayasası'nın geçici 15. maddesine göre, bazı yasaların Anayasa'ya **aykırılığı iddia edilemez**. İddia edilemeyeceğine göre de iptal edilemez. Anayasa'ya **aykırı** da olsa bu yasalar varlığını Anayasa'nın yanında sürdürür. İkinci, üçüncü... bir Anayasa gibi. "Tuhaf" anayasalar olarak.

Gerçekten, 1982 Anayasası'nın geçici (aslında kalıcı) 15. maddesinin son fıkrasına göre, "bu dönem içinde (12 Eylül 1980 - 6 Aralık 1983 dönemi) çıkartılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemez."

12 Eylül 1980'den TBMM'nin toplanarak Başkanlık Divanı'nı kurup çalışmaya başladığı tarih olan 6 Aralık 1983 tarihine kadarki sürede çıkartılan yasaların, yalnızca yasaların sayısı, 1982 Anayasası'nı saymazsak, 636'dır. Bunlardan 378'i Anayasa'nın kabulünden önce, 258'i ise sonra yürürlüğe konulmuştur. Bu yasalara önemli sayıda kanun hükmünde kararname, karar ve MGK tasarrufu eklenmekte.

Bu dönemde çıkartılan yasaların bir bölümü yasa değişikliklerine (bunların bir bölümü son derece önemlidir) ve rutin yasalara (bütçe yasaları gibi) ilişkin olsa da, önemli bir bölümü **yeni** ve **temel** yasalardır. Üstelik, Anayasa'nın yürürlüğe girmesinden önce kabul edilen yasaların bir bölümü Anayasa'ya da kaynaklık etmiş, Anayasa'nın bazı maddeleri bu yasalarda yazılmıştır.

Bu dönemin yasalarının tümünü saymaya sayfalar yetmez. Bazı örnekler verelim: Bunu yaparken Sıkıyönetim Kanunu'nda değişiklik yapan 13 yasayı anmamak olmaz. Ama örnekleri Anayasa'nın yürürlüğe girdiği tarihten sonra çıkartılan yasalar arasından seçelim: 2797 sayılı **Yargıtay**, 2802 sayılı **Hakimler ve Savcılar**, 2820 sayılı **Siyasi Partiler**, 2821 sayılı **Sendikalar**, 2822 sayılı **Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt**, 2828 sayılı **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu**, 2839 sayılı **Milletvekili Seçimi**, 2845 sayılı**Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kuruluş ve Yargılama Usulleri**, 2876 sayılı **Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu**, 2886 sayılı **Devlet İhale**, 2908 sayılı **Dernekler**, 2911 sayılı **Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri**, 2935 sayılı **Olağanüstü Hal**, 2941 sayılı **Seferberlik ve Savaş Hali**, 2949 sayılı **Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri**, 2954 sayılı **TRT** yasaları... 636 yasanın bazıları bunlar. Ama kolayca farkedilebileceği gibi kamusal yaşamı düzenleyen en temel, en önemli yasalar.

Bu yasaların çıkartılması TBMM'ye bırakılmadı. Anayasa'ya aykırılıklarının öne sürülmesi de yasaklandı. Böyle bir önlem, olsa olsa, **bu yasaların Anayasa'ya aykırı hükümler taşıdığı** bilindiği için alınmış olabilir.

Bunu görmek çok zor da değil: Anayasa'nın 130/7. maddesi, "üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulu'nun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar" diyor. Ancak, sıkıyönetim komutanlarının üniversitelerin yetkili organlarından sayıldığına ilişkin bir hükme ise Anayasa'da rastlanmıyor!

Yine Sıkıyönetim Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle getirilen Ek 3. Madde, "bu kanunla sıkıyönetim komutanlarına tanınan yetkilerin kullanılmasına ilişkin idari işlemler hakkında iptal davası açılamaz" diyor. Oysa ilgili Anayasa maddesi (md. 125/6) yalnızca yürütmenin durdurulması kararı verilmesinin sınırlanabileceğini öngörüyor, yargı yolunu kapatmıyor.

Öyle anlaşılıyor ki, dönemin yasaları incelendiğinde, Anayasa'ya aykırı başka hükümlerin bulunması olası, ama konumuz bu değil.

Konumuz, bazı yasaların Anayasa ile **eşdeğerde** sayıldığının saptanması. Bazı yasaların Anayasa'ya aykırı da olsa yürürlükte tutulmasının saptanması. Yani 1982 Anayasası'nın yanında başka "anayasaların" varlığının saptanması. Bülent Tanör'ün deyimiyle*, "sessiz ve yumuşak anayasa"ların varlığının saptanması, yani "tuhaf anayasaların"...

Anayasaya aykırılıkları ileri sürülemedikleri için öbür yasalardan farklı ve üstün, ama yasalar için öngörülen usullerle değiştirilebilecekleri için de Anayasa'nın altında yer alan, adeta bir 'sessiz ve yumuşak anayasa' niteliğindeki bu tuhaf anayasaları ortadan kaldırmak siyasal iktidarlara düşen bir görev oluyor. Anayasa'ya aykırı sayılan ama aykırılığı iddia edilemeyen yasaları Anayasa'ya uygun yeni yasalarla değiştirmek, Anayasa'ya aykırı bütün karar ve işlemlerin yerine Anayasa'ya uygun karar ve işlemler getirmek; Anayasa'nın "geçici" 15. maddesini "kalıcı" olmaktan çıkarmak iktidarların elinde**. 1983'ten beri ANAP iktidarı bunu yapmadı. "Tuhaf anayasalar"ı ortadan kaldırmak "bir başka bahar"a kaldı. ■

Anayasa'ya aykırı da olsa bazı yasalar Anayasa ile eşdeğerde sayılıyor. Yani başka "sessiz ve yumuşak" anayasaların varlığı saptanabiliyor.

** Bülent Tanör, **İki Anayasa 1961-1982**, BETA, İstanbul, 1986, s.113*

*** Mümtaz Soysal, **Anayasanın Anlamı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1986, s.392*

Dr. Erdal Atabek:

SOSYALİST ÖRGÜTLENME BİR AN ÖNCE YAPILMALI

Sosyalist örgütlenmeye olanak sağlamak insanın insan olmasına olanak sağlamaktır. Sosyalist örgütlenmenin önemini bu kadar büyük görüyorum.

Erdal Bey, ben sizi tanıdığımda Tabipler Birliği içinde çalışmalar yürütmekteydiniz. Daha önce de bazı çalışmalarınız olmuştur herhalde.

Evet, daha önce Sosyal Sigortalar Kurumu Hekimleri ve Eczacıları Derneği'nde, Sosyal Sigortalar Kurumu Hekimleri ve Eczacıları Sendikası'nda görevlerim oldu. Ama toplumda daha çok Türk Tabipler Birliği'nin çalışmalarıyla tanındığımı düşünüyorum. Birliğin başkanlığını 1966 yılından 1984 yılına kadar sürdürdüm. Bu arada idari görevlerim oldu. Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşarlığı gibi. Devlet Planlama Teşkilatı çalışmalarına katıldık. Ama bunlar önemli değil. Şunu söylemek isterim, ben toplum sorunlarıyla hayatın içinde tanıştım ve mesleki çalışmalarımın büyük bölümü işçi sağlığı ile ilgilidir. Gördüm ki işçilerin hastalanması, hastalıkları, çalışma koşullarıyla, yaşama koşullarıyla çok yakından ilgilidir. Beni toplum sorunlarıyla uğraşmaya yönelten budur. Ve ondan sonra örgütlü çalışmanın önemini gördüm ve katıldım. Elimden geleni yapmağa çalıştım. Hiçbir zaman da mensup olduğum meslek kuruluşuna bir siyasi parti işlevi yüklemedim. Bunu hiçbir zaman düşünmedim. Ama insan hayatı ile meşgul olmak ve insanın neden hastalandığını düşünmek, insanı toplum sorunlarını düşünmeye ve çözümü oralarda aramaya yöneltir. Özeti bu.

Kanımca sosyalist örgütlenme yalnız demokrasinin zorunlu bir parçası olmakla kalmayacak, Türkiye'de bugün varolan büyük bir boşluğu dolduracaktır.

▶ Barışı niye savunuyorsunuz?

Barış insan hayatının temel ögesi,insan sağlığının temel ögesi ve insanın temel hakkı. Bugün ben barışın bütün anayasalarda insanın temel yaşama hakkının bir parçası olarak yer almasını zorunlu görüyorum. Bu nedenle barışı savundum ve şimdi barışın daha da savunulması gerektiğine inanıyorum. Bizim yaptıklarımızdan çok daha fazlasını yaparak, bizim çalışmalarımızdan çok daha fazlası başarılarak barışın savunulması gerekir. Bugün her zamankinden daha fazla bunun zorunlu olduğunu görüyorum, zorunlu olduğuna inanıyorum.

▶ Buradan barış savunucularının yeniden örgütlenmesi konusunda çabaların yoğunlaştırılması sonucuna varıyor muyuz?

Herkesin, hekimlerin, nükleer fizikçilerin, politikacıların, sendikacıların, insanlığın geleceğini düşünen herkesin barıştan yana çaba harcamasını, barış için örgütlenmesini ve barış için yapılan çalışmalara katkıda bulunmasını zorunlu görüyorum. Ve bunun bir insanlık görevi olduğunu düşünüyorum.

▶ Ama bu konuda teşvik edici bir örnek oluşturmuyorsunuz galiba. Cezaevinde ne kadar yattınız barışı savunduğunuz için?

Otuzsekiz ay.

▶ Barışı savunmanın maliyeti oldukça yüksek bizim yurdumuzda.

Barışı savunmamanın maliyeti daha yüksektir. Bunun görülmemesini umuyorum. Bunun görülmemesini diliyorum. Ama eğer bu görülürse barışı savunmamanın maliyetinin çok daha yüksek olduğu görülecektir. Ben barış için belirli bir bedel ödemeyi önemli görmüyorum. Yeter ki insanlık çok büyük bir bedel ödemesin. Önemli olan budur.

▶ Barışı savunmanın ceremesini çekerken yaşadıklarınızın bir bölümünü *İnsan Sıcağı*'nda dile getirdiniz. Bu kitabı hazırlarken hangi duygular içindeydiniz.

İnsan Sıcağı, yaşadıklarımızın, gördüklerimizin benim gözümle, benim duygularımla ve benim düşüncelerimle yok olup gitmemesi için yazılmıştır. Belki buradan çıkamayız diye düşünmüşümdür. Ya da ben belki çıkamam diye düşünmüşümdür. Orada yaşadıklarımız, gördüklerimiz insanlara kalsın, insanlar bunları bilsin diye istemişimdir. Yazmamın nedeni budur.

▶ Madem oradan sağ çıkamamak aklınıza geldi, modaya uyup "Elveda Barış" diyebilirdiniz.

Hayır. Ben elveda demem. İnsanlar ölür ama insan insana elveda demez. Hepimiz ölümlüyüz. Ama ben insanın ve insan düşüncesinin her zaman varolacağına inanıyorum. Elveda sözünü hiç kullanmadım, ölürken de kullanacağımı sanmıyorum.

▶ Görüş'ün 4. sayısında yayınlanan bir yazınızda tepkisiz, suskun, katılımsız insan bu durumundan kurtulmadıkça çağdaş insana giden yolların açılamayacağını belirtmiştiniz. Ama bu durumdan kurtulmanın çaresi üzerinde durmamıştınız. İşin bu yönünü biraz açalım mı?

Evet o yazıda katılımsız, suskun ve tepkisiz insanın oluştuğunu ve bu insanın bu durumdan kurtulmadıkça çağdaş insana yönelemeyeceğini söylemiştim ve bu sözlerimle toplumda bu sorun üzerinde bir tartışma açılmasını amaçlamıştım. Gördüğüm, bu konuda geniş bir tartışmanın açılmadığıdır. Bunu da ilginç buluyorum. Ancak hemen belirteyim, suskun, tepkisiz ve katılımsız duruma getirilmiş insan hangi yollarla buraya getirilmişse yine o yollarla bunlardan kurtulabilir. Bu insanın temel özelliği güvencesiz olmasıdır. Kendini güvencesiz bulmasıdır: İnsanın bu durumdan kurtulması için de onun güvencelerinin olması gerekir. Bir insanın güvenceleri nedir sorusuna kısaca iki yanıt verebilirim: Bir, toplumsal güvenceler, iki, kişisel güvenceler. Toplumsal güvenceler toplumdaki yasaların güvencesidir, toplumsal değer yargılarının güvencesidir ve toplumdaki örgütlerin güvencesidir. Kişisel güvenceler ise kişinin kendine özgü güvenlik mekanizmalarıdır. Ama insan toplumsal güvencelerin dışında kaldığını hissettiği zaman kendi kişisel güvenceleriyle başbaşa kalır. İşte bizim tepkisizlik, suskunluk, katılımsızlık ve ilgisizlik olarak gördüğümüz davranışlar insanların kişisel güvence olarak gördükleri durumlardır. İnsanlar bu durumlara girerek kendilerini güvence altına almaktadırlar. Öyleyse onlara toplumsal güvencelerin sağlanması gerekir. Toplumsal güvenceleri sağlayan ögeler nelerdir? Yasalar, toplumsal değer yargıları ve örgütler. 12 Mart döneminde de, 12 Eylül döneminde de yasaların güvence olmadığı görülmüştür. Toplumsal değer yargıları da insanlara güvence verecek bir düzeye gelmediler. Zaten toplumsal değer yargıları insanlara güvence verecek duruma gelseydi, 12 Mart ve 12 Eylül'ün getirdikleri yaşanmazdı. O nedenle insanların toplumsal güvenceleri olarak ortada sadece örgütler kalmaktadır. Örgütler dediğimiz zaman da iki tür örgütü söyleyebiliriz. Birincisi kendi durumları ve konumlarıyla ilgili meslek örgütleri, sendikalar ve benzeri örgütler. İkincisi de siyasal örgütlerdir. Yani siyasal partilerdir.

▶ Bu örgütlerin önemine 12 Eylül rejimi tarafından da farkına varılmış olmalı ki, insanları güvencesiz bırakmanın bir metodu olarak, bu örgütlerin dağıtılması, bu örgütler üzerine büyük bir saldırı yönetilmesi ile karşı karşıya kaldık.

Tamamen böyle düşünüyorum. Bu örgütlere yönelik saldırılar bu örgütleri etkisiz bırakmak ya da bu örgütlerin siyaset yapmalarını önlemek kişileri toplum içinde güvencesiz, yalnız ve etkisiz bırakmak amacıyla yapılmış bilinçli bir çabadır. Ben de böyle düşünüyorum.

▶ Şu anda 12 Eylül sonrasını yaşıyoruz. Rejimin esas karakteri sürüyor. Büyük ölçüde de örgütsüzlük devam ediyor. Hem meslek kuruluşları, dernekler alanında hem de yasal siyasi alanda. Bu alan şu anda burjuva partileri ile sınırlı. Her iki alanı da süratle doldurmaya çalışmak, insanı bu yalnızlıktan kurtarma ve çağdaş insana doğru evrilmesini sağlama açısından gerekli gibi görünüyor; ne dersiniz?

Bakınız. İnsan yok edilemez. İnsanın siyasal düşüncesi yok edilemez. İnsan da siyasal düşüncesi de her koşulda yaşamalarını sürdürürler. Burada dikkat edilecek noktaların başında örgütlenme özgürlüğü için mücadele etmek gelmektedir. Bütün meslek kuruluşları ve sendikalar, bıkmadan, usanmadan ve yorulmadan örgütlenme özgürlüğüne konan kısıtlamalarla mücadele etmek görevlerini gündemlerinin başına almak zorundadırlar. İkinci önemli görev siyasal örgütlere, yani siyasal partilere düşmektedir. Siyasal partiler bugün öncelikle demokratik işlerliği sağlamak, insanların düşünce, konuşma, düşüncelerini açıklama ve demokrasinin temel kuralları olan temel güvencelerini ona sağlamakla yükümlüdürler. İlk ve değişmez hedefleri budur. Eğer siyasal partiler bu hedefi gözardı eder ya da bu hedefi gerçekleştiremezlerse gerçek bir örgüt olma niteliğine hiçbir zaman kavuşamazlar. Bu bakımdan, özellikle bu dönemlerde siyasal örgütlere çok büyük görevler düştüğünü düşünüyorum.

▶ Mevcut siyasal partilerden ANAP'ın rejimin bekçisi bir parti olduğunu görüyoruz. Doğru Yol Partisi muhalefet partilerinden biri. Yeri gelmişken sorayım. Bu partinin manevi lideri Demirel'in son yedi yılda değiştiği ve bir demokrat hüviyet kazandığı, demokratik hak ve özgürlükleri savunabileceği gibi görüşler ileri sürülüyor. Solda da bunu söyleyenler var. Sizin değerlendirmeniz nasıl bu konuda.

Benim gördüğüm şudur. Süleyman Demirel ve DYP, kendine demokrat diyebileceğim bir havada görülüyor. Demokrasi sözünü dillerinden düşürmüyorlar, ama demokrasiden ne anladıklarına gelince burada konu açıklık kazanmıyor. Daha çok Demirel'in siyasi haklarına konan yasaklarla ilgili görünüyorlar. Ama bunun dışında kalan ve demokrasinin ayrılmaz parçası olan haklarda netlikleri yok. Ben bunu, tırnak içinde "kendine demokratlık" olarak yorumluyorum. Bu nedenle de onların gerçek bir demokrasiyi savundukları yolunda herhangi bir güvenim söz konusu değildir.

▶ Mevcut partiler ya doğrudan doğruya kapitalizmi savunan partiler ya da onda bir takım iyileştirmeler yapılmasını savunan partiler, sosyal demokrat partiler. İşçilerin dünya görüşünü, işçi sınıfının dünya görüşünü dile getiren yasal bir parti yok. Yani özlemi kapitalizmi aşmak olanların yasal siyasal örgütü yok. Demin örgütlenmenin önemini vurguladınız. Herhalde bu alandaki boşluk konusunda bazı şeyler söylemek istersiniz.

Kesinlikle bu alanda haksız ve yanlış bir boşluk olduğunu düşünüyorum. Yani örgütlenme özgürlüğü dediğimiz zaman, demokrasi dediğimiz zaman sosyalist düşüncenin örgütlenmesine olanak sağlanmasının demokrasinin temel kuralları içinde olduğunu biliyoruz. Böyle bir örgütün boşluğu aslında bir ülkedeki demokrasinin boşluğudur ve o ülkede yaşayan insanların geleceklerini etkileyen önemli bir boşluktur. Ben yasalardan başlayarak bu boşluğun hızla giderilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bir insanı düşünmekten alıkoyarsanız, insanla ilgili, toplumla ilgili sorunları düşünmekten alıkoyarsanız, sosyalizm gibi çağa ve geleceğe damgasını vurmuş bir düşünce sisteminin gençler tarafından tanınmamasını, daha eski kuşaklar tarafından da benimsenmemesini; soğuk durulmasını anlamak kolaylaşır. Ama böyle bir ülkede de demokrasinin varlığından söz edilemez. Demokrasi demek bütün düşüncelerin özgürce, korkusuzca ve ileride suçlanacağı düşünülmeksizin açıklanabilmesidir. Bu düşünceler doğrultusunda örgütlenebilmesi demektir. İnsanların bunu yapamaması durumunda demokrasiden söz edilemez. Bunu bir tarafa kaydedelim. Sosyalizmi tanımasa insanlar ne olur? Pekâlâ böyle bir düzenin sürdürülmesi mümkündür ve insanlar böyle de mutlu olabilir diye düşünülebilir. Gerçek bu değildir. Sosyalizmi özgürlüklerin dışında, insanlık düşüncesinin dışında, bir tür toplum için insanı feda eden bir sistem olarak gösterme çabaları öncelikle çağın gerçeklerine ve düşünce tarihinin gerçeklerine aykırıdır. Ve insanlar kendi mutluluklarını toplumlarının mutluluğunda aradıkları sürece ben sosyalizmin varolacağını ve sosyalist düşüncenin yaşayacağını düşünüyorum. İnsanları düşüncelerinde daraltmak giderek bir toplumu daraltmaktır ve o toplumun hedefleri ne olursa olsun o hedeflere varmaları da mümkün kılınamaz. Kanımca sosyalizmin varlığını görmek, sosyalist düşüncenin varlığını görmek ve sosyalist örgütlenmeye olanak sağlamak insanın insan olmasına olanak sağlamaktır ve insanın toplumunu düşünmesine, toplumunu sevmesine olanak sağlamaktır. Sosyalist örgütlenmenin önemini bu kadar büyük görüyorum.

▶ Şimdi anlaşılıyor ki siz hem örgütlenme çabalarından genel olarak yanasınız, hem de sosyalistlerin örgütlenmesinden özel olarak yanasınız. Şimdi şöyle bir itirazı duyar gibi oluyorum: 'Türkiye'de gericilik egemen durumda, önümüzdeki seçimlerde bu gericiliği altedecek olan güç, iktidara en yakın olan güç sosyal demokrat güçtür. Dolayısıyla sosyalistlerin bir parti kurması, seçime girmek gibi doğal bir işlevi yerine getireceğine göre, sosyal demokratların oylarını böler. O halde sosyal demokratlar iktidara gelene kadar sosyalistler bir bağımsız örgütlenmeye gitmemelidirler. Hem böylece daha güvenceli koşullarda çalışma olanağı bulmuş olacaklardır.' Böyle bir itirazı nasıl değerlendirirsiniz?

Bu görüşe katılmıyorum. Öncelikle sosyal demokrasinin çerçevesi, amaçları başkadır, sosyalist düşüncenin çerçevesi ve amaçları başkadır. Her ikisinin de ortak amaçları vardır. Demokrasinin işlerlik kazanması, sosyal demokrasinin de, sosyalizmin de ortak amacıdır. Ancak öncelikle bu amacın gerçekleşmesi için bir sosyalist örgütlenmenin olmaması gerekli değildir. Tam tersine, kanımca sosyalist bir örgütlenmenin varlığı sosyal demokrasinin örgütlenmesine de, hedeflerini belirlemesine de, hedeflerine yürüdüğü yöntemleri gözden geçirmesinde de yardımcı ve toparlayıcı olacaktır. Kanımca sosyalist örgütlenme yalnız demokrasinin zorunlu bir parçası olmakla kalmayacak, Türkiye'de bugün varolan büyük bir boşluğu dolduracaktır. Bu toplumun sosyalist düşünceler doğrultusunda, bugüne, yarına ve düne bakmaya hakkı vardır. Sosyalist örgütlenme bu hakkın yerine getirilmesinin aracıdır.

▶ Şöyle bir yargı pek haksız sayılmaz; solcular bir araya gelmek ve birleşebilmekten çok bölünmeye ve dağılmaya yatkındır. Şu anda da çok farklı fikirler etrafında toplanmış veya tek tek bireyler halinde dağınık vaziyettedirler. Bu kadar dağılmış bir kitleyi bir parti etrafında örgütlemek kolay mı?

Bunu bilemiyorum. Bu konuda söz söyleme hakkını da kendimde görmüyorum. Ancak sosyalist düşünceye sahip insanların aralarında görüş farkları olması da doğaldır. Bu farkları yok farzederek insanları tek bir sol düşüncenin etrafında toplamak mümkün değildir. Ama kanımca gerekli de değildir. Eğer tek bir sosyalist örgütlenme düşünülüyorsa burada ortak hedefin demokrasi olacağı, özgürlükler olacağı, insan hakları olacağı açıktır. Kapitalist olmayan bir yolun ekonomik ve sosyal programının elbette farklılıkları da olacaktır. Bunlar da geniş hatlarıyla ele alınabilir. Ama hepsinden daha önemli olanı sosyalist düşüncenin topluma açıklanmasıdır. Özgürlükleri sağlamanın, insan haklarını sağlamanın, insanların siyaset yapma haklarını sağlamanın ve insanların toplum içinde yalnızlaştırılmasına karşı durulmasının örgütlenmeyle başarılabileceğine inanıyorum. Ve bu bakımdan sosyalist örgütlenme son derece önemlidir. Birden fazla sosyalist parti kurulmasının da çok fazla bir önemi yok kanımca. Yani insanlar değişik sol görüşler çevresinde örgütlenebilir. Herkes de kendi düşüncesine uygun bir partiyi destekler. Ama onların da ortaklaşa hedefleyebilecekleri ilkeler olabilir. Onlar da bu ortak ilkeler etrafında birlikte hareket edebilirler. Bunlara alışmak gerekir. İnsan da, düşüncesi de varolduğu sürece örgütlenmelerinin doğru olduğunu düşünüyorum. Fakat bütün bunlardan daha önemli olan, kanımca sosyalist örgütlenmenin bir an önce yapılmasıdır ve topluma seslenir hale gelebilmesidir. Bunu her şeyden önemli buluyorum. Söylemek istediğim budur. ■

▲ *Erdal Atabek.*
"Ben elveda demem"

Sıfırdan başlamıyoruz

Sol parti nasıl olmalı? En önemli soru bu.

12 Eylül'le birlikte ilk olarak partiler kapatıldı, parlamento feshedildi, grevler yasaklandı, sol yayınlar yasaklandı. Siyaset veba mikrobu gibi gösterilmeye çalışıldı. Kitleleri politikadan uzaklaştırmak için her türlü yol denendi. Ama bunları yapanlar kendi partilerini yeniden kurmakta geç kalmadılar. Onlar biliyorlar ki partisiz siyaset olmaz. Siyasetsiz devlet yönetilmez. Partisiz kitle silahsız asker gibidir. Onun için kendi partilerini kitlelere gösterdiler, ''işte partiniz'' dediler. Başka partiye tahammülleri yoktu. ''Yeteri kadar parti var, fazlası lüks'' denildi.

Sol parti güçlükleri aşmanın manivelası olmalıdır. Parti güçlendikçe, engelleri aşmak kolaylaşacaktır.

Tekelci burjuvazinin, sömürüsünü kolaylaştırmak için, işçi sınıfı ve emekçilerin ekonomik, demokratik ve siyasi mücadelelerinin önüne engeller çıkarmasında, ellerindeki mücadele araçlarını almak istemesinde şaşılacak bir şey yok. Asıl şaşılacak olan şey çıkarı sömürüden kurtulmakta olan güçlerin, sömürenlere karşı mücadelelerinde, üzerlerine düşen görevi tam olarak yerine getirmemeleri. Var olan güçlerini en iyi şekilde kullanamamaları.

Sol güçlerin çıkarı, demokrasi cephesinde yer alan tüm güçleri, bütün imkânları ile seferber edebilmektedir.

İşçi ve emekçileri, burjuvazinin kuyruğundan koparıp, kendi doğal hedefine çevirmek, demokrasiyi savunmak ve daha ileri hedefler için bir havuzda toplanmak, başarının en önemli faktörlerindendir. Bunun için hayatın bütün alanlarına girebilecek, her türlü imkândan yararlanabilecek bir partiye ihtiyaç vardır. Mücadelelerini değişik şekilde sürdürenlerin imkânları sınırlıdır. Sol potansiyel içinde önemli bir boşluk vardır. Bu alanı dolduracak bir ''sol parti'' kurulmalıdır.

İlerici güçlere düşen görev, mücadelede en küçük imkânı bile değerlendirmek. ''Ben burjuvazinin istediği alanda mücadele etmem'' keskinliği ile, yasal imkânları reddetmek, yasakçıların ekmeğine yağ sürmek olur. Alanın bir tarafında ona karşı dikilmek yerine, alanı tamamen ona terketmek olur.

Sol Parti nasıl olmalı? En önemli soru da bu sanıyorum. Her şeye sıfırdan başlamıyoruz. Elimizde yüzyılların pratiğinden arınıp gelmiş bilim var. Bilimin kılavuzluğunda hareket edersek sol güçleri bir araya getirecek ortak noktalar, ayrılık noktalarından çok fazla. Yeter ki toplumsal çıkarlarımız, grupsal çıkarlarımızdan daha ağır bassın. Bir çatı altında birleşebilecek ''sol güçleri'' şöyle tanımlayabilirim: Bugün dünyada iki sistem var. Sürekliliğini sağlayabilmek için savaşın, gerginliğin ve gericiliğin devamından fayda uman, çürüyen emperyalizm; insanlığın mutluluğunu garantiye alabilmek için barışın, ilerlemenin, aydınlığın savunucusu olan sosyalist sistem. Bu iki sistemden birincisine karşı, ikincisinin yanında yer almak en önemli ölçü olmalıdır. Yoksa sol güçlerin birliği uğruna, her solcuyum diyen partiye girerse, burjuva partilerinde de solcuyum diyen çok insan var.

Böyle bir parti kurulabilir mi? 1980'den sonra anayasa ve yasalarla grev yapılamaz dendi. Ama grevler yapılıyor. Yürüyüş toplantı, miting yapılamaz dendi, yapılıyor. Üniversitelerde dernekler kuruluyor. Hiçbir zorlama olmadan, kitlesel baskı olmadan, mevcut engeller fiilen ortadan kalkmadan, kendiliğinden mi partiler yasası değişecek? Sol parti güçlükleri aşmanın manivelası olmalıdır. Böyle bir parti ile antidemokratik yasalar işlemez hale getirilebilir. Elde edilen başarılar, umutsuzlukları umuda çevirebilir; partiye ilgi artar, güçlenir, kitleselleşir. Parti güçlendikçe, engelleri aşmak kolaylaşacaktır. Elbette bu, kâğıt üstünde olduğu kadar kolay olmayacak. Uğrunda mücadele edilmeden hiçbir hak elde edilemez.

''Henüz katılım az, acele etmeyelim, katılım daha fazla olmalı, ortaya güçlü çıkmalı'' denilirse, ya da tabandan oluşacak diye iş oluruna bırakılırsa, zaman kaybından başka ne elde edilebilir? Karanlıkta çürüyen, aydınlıkta beslenen bir canlı için, beklemek, sonuçta çoğalmayı değil azalmayı gösterecektir. 1980 sonrasında, edebiyat ve kültürde gerileme olduğu, okuma alışkanlığının azaldığı, gazete ve kitap satışlarının düştüğü, dini etkilerin arttığı, şans oyunlarına olan ilginin daha da arttığı, toplumun en dinamik kesimi olan üniversite gençliğinin çoğunluğunun politik gelişmelere olan kayıtsızlığı kamuoyu yoklamaları ile tesbit edilmiyor mu? Aslında bunlar gözle görülecek kadar açık. Kaybedilen her zaman, egemen güçlerin kazanç hanesine geçecektir. Çünkü onların eğitim (yozlaştırma) araçları beklemiyor.

''Sol parti'' kurulursa, sol bir kere daha bölünür, sosyal demokrat muhalefet zayıflar, bu da ANAP'ın işine yarar gibi görüşlere katılmıyorum. Eylülistlere karşı bu kadar yumuşak ama kendi soluna karşı da o derece katı olan sosyal demokratları basamak olarak kullanabilme umuduyla oyalananlar varsa, sosyal demokratlara, dolayısıyla Eylülistlere basamak olmaktan kurtulamazlar.

Son yıllarda kültür ve sanatta da durgunluk olduğu, bizzat sanat ve kültür çalışanlarının, yazılarından öğreniyoruz. Bunun tesadüfi olduğunu sanmıyorum. Değerli eserlerin yaratılması için, topluma malolması için bu ortamın verimli olmadığı açık. Dört duvar arasında büyüyen çocuğun kafası ne kadar gelişirse, sansür altındaki kültür ve sanat etkinlikleri de o kadar gelişecektir. Bu tür çalışmalar içinde bulunanların da toplumdan kopuk olarak fazla ileriye gidemediği anlaşılıyor. Sanat ve kültür çalışanları da çıkarlarının işçi ve emekçilere daha yakın olduğunu görmeli ve ''sol parti'' içinde yerlerini almalı. Tarihe geçen sanat ve kültür ustalarının da kendi çağlarına göre, ilerici hareketlerin içinde geliştikleri unutulmamalı.

Tarihi yapan kitlelerdir, kitleler olmadan bireylerin (ne kadar yetenekli olurlarsa olsunlar) yapabilecekleri fazla bir şey yoktur. ■

Mehmet RAY

Bir çekim merkezi oluşturmak

Akıp giden her gün sınıf mücadelesi bakımından bir kayıp haline dönüşüyor.

Son aylarda Sol Parti'yle ilgili olarak derginizde çıkan yazıları ilgiyle izliyorum. Bir okur olarak bu konudaki düşüncemi kısaca ifade etmek istiyorum:

Sol Partinin kimlerle kurulabileceği ve kimlerin üye olabilecekleri, partinin işlevinin neler olduğu ve ona nasıl bir misyon yüklendiği ve kıstaslarının nelerden ibaret olduğu gibi çeşitli yanlarına Görüş dergisinde değinildi. Bu bakımdan, bu konulara ilişkin fikir yürütmeyi gereksiz buluyorum.

Benim asıl söylemek istediğim, bir an önce sol partinin kurulması işine başlanması. Çünkü akıp giden her gün sınıf mücadelesi bakımından bir kayıp haline dönüşüyor.

Böyle bir oluşumun zemininin ve şartlarının var olduğu asgari çevrelerce kabul edilmektedir. Elbette, gelebilecek her kesimin olumlu tavır takınması işi kolaylaştıracaktır. Fakat kimileri gelmiyor diyerek parti kurmayı ileri bir tarihe bırakmak -sınıflar mücadelesi bizi beklemeyeceğine göre- toplumsal bir hareketlenmenin gözlendiği bu aşamada, onun önünden değil, arkasından yürümek anlamına gelir. Kabarma dönemlerinde ona yol göstermesi gereken dinamik güçler, bu fonksiyonlarını yerine getiremiyorlarsa sonucun nasıl olduğunun örnekleri Türkiye'de yeterince vardır.

O halde yapılması gereken birbirine en yakın çevrelerin bir an önce kolları sıvaması. Yani aylardan beri yazılıp çizilenlerin fiile dönüştürülmesi. Şüphesiz ''gelen gelir, gelmeyen gelmez'' kestirmeceliğinden hareket edilemez, ancak kimlerin bu işe ''evet'' dedikleri de az çok bellidir; bu nedenle önemli olan, hemen bir araya gelerek hızla yol almak. Parti kurulurken ve sonraki aşamalarda karşılaşılabilecek zorluklar, engellemeler ve baskılar az çok bellidir. Belki yasallığı da kısa ömürlü olur. Fakat mücadeleyi de Türkiye topraklarındaki insanlar üstleneceklerdir. Ve yasallığın ölçütü kilit vurulup vurulmayacak olmasa gerek. Önemli olan, bünyesinde solcuları iyi-kötü toplayabilecek, çekim merkezi olabilecek bir mekanizmayı oluşturabilmek. Ömrü kısa da olsa, mücadelenin dönüm noktasını teşkil edecek. Ve ömrünü uzatmak da gene aynı güçlerde mevcut olacak. ■

Ahmet Kaya

İnsan Hakları Derneği:

GENEL AF ÇIKARILSIN, ÖLÜM CEZASI KALDIRILSIN

Ölüm cezası, "öç alma" niteliğinde bir cezadır. Oysa öç alma, ilkel bir duygudur ve bu düşünceye dayanan ceza anlayışı da çağımızın gerisinde kalmıştır.

İnsan Hakları Derneği 1. Olağan Genel Kurulu, genel af çıkarılması ve ölüm cezalarının kaldırılması için gerekli çabayı göstermek üzere, yönetim kuruluna özel bir görev verdi. Yönetim Kurulu da, bu görevi yerine getirmek üzere, genel af için ve ölüm cezasına karşı bir kampanya açma kararı aldı. Bu amaçla Adana, İzmir ve İzmit'te bölge toplantıları, Bursa, Kayseri ve Ankara'da paneller ve İstanbul'da bir miting düzenlenecek.

Aşağıda, kampanya dolayısıyla İnsan Hakları Derneği Genel Başkanı Nevzat Helvacı'nın yaptığı basın toplantısı ve kampanya metnini yayınlıyoruz.

İçinde bulunduğumuz koşullar, bir genel affı zorunlu kılmaktadır. Yedi yıldan bu yana olağanüstü bir dönem yaşayız. Bu süre içinde 250.000 dolayında insan gözetim altına alınmış, bunların önemli bir bölümü hakkında dava açılmış, savaş hali hükümleri uygulanarak yargılamalar yapılmış ve mahkûmiyetler verilmiştir. Verilen mahkûmiyet kararlarının büyük bir bölümü, işkence altında alınan sanık anlatımlarına dayalıdır. Bir insan ömrü içinde uzun sayılabilecek süreli mahkûmiyetler için temyiz hakkı tanınmamış, tüm bunlardan ötürü adli yanılgı oranı, büyük boyutlara ulaşmıştır.

Yine bu olağanüstü dönemde yargı alanında sağ ve sol siyasal görüşler arasında ayrım yapılmış, aynı nitelikteki eylemler için farklı hukuksal ölçüler kullanılmış ve çifte standart uygulanmıştır. Bu arada salt düşüncelerinden ötürü, işçi, öğrenci, yazar, gazeteci, bilim adamı gibi binlerce kişi ömre bedel cezalara çarptırılmış, yasal olan bazı eylemler sonradan suç sayılarak yeni suçlar üretilmiştir. Kurulan mahkemelerde doğal yargıç ilkesi ve yargıçların bağımsızlığı gözardı edilmiş, tek yanlı yargılamalarla adaletten uzaklaşılmıştır. Bunların kamu vicdanında derin yaralar açtığından kuşku yoktur.

Cezaevlerinde ayrı bir dram yaşanmaktadır. İnsan onuruyla bağdaşmayan fizik koşullar ve uygulamalardan ötürü buralarda insanlarımız çürümeye terkedilmişlerdir. Bu insanlarımızın topluma kazandırılması gerekir.

Yurt içinde ve yurt dışında yaşayan çok sayıdaki insanımızın bazı hakları türlü nedenlerle ellerinden alınmış, 1402 sayılı yasayla işinden atma ve vatandaşlıktan çıkarma gibi işlemlerle açık haksızlık örnekleri sergilenmiştir. Toplumumuzda yaşanan olağanüstü dönemin açtığı bu yaraların sarılması, barışa ve erince giden yolun açılması için ayrımsız bir genel af zorunlu olmuştur.

Anayasa engeli öne sürülerek genel affın çıkarılmasından kaçınılamaz. Anayasanın 14. ve 87. maddelerinde af için kesin sınır konulmamış, af dışı bırakılacak suçlar tek tek sayılmamış ve takdir hakkı Büyük Millet Meclisi'ne bırakılmıştır. Eğer bu maddeler bir engel sayılıyorsa, o zaman Anayasa'nın ilgili maddesi değiştirilmelidir. İstendiğinde bir gecede anayasa değişikliği yapılabileceğinin örnekleri yaşandı yakın günlerde. Kaldı ki, Anayasa'nın yürürlüğe girdiği 9 Kasım 1982 tarihine kadar işlenmiş suçlar için bir anayasa engeli yoktur. Çünkü yasalar, yürürlüğe girdiği tarihten sonraki olaylara uygulanır. Kesin hükme bağlanmamış davalardaki suçlar ve düşünce suçları yönünden de bir yasak getirilmediği, 87. maddenin metninden anlaşılmaktadır. Anayasa engeli öne sürülerek genel aftan kaçınan bir anlayış ve yaklaşımı, iyi niyetli saymayacağımızı ifade etmek isterim.

Uygar bir ülke olma yolunda hızla ilerlediğimiz ve çağ değiştirdiğimiz açıklandığına göre, uygarlığın ve çağdaşlığın bir gereği olarak ölüm cezasını kaldırmalıyız. Çağdaş anayasalar ve uluslararası antlaşmalar, "yaşama hakkı"nı, insan haklarının temeli kabul etmişlerdir. "Yaşama hakkı" dokunulmaz haklardandır, ona sınırlama getirilemez. Oysa ölüm cezası, yaşama hakkına doğrudan ve haksız bir saldırıdır. İnsanın kişiliğini, onurunu, beden tamlığını korumayı görev olarak üstlenen bir hukuk anlayışı, insanı yok etmeyi kabullenemez. Hukuk, insan haklarına dayanmak zorundadır. Hukukun öncül görevi, yaşama hakkını korumaktır. Devlet, adam öldüremez, adam öldürme, hukuk devleti kavramıyla bağdaşmaz. Bu nedenle ölüm cezası, çağdışı bir cezadır.

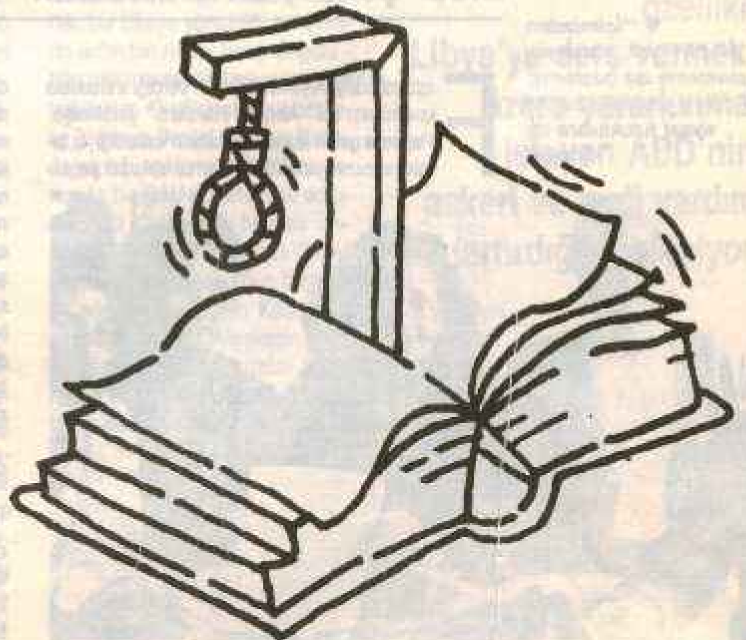
Suçların kökeni toplumsaldır. Suçların işlenmesine, toplum düzenindeki bozukluklar, haksızlıklar, eşitsizlikler ve çelişkiler neden olmaktadır. Suç ve ceza politikasının amacı, bu toplumsal dengesizlikleri ortadan kaldırıp, suçların kaynağını kurutmaktır. Oysa ölüm cezası, suçu değil, suçluyu yani insanı ortadan kaldırmaktadır. Suçluyu ıslah ederek topluma kazandırmayı amaçlayan çağdaş infaz anlayışı karşısında, ölüm cezası bir ceza değil, resmi yollarla işlenen bir cinayettir.

Ölüm cezası, "öç alma" niteliğinde bir cezadır. Oysa öç alma, ilkel bir duygudur ve bu düşünceye dayanan ceza anlayışı da çağımızın gerisinde kalmıştır. Bir başka yanıyla ölüm cezası, insan onuru ile bağdaştırılamaz. Anayasa'ya ve uluslararası sözleşmelere göre, insan onuru ile bağdaşmayan bir ceza verilemez. Onuru ile birlikte insanı da ortadan kaldıran bu ceza, yasalarımızdan çıkarılmalıdır.

Ölüm cezasının suçları önleyici bir etkisi yoktur. İstatistik rakamlar bu görüşü doğrulamaktadır. İşte Almanya'da ölüm cezası kaldırılmadan önce ve kaldırıldıktan sonraya ait aylık ortalama istatistik rakamlar:

	Önce	Sonra
Kuzey Ren, Westfalen	9.08	5.83
Bavyera	16.4	9.41
Aşağı Saksonya	17.1	8.16
Hessen	4.12	1.79
Baden - Würtemberg	5.83	2.95
Ren - Pfalz	3.33	3
Schlezwig - Holstein	3.83	2.12
Hamburg	2.37	1.41
Baden	1.13	0.58
Würtemberg	1.88	3.95*
Bremen	0.63	0.29
Batı Berlin	2.25	2.05

*Çocuk öldürmeler dahil

İngiltere, Belçika ve Hollanda'da değişik tarihlerde kurulan komisyonların yaptığı çalışmalar, aynı sonuca ulaşmıştır. Bu sonucu şöyle özetleyebiliriz: "Ölüm cezasının kaldırılması suç oranını artırmamakta, ölüm cezasının yeniden konulması da suç oranını azaltmamaktadır." Bu rakamlar ve belirlemeler, ölüm cezasının caydırıcılık gibi bir özelliği olmadığını gösteriyor.

Ölüm cezası dönüşü olmayan bir cezadır. Mahkemeler yanlış kararlar verebilirler. Hukuk tarihi bunun örnekleriyle doludur. Olağanüstü koşullarda, bu tür hatalar daha da çoğalmaktadır. Ölüm cezası dışındaki cezalarda görülen yanılgılar bir oranda er ya da geç düzeltilebilir. Oysa ölüm cezasında adli hata'nın düzeltilme olanağı yoktur.

Hukuk tarihi; Fransa'da bir Ağır Ceza Mahkemesi hakimlerinin, jürinin hatası yüzünden bir sanığın haksız yere idam edilmesi nedeniyle, yüz yıl siyah giysilerle mahkemeye çıktıklarını yazmaktadır.

Ölüm cezasının, geriye dönüşü olanaksız bir ceza niteliğinde olması; ceza hukuku açısından, yasalardan çıkarılmasını gerektiren önemli gerekçelerden birini oluşturmaktadır.

Aşağıdaki ülkeler ölüm cezasını kaldırmışlardır:

Fransa, İngiltere, Federal Almanya, Amerika Birleşik Devletleri'nde 39 eyalet, Hollanda, İsveç, Norveç, Venezüela, Yeni Zelanda, İsrail, İzlanda, Kolombiya, Nepal, Portekiz, San Marino, Avustralya, Arjantin, Belçika, Avusturya, Brezilya, Danimarka, Dominik, Ekvador, Finlandiya, Honduras, Kosta-Rika, Lüksemburg, Meksika, Nikaragua, Panama ve Uruguay.

Biz bu nedenlerle ölüm cezasının yasalarımızdan çıkarılmasını talep ediyor ve Avrupa Konseyi'nce kabul edilen "İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşmeye Ek Ölüm Cezasının Kaldırılması"yla ilgili 6 numaralı protokolün ülkemiz tarafından onaylanmasını istiyoruz. ■

GENEL AF İÇİN VE ÖLÜM CEZASINA KARŞI KAMPANYA

I. İnsan Hakları Derneği, herkesi, ayrımsız bir GENEL AF İÇİN İMZA vermeye çağırıyor:

▶ Toplumumuzda yaşanan olağanüstü dönemin açtığı yaraları sarmak, barışa ve huzura giden yolu açmak için,

▶ Baskının somut biçimleri olan siyasal tutukluluğu ve hükümlülüğü sona erdirerek, güvenli, özgür ve dinamik bir toplumsal ortam yaratmak için,

▶ Olağanüstü yargılamalar, işkenceyle alınan anlatımlar ve başka nedenlerle yoğunlaşmış bulunan adli yanılgıları düzeltmek için,

▶ Düşünce, örgütlenme ve basın özgürlüğüne aykırı olarak verilen ve toplamı binlerce yılı bulan cezalardan ötürü ortaya çıkan çağdışılıktan kurtulmak için,

▶ Siyasal görüş ayrımı gözetilerek yapılan tek yanlı yargılamalar ve uygulanan çifte standarttan doğan adaletsizliği gidermek için,

▶ Cezaevlerinin kötü koşullarında çürümeye zorlanan insanlarımızı, doğal yaşam ortamına kavuşturmak ve topluma yararlı olabilmelerini sağlamak için,

▶ Özellikle toplu siyasal suçların temelinde, kişilerin özel ve öznel davranışlarının değil, toplumsal yapı değişmelerinin nesnel nedenlerinin bulunduğunu gözönünde tutarak, tüm toplumun birlikte oluşturduğu sorunlardan, yalnızca bir kısım insanları cezalandırmanın doğurduğu tarihsel yanılgıdan kurtulmak için,

▶ Yurt içinde ve yurt dışında türlü nedenlerle kimi hakları elinden alınmış olan çok sayıdaki insanın uğratıldığı haksızlıkları sona erdirmek için,

▶ Kısacası, barış, özgürlük ve demokrasi için,

AYRIMSIZ BİR GENEL AF İSTİYORUZ.

II. İNSAN HAKLARI DERNEĞİ, herkesi, ÖLÜM CEZASININ KALDIRILMASI İÇİN İMZA vermeye çağırıyor:

▶ Yaşama hakkına doğrudan ve haksız bir saldırı olduğu için, ▶ Öç alma gibi ilkel bir anlayıştan kaynaklandığı için, ▶ Suçluyu iyileştirme ve topluma kazandırma amacı güden çağdaş infaz anlayışına aykırı olduğu için, ▶ Adli yanılgı durumunda düzeltme olanağı bulunmadığı için, ▶ Uygar ülkelerde kaldırıldığı için, ▶ Suç işlemeyi önleme gibi bir işlevi olmadığı için, ▶ İnsan yaşamına ve onuruna saygıyı yaygınlaştırmak için,

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek 6 nolu protokolün onaylanmasını ve ölüm cezasının Anayasa'dan ve öbür yasalardan çıkarılarak kaldırılmasını istiyoruz.

Yukarıda sıraladığımız nedenlerle,

▶ Siyasal partileri, sendikaları, meslek örgütlerini, dernekleri, ▶ Basını, üniversiteleri, kültür ve sanat kuruluşlarını, ▶ Ozan, yazar ve sanatçıları ▶ Tüm halkımızı, herkesi, ▶ yazı ve inceleme gibi bilimsel etkinlikleriyle, ▶ demeç, bildiri, haber gibi güncel etkinlikleriyle, ▶ şiir, resim, karikatür, fotoğraf, öykü, oyun gibi sanatsal ve kültürel etkinlikleriyle,

Ve düzenleyeceğimiz etkinliklerde bizzat yeralarak, Genel Af için ve Ölüm Cezasına karşı açtığımız kampanyaya katılmaya, destek vermeye çağırıyoruz.

Kampanyaya imzalarıyla katılmak isteyenler toplu olarak veya teker teker mektup ve telgrafla İnsan Hakları Derneği'ne başvurabilirler. Derneğin adresi şöyle:

İnsan Hakları Derneği Konur Sokak 15/3 Yenişehir-Ankara ■

"Sıradanların ölümü"

Didar Şensoy'un ardından...

▼ *"İçimizden biri"ydi. Kardeşini sevmekle işe başlamış, sonra sevgisini başka siyasi tutuklulara da vermişti.*

Faşizme karşı Arjantin halkının verdiği mücadele unutulmaz bir "Anneler Hareketi" yaratmıştı. Peşpeşe gelen askeri cuntaların katlettiği, iz bırakmaksızın yokettiği binlerce evladın peşinden annelerin, başlangıçta belki her birinin tek başına ve sadece "evlat sevgisi" motifiyle başlattıkları hareket giderek antifaşist bir harekete dönüşmüş, asken diktatörlüğün devrilmesinde, sadece "sembol" olarak değil, demokratik bir güç olarak da rol oynamıştı. Elbette bu kadar değil, hareketin özünde en temel insani duygulardan biri bulunuyordu ve bu tartışılmaz haklılık, toplum vicdanını ayağa kaldırmakta harekete fiziki gücüyle kıyaslanmayacak bir konum sağlıyordu. Nitekim cuntacıların devrilmesinden sonraki demokratik hükümet, "insanlık suçlusu" generalleri, bu "analar hareketinin" zorlamasıyla yargılayacak, hesap sorma işini yarım bıraktığı noktada ise yine bu "anaların" gözünden düştüğü için toplumun gözünden düşmekten de kurtulamayacaktı.

"Analar" bu gücü nereden alıyorlar? Şüphesiz en "sıradan" gibi görünen bir şeyden, katıksız sevgilerinden alıyorlar. Sevgi, sadece bireysel bir enerjiden ibaret olmadığı, insanın hem kendine hem de başka insanlara bakarken benimsediği bir "açı" olduğu için böylesine etkili oluyor; işte bundan dolayı insanı yok etmek isteyenler daima ve en son, onun sevmek yeteneğine saldırıyorlar.

Didar Şensoy da "içimizden biri" gibi vardı. Sıradandı. "Kardeşini sevmekle işe başlamış" deniyordu. Güzel olan da bu ya... sevgiyle yola çıkmış olmak. Sonra sevgisini Selimiye önünde kar altında beklediği günlerde, saçından tutulup sürüklendiği, coplanıp ezildiği yerlerde büyüttü. Sevgi insanın kendinden dışa açılmasıydı; Şensoy kardeşinden aşıp başka siyasi mahkûmları da sevdi. Sevmek, çokça sanıldığının aksine çapı, ağırlığı, rengi, hareketi olan bir somutluktur; yani yaşanır ve yaşandıkça büyür.

Husumet mi?.. Bu da ne demek! Yani şimdi asıldılar, işkence gördüler, sakat kaldılar, lağım suyu içirilip aç bırakıldılar, zincire vuruldular diye "topluma intikam tohumları" mı ekilmiş oldu? Bu ancak kendi mücadelesini kendinin mücadelesi olarak anlayıp sürdürenlerin yorumu olabilir. Halbuki hiç kimse, ölümünün veya çektiği sıkıntıların kendine aitmiş gibi yorumlanmasına ve kendi husumetinin sebebi sayılmasına razı olmak istemez. Ne ki, şuna da katılmamak mümkün değil: "Hasadı müthiş olacak" bunun, ama o da "Poi-Potçuluk" anlamında değil, zulmün kaynağının kurutulması anlamında...

İşte, "sıradanların gücü" burada, bize kendi ölümleriyle, ölümlerini aşan şeyleri hatırlatmasında yatıyor. Didar Şensoy'un ardından tarihi, sınıfları, zulmün biteceği günleri konuşuyoruz. Hani Sacco ile Vanzetti vardılar ve "iki masum çocuktular" ya... onun gibi. Ölüme değil, ifade ettiği gerçeğe bakmalı. ■

Güney Kore'de "açmazlar"

Güney Kore'de "demokrasiye geçiş" sürecinin cilveleri yaşanıyor. Ve bu cilveler de, ülkedeki "mucizelerin" yükünü çeken işçilerin hakları söz konusu olunca ortaya çıkıyor.

Bir yanda Güney Kore burjuvazisinin içinde bulunduğu ikilem var. Burjuvazi, askerleri ayakbağı olarak görüyor ve artık kendi iktidarını onlarsız yürütmek istiyor. Örneğin ülkenin en büyük şirketler topluluğu olan Hyundai grubunun başkanı Çung Ju Yung uzun süredir hükümetin kendi işlerine karışmasına sinirleniyor. Yung'a göre hükümet, kontrolü on yıl önce elden bırakmalı ve pazar ekonomisinin kuralları işlemeliydi. Ayrıca askerlerin de siyasi hayattan çekilme zamanı gelip de geçmişti (Newsweek 31.8.87.)

Ancak, geçen ay dok işçileri, madenciler, taksi şoförleri, elektronik teknisyenlerinden sonra Hyundai'ye bağlı şirketlerden 40 bin işçi de greve gidince Jung ağız değiştirdi. İşçiler yeni kurdukları sendikaları Hyundai'nin tanımasını istiyorlardı. Ayrıca ücretler artırılmalı, çalışma saatleri düşürülmeliydi. Bu ise Güney Kore mucizesini yaratan Hyundai gibi muazzam şirketlerin tatlı kârlarının azalması, rekabet imkânlarının yok olması demekti. İşte buna izin verilemezdi. Jung, hükümeti işçilere hadlerini bildirmeye davet etti. Askerlerin siyasetten çekilmesi fikri, işçilerin siyasetteki ağırlığı artıkça unutuluyordu.

Öte yandan Güney Kore'de iktidarı elde bulunduran askeri diktatörlük de açmaz içinde. Bir yanda iktidarın burjuvazi ile ilişkileri söz konusu: Askeri diktatörlük iktidarı ele geçirdiğinden beri, iktidarının sebebi hikmeti olan büyük şirketleri kayırmıştı. Grev hakkı hemen hemen ortadan kaldırılmış, işkolu sendikaları ve federasyonlar yasaklanmış, sadece işverenin izin verdiği sendikalar yaşamıştı. Yani burjuvaziye dikensiz bir gül bahçesi sunulmuştu.

Ancak, iktidar, muhalefetin dayatması sonucu "demokrasiye geçiş" süreci için bazı tavizler vermek zorunda kalmış, yıl sonunda seçimlerin yapılacağına söz vermişti ve bu seçimlere kendisi de girecekti. Dolayısıyla muhalefetin demokrasi isteklerine cevap vermek zorundaydı. İşçi hakları da demokrasi isteklerinin bir parçasıydı ve ayrıca seçimlerde işçilerin de oyu önemliydi. Şu halde grev hakkı olmadığı halde büyük grevlere giden ve durdurulamayan işçilerin ücretleri biraz olsun artırılmalı, bazı sendikal haklar verilmeliydi. Nitekim hazırlanan yeni anayasa taslağında işçilere sendikal haklar tanınıyor, bazı toplu sözleşme görüşmelerinde de işverenler taviz vermeleri için hükümetçe sıkıştırılıyordu. Ne ki, bunlara paralel olarak, işçilerin çeşitli gösterileri de sert bir şekilde önleniyor. Nitekim, bir gösteride polisin attığı gözyaşı bombası yüzünden ölen 21 yaşındaki işçinin cenaze töreni de bütün polis güçleri seferber edilerek önlendi. İşçi direnişlerini "teşvik ettikleri" söylenen 74 kişi gözaltına alındı ve bunların işçileri kandıran "sol" unsurlar olduğu hükümetçe açıklandı.

Güney Kore'de "demokrasiye geçiş" mucizesi, iş işçilere gelince parlaklığını yitiriyor. ■

ABD ile Fransa bir olup...

Bir süredir çatışmaların yoğunlaştığı Çad'da anlaşmazlığın görüşmeler yoluyla çözümü için çaba sarfediliyor. Çad'da bugünkü duruma varan süreç 1894'te Fransa'nın Çad üzerindeki "egemenliği"ni tanıyan Fransız-Alman anlaşmasına uzanıyor. Bu anlaşmadan sonra Fransa Çad sınırlarını istediği gibi çizmiş, ne ki 140'tan fazla aşiret ve grubun bulunduğu ülkede bu sınır çizimi sorunları çözmeye yetmemişti. Güney'de Hıristiyan ve animistlerin, kuzeyde ise Müslümanların yoğun olarak yaşadığı Çad, Ocak 1935'te bu kez o sırada Libya'yı boyunduruk altında tutan İtalya ile Fransa arasındaki bir anlaşmaya konu olmuş ve 150 km. genişlikte bir şerit -şimdi ihtilaf nedeni olan Aozou Şeridi- Libya'ya verilmişti. Ne ki bu anlaşma onaylanmadan 2. Dünya Savaşı başladı ve bu bölge haritalarda Çad ile Libya arasında "ihtilaflı bölge" olarak yer aldı.

Ülkenin bağımsızlığa kavuşmasıyla 11 Ağustos 1960 tarihinde Çad Cumhuriyeti ilan edildi. Ama Fransa bu kez yeni-sömürgecilik bağlarıyla Çad'ı kıskıvrak bağlamıştı. Bu durum 1966 yılında Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FROLINAT) kurulmasını gündeme getirdi. Hükümetin FROLINAT'ı Fransız birlikleri yardımı ile bastırma gayreti boşa gitti. Cephe geniş bir kitle desteğine sahip oldu.

1979'da patlak veren iç savaşta ise başkent N'Djamena çevresindeki çatışmalarda 10 bin kişi öldü. Afrika Birliği Örgütü'nün (ORU) girişimiyle Çad'daki onbir askeri-siyasi grubun temsilcisi biraraya gelerek, uzlaşma sağlandı. Nijerya'nın başkenti Lagos'ta imzalanan anlaşma ile Fransız birliklerinin ülkeden geri çekilmesi, demokratik seçimlerin yapılması, demilitarnizasyon ve çeşitli grupların yer alacağı bir hükümetin kurulması öngörülüyordu.

Genel seçimlere kadar görev yapmak üzere Kasım 1979'da FROLINAT önderlerinden Goukouni Weddeye başkanlığında Geçici Ulusal Birlik Hükümeti (GUNT) kuruldu. Silahlı kuvvetlerin başında olan Hissene Habré de Savunma Bakanı oldu. 1980'de geçici hükümet Lagos anlaşması gereği grupların silahsızlanması ve Fransız birliklerinin çekilmesi ile ilgili görüşmeleri yürütme kararı almıştı ki, Savunma Bakanı Habré'nin emrindeki birlikleri gizlice başkent çevresinde yığmaya başladığı ortaya çıktı. Bunun üzerine hükümet başkanı Weddeye başkente kendisine bağlı birlikleri getirdi. Fransız birliklerinin ülkeden geri çekilmesi de ertelenmiş oldu. Başkentte başlayan savaş bugüne kadar süregeldi.

Habré'nin hareketini geçici hükümete isyan olarak gören Weddeye sorunun çözümü için Afrika Birliği Örgütü'ne başvurdu, aynı zamanda tüm Fransız birliklerinin geri çekilmesini istedi. Bu birlikler komşu ülkelere çekildiler. Afrika ülkelerinden Nijerya, Zaire ve Senegal'den birlikler Çad'a gönderildi. Ne ki bu birlikler tümüyle etkisiz kaldı (Daha sonra bu birliklerin finansmanına ABD'nin de katılmış olduğu öğrenildi). Bu durumda Weddeye bir başka Afrika Birliği Örgütü olan Libya'dan yardım istedi. Bu sırada Habré, özellikle ABD'den aldığı yardımla etkinliğini artırarak başkenti ve ülkenin daha büyük bir bölümünü denetim altına aldı, Fransız birlikleri yeniden Çad'a geldi. Şimdi Ibn Ömer yönetiminde olan Geçici Hükûmet kuvvetleri ise iç sorunları yüzünden bir hayli zayıflamış bulunuyor.

Fransa, Habré kuvvetlerine geçen yıl 162 milyon dolara varan yardımda bulunurken, Fransız savaş uçakları ve birlikleri ülkedeki çatışmalara doğrudan katılıyor. Bu arada Çad'daki durumdan özellikle "Libya'ya ders vermek" üzere yararlanmak isteyen ABD'nin de askeri ve mali yardımını artırdığı gözleniyor. Örneğin bu yıl için Habré'ye yapılacak yardım 5 milyon dolar olarak belirlenmişken, daha şimdiden 32 milyon doları aşmış bulunuyor.

Geçtiğimiz günlerde Aozou Şeridi'nde patlak veren ve Habré kuvvetlerinin Libya sınırlarını aşarak, bu ülkeye yönelttiği saldırıların ardından Afrika Birliği Örgütü'nün girişimiyle ateşkes sağlanmış bulunuyor. Örgütün dönem başkanı Zambiya Devlet Başkanı Kaunda yaptığı açıklamada Eylül ayı sonunda bir OAU komitesinin soruna kalıcı çözüm yolu bulmak üzere toplanacağını ve Gabon Devlet Başkanı Ömer Bango'nun başkanlık edeceği komitenin Kaddafi ve Habré'yi davet edeceğini belirtti. Ateşkesin sağlanması ve ihtilafa görüşmeler yoluyla çözüm bulunması girişimleri, Habré kuvvetlerini Libya'ya karşı askeri saldırı için tahrik eden Washington'u hayli rahatsız etmişe benziyor. ■

Çad'daki durumdan özellikle "Libya'ya ders vermek" üzere yararlanmak isteyen ABD'nin, askeri ve mali yardımı artırdığı gözleniyor.

S.Barış

TÜRKİYE'NİN KOŞULLARINDA "İSPANYOL" OLMAK

Değerli Dostlar,

Derginizi ilk sayısından itibaren özenle izlemekteyim. Görüş Dergisi'ni ortaya çıkaran gereksinimi çok iyi anlıyorum. Bundan ötürü, derginizin belli bir birikim ürünü ve gereksinimin karşılığı olduğuna inanıyorum. Bu konuda, önemli bir boşluğu doldurabileceğine de...

Türkiye'de "soyutu somutlamak" demokrasi cephesinin hedeflerini belirginleştirmek ve Sol Parti'de hangi ortak program etrafında biraraya gelinebilecğini saptamak gibi konuların yoğun trafiğinde, derginiz aracılığıyla da görüşlerini belirtenler oluyor. Bu konuda farklı düşünenler bile olsa, ortak noktaların belirlenip ön plana çıkarılması ve birliğin bu temelde oluşturulmasına yönelik çabaların meyvesini toplayabileceğimize inanıyorum.

Bu konuda, hep ünlüler yazıp çizdi. Doğal olarak, tanınan insanların görüşleri daha bir ilgiyle izlenir. Ben, ne kahramanım ne de ünlüyüm. Ama, demokrasi savaşımına gönül vermiş bir insanım. Kahraman olmadığım için, geriye yalnızca adsız olduğum kalıyor. Bu nedenle, "adsız kahraman" da diyemem, kendime. Ama, her yazının altına bir ad koymak gerektiği için, siz de eğer, bu konuya katkım olabileceğine inanıyorsanız, gönderdiğim yazıyı "S.BARIŞ" imzasıyla yayınlayabilirsiniz.

Beni, size bu yazıyı göndermeğe iten nedenleri, hem yukarıda hem de yazıya egemen olan görüşten çıkarabileceğinizi sanıyorum.

Güzel ve güneşli günlerin, ancak bu uğurda her türlü riske hazır olanların hakkı olduğuna olan inançla uğraşlarınızda başarılar dilerim.

S.BARIŞ

I

Çağatay Anadol'un "İspanyol Olsaydım" ve Sabahattin Kerim'in "Bir de Ben İspanyol olsaydım" adlı makaleleri, bir sorunu alışılagelmiş anlatımlardan çok farklı bir biçimde irdelemektedir. Okuyucuya, çağrışımlarla somutu kavratma çabası denilebilir. Okuyucuyu, Türkiye koşullarında ne tür bir "İspanyol" olmak gerektiği konusunda daha iyi düşünmeye iten, birbirini bütünleyen iki yazı... Özgür olmak isteyen "İspanyolların" nasıl bir yaklaşıma sahip olmaları gerektiği çok açık belirtiliyor, "İspanyol olsaydım" da. Bunlara, Ahmet Kaçmaz ile yapılan söyleşinin de eklenmesi, şövenizme karşı savaşan kesimleri daha bir yüreklendirdi.

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren kimi "kalemler"in ve "eğilimler"in şövenizme karşı savaşımda azımsanmayacak atılımlar gerçekleştirdiklerini hep beraber yaşadık. Bu atılımların herkesi sarmadığını da... Sözünü ettiğimiz "eğilimler"in ödünsüz özelliğini, güç koşullara karşın, bugün de sürdürüyor olması; halklararası güveni artırıcı ve pekiştirici sorumluluğa sahip çıkması, geleceğe olan inancın daha bir güçleneceğinden kuşku duymamamızın gerekçelerinden biri olarak algılanmalıdır.

II

Toplumsal meşruluğun, hukuksal meşruluktan çok daha güçlü olduğu ve güç dengelerinin ışığı altında, gerektiğinde onu yıkıp kendine uyduracak kadar da inatçı olduğunu tarih yazmaktadır. Türkiye'de, "sol" ve "sosyalizm" sözcüklerinin -örgütlenmelerinin de- yakın tarihlere kadar tabu olduğunu ve faşist İtalya'dan devralınan ceza maddeleriyle de yasaklanmalarına "hukuksal meşruluk" sağlanmaya çalışıldığını hep beraber yaşadık. Yaşıyoruz... Ama, bu süreçte, sosyalizm düşüncesi kitleleri sardı. Kitleler onu sahiplenme riskine katlanabileceklerini defalarca kanıtladılar. Bedelini de ödediler. Hâlâ ödüyorlar. Böylece, sosyalizm toplumsal meşruluk özelliğine kavuştu. Sosyalist düşünceler örgütlü olarak boy vermeye ve "hukuki" engellere karşın, yığınlara yol göstermeğe başladı. Bu süreci geri çevirmeğe kimsenin gücü yetmez. Bu gerçeği de yaşıyoruz.

Son dönemlerde, çok önemli bir soruna ilişkin yazıların gazete ve dergi sayfalarında boy vermesi, kimileri tarafından yeni bir olay gibi değerlendirilmeğe çalışılıyor. Sanki, daha önce bu konuyu kamuoyunda, yüreklice irdeleyebilecek güçler yokmuş gibi. Böyle bir sorun ilk defa duyulup yazılıyormuş gibi...

Çok yakın geçmişe bir göz atmak bile bu sorunun yanıtını vermemizi sağlayabilir. 12 Eylül'e kadar kamuoyunda "açık olarak" tartışılma meşruluğunu kazanmış böyle bir sorun görmezlikten gelinebilir mi? 12 Eylül öncesini kapsayan dönemde, tüm engellere ve yasaklara karşın, egemen güçlerin iradelerinin dışında, bu sorunun meşruluğu uğruna yürütülen kavga, "hukuksal meşruluğun" onu durdurmaya yetmeyeceğini kanıtladı. Bu konudaki devrimci tutumlar kitleleri sardı. Sorun bilince çıkarıldı. Güç dengesinin olanakları ölçüsünde toplumsal meşruluk yanı işlemeğe devam ediyor. Madem ki, bu sorunu 12 Eylül öncesinde yığınlarla tartışabiliyorduk, o halde, bugünlerde sözü edilen "yenilik" nedir? "Artık bu sorun da Türkiye'de tartışılmaya başlanıyor" diyenlerin, çok yakın geçmişin bilincine sahip olmamaları gerekiyor. Buradaki yenilik, egemen güçlerin, zaten iradeleri dışında tartışılan konuyu istedikleri sınırlar içinde tutmak çabalarından başka bir şey değildir. Yeni Gündem Dergisi'nde, bu konu yazılırken, devlet yetkililerinin "konunun üzerindeki tabunun kalkması gerektiğine işaret ettikleri" gibi sözlerin varlığı, yukarıdaki saptamanın doğruluğunu güçlendirmektedir.

Tartışma durdurulamayınca onu kontrol altına alıp belli sınırlara hapsetmek, yeni bir yöntem değil elbette. Ama, sorunun toplumsallaşmış özelliği ağırlığını gittikçe daha çok hissettiriyor. Tartışma, belli sınırlar içinde hapsedilemez artık. Bu süreci durdurmak olanaksız. Türkiye'de sosyalizm düşüncesi geliştikçe, şövenizme karşı mücadele daha bir ivme kazanıyor. Bu soruna bakış, sosyalizm ilkelerinin ışığı altında oluşturuldukça, sosyalist konumlar güçleniyor. Çağatay Anadol'un çizdiği "İspanyollar" daha da çoğalıyor ve "bir Bask'lı Ben Bask'lıyım" diyemediği sürece, kendini özgür bir "İspanyol" saymayanların sesi yükseliyor. Bu iki olgu karşılıklı etkileşim içinde gelişiyor.

III

Türkiye'de demokratikleşme sorunu tartışılırken, gündemine "varlığı yadsınan milyonlar"ın haklarını almayan yaklaşımlar hep eksik kalacaktır. Kendi özgürlüklerine sahip çıkarken, bunu elde etmeğe uğraşırken, Türk halkı eğer, yanıbaşında "varlığı yasaklı" olanların sorunlarını birlikte düşünemiyorsa, kendine yapılanlara karşı direnmekte de yeterli duyarlığı gösteremez.

Batının "uygar" ülkelerinden biri olan Fransa, Cezayir halkının direnişini kanla bastırmaya çalışır ve Akdeniz'in mavilikleri sömürgeci ordu tarafından kan ve barbarlığa isyan ederken, bir hukuk profesörü, öğrencilerine "Bağımsızlıklarını isteyen Cezayirliler'e işkence eden bir yönetim altında profesörlük cüppesini giymekten utanıyorum..." diyerek atmış ve ders vermemiştir. "Bu davranışın tarih önünde tek başına bir bilimci olarak,

"Fransa'nın onurunu kurtarmaya yettiği"nin söylendiğini yazan Türkiyeli bir aydın "profesörlük cüppesinden utanan o Fransız profesörünü anımsadıkça, zaman zaman sizin de "utanan insan aranıyor" diye bağırasınız gelmez mi?" demektedir.

"Aydınlar Dilekçesi" ile "Ekmek ve Hak Dilekçesi" Türkiye'nin demokratikleşmesinin önkoşullarını dile getiren önemli bildirgeler olarak yankı uyandırdı. Haklı istemlerini her demokratın desteklemesi ve sahiplenmesi gerekir. Ama bu iki bildirinin, çok önemli bir konuyu, demokrasinin temel boyutlarından birini unuttuğunu kimse tartışmadı. Bu sorunun unutuluşu veya görmezlikten gelişi bağışlanabilir mi?

Bunca yasak irdelenirken, varlığımıza konan yasak görmezlikten gelinebilir mi? Eğer, yasalar ya da diğer adıyla "yasaklar" öne sürülecekse, bunun riskinden söz edilecekse, riski olmayan değişim çabaları görülmüş müdür? diye yanıt verilebilir. Bugün her yasa olduğu gibi, anayasanın kendisi de tartışılıyor. Bütün uygulamalara karşın, insanlar yürürlükteki "yasaklara" ve korkunun anayasasına karşıyım diyebilmektedir. Bunu diyebilme özgürlüğü, yasalarla güvence altına alınmış değil. Tersine, bu özgürlüğü kullanmanın önüne yasalar dikiliyor. Ama, haykırılıyor. Yasak dinlemiyor.

Demek, varlığımıza konan yasağa, riski de göze alınarak dur denilebilir. Bu yasağın kalkması gerektiği doğrultusundaki çabaların genel demokratik çabalarla bir bütünlük oluşturduğu yaklaşımına varılabilir. Burada bir açmaz var. Bu aşılmadıkça, bütün parçaları birleştirmede yaya kalınacaktır, kuşkusuz.

IV

"Sosyalist" ya da "Sol" parti tartışmalarında da bu konuya gereken önem verilmiyor. Bu konu sosyalist bakış açısı tarafından koşullanmazsa, sosyalist konum güçlendirilebilir mi? Kendi burjuvazisine karşı açık tavır almadan, anti-şövenist ilkenin pratikle bağını kurmak çok güç olacaktır. Kurulacak "Sol" Parti, ileri adımların atılmasını sağlayacak diyalogları geliştirip, dostluk ve dayanışmaya gereken önemi vererek gelişebilir. Bir de, halklararası güveni zedeleyecek tutum ve davranışları karşısına alarak... Sosyalistler bu konuda herkesten daha açık olmalıdırlar.

Gericilik yıllarının bütün ağırlığıyla toplumu yeniden biçimlendirme uğraşının en etkin politika olarak sürdüğü dönemlerde, demokrasi savaşımının riski göze alınamıyor. Koşullar yumuşama karakterine bürününce, köşesine çekilmişlerin sesi de duyuluyor. İnsanca yaşamaya karşı, gerici zorun egemen olduğu koşullarda, "durumu idare etme", belli politikalar haline geliyor. Bu geleneksel aydın tavrının, demokrasi cephesindeki etkisi azaldıkça, demokrasiyi tüm boyutlarıyla yerleştirme bilinci eylemlere damgasını vurabilir. Çağatay Anadol'un "İspanyol olsaydım" da belirttiği özelliklerle donanmış insanların sayısında artış sağlanabilir.

Sonuç olarak; nelerin değiştirilmesi gerektiği çok açık olmalıdır. "Varlığı yasaklılar" sorunu demokrasinin temel boyutlarından biri olarak tartışılmalı... Sorun bu bağlamda ele alınmalı... Bu açıdan söz konusu edilenlerin en temel haklarını dile getirip savunmak, Türk halkı için kendi özgürlüklerine sahip çıkmakla eş anlamda algılanmalıdır. ■

Sosyalizme neden saldırıyorlar?

Son yıllarda Türkiye'de olduğu kadar diğer tüm kapitalist ülkelerde de, genel olarak sola ve özel olarak da bilimsel sosyalist görüşlere karşı yoğun bir ideolojik saldırıya geçilmiş olduğunu görüyoruz. Bu saldırı sol kesimdeki bazı kimseler üzerinde olumsuz etkiler de yapabilmektedir. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

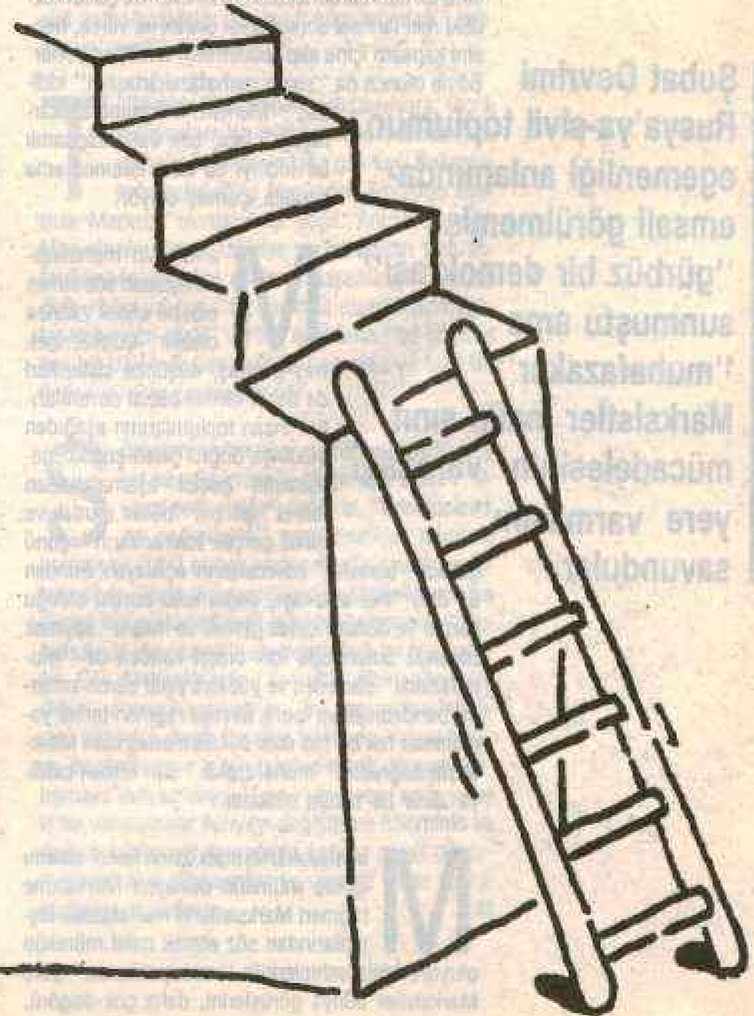
Burjuvazinin işçi sınıfının sosyalist hareketine karşı ideolojik savaşım vermesi yeni bir olay değildir. Bu savaşım işçi sınıfı hareketiyle başlamıştır, onun kadar eskidir. Ama son yıllarda bunun yoğunlaştığı ve yalnız ülkemizde değil, fakat diğer kapitalist ülkelerde de çok yönlü bir saldırı niteliği kazandığı doğrudur. Bu saldırının içeriği, sosyalizmin ya da aynı şey demek olan işçi sınıfı ideolojisinin çağımızda artık bir gerçekliği yansıtmadığı ve dolayısıyla bir geçerliği olmadığı biçiminde özetlenebilir. Bu yolla burjuvazi, bir taraftan kendi yandaşları arasında gittikçe sarsılmakta olan güven duygusunu tazelemek, diğer taraftan da işçi sınıfı saflarında ideolojik bir bozgun yaratmak amaçları gütmektedir.

Burjuvazinin bu gereksinimi duymasının ve ideolojik savaşımını yoğunlaştırmasının sanırım başlıca iki nedeni vardır. Nedenlerden biri, kapitalist dünyada 1960'ların sonlarından başlayıp çeşitli biçimler alarak (önce para bunalımı, sonra enflasyon, işsizlik) hâlâ devam eden ekonomik bunalımdır. Kapitalist iktisatçı ve siyasetçilerin etkin bir kesimi, bu bunalımdan işçi ve emekçilere verilmiş olan hakların (onlarca tavizlerin) fazla oluşunu sorumlu tutmuşlar ve bu görüş doğrultusunda, tek çıkış yolunun kapitalizmin en yalın biçimiyle uygulanması olduğu sonucuna varmışlardır. IMF ve Dünya Bankası bu görüşün temsilcileri ve uygulayıcılarıdırlar. Nitekim bunların 1970'lerden beri tüm üyelerini -azgelişmişler kadar gelişmiş olanlarını da- ekonomik ve sosyal yaşamı salt piyasa mekanizmasının işleyişine terkedecek politikalar izlemeye özendirdiklerini ya da zorladıklarını görüyoruz. Bizdeki 24 Ocak Kararları bunun bir parçasıdır.

Ekonomik ve sosyal yaşamın salt piyasa ekonomisi kurallarına göre düzenlenmesi, elbette ki, işçi haklarıyla ya da devletin sosyal amaçlarla bazı hizmetler için harcamalar yapmasıyla bağdaşamaz. Bunalımdan kurtulmak ve piyasa güçlerine tam bir özgürlük ve işlerlik kazandırabilmek için bunların bir tarafa itilmeleri zorunludur. Bunu yapabilmek için ise, bunların fikir temelini oluşturan işçi sınıfının sosyalist ideolojisi ile kesin bir hesaplaşmaya girişmek gereklidir. Bu yapıldığı zaman hem ekonomik bunalımın sarsmış olduğu kapitalist-burjuva ideolojisi yeni bir güç kazanacak, hem de bu iş halka ideolojik değil fakat (sözde) nesnel temellere dayanıyormuş gibi sunulmuş olacaktır. Nitekim örneğin ülkemizde, birçok kimsenin -ki bunların bir kısmı sol aydınlar arasındandır- bugün izlenen ekonomik ve sosyal politikaların emekçi sınıf ve katmanlar zararına olan sonuçlarını nesnel bir zorunluk olarak değerlendirip kabullendiklerini görüyoruz.

Burjuvazinin sola karşı ideolojik savaşımını yoğunlaştırmasının diğer nedeni, tüm dünyada barışın (yöresel savaşları konu dışı tutuyorum), ülkeler içinde de demokrasinin giderek yerleşmekte ve gelişmekte olmasıdır. Ayrıca, geçmiş deneylerin, kapitalizmin salt zorbalıkla halk kitlelerine kabul ettirilemeyeceğinin öğrenilmiş olmasına da değinelim. Açıktır ki, ne uluslararası ne de ulusal düzeyde zor kullanılması söz konusu olmayınca, sistemler ya da aynı şey demek olan sınıfsal çıkarlar arası rekabetin sonucunun belirlenmesinde ideolojik (fikir) savaşımı ağırlık kazanır. Çünkü sonucu halk oyu belirleyeceğinden, her iki taraf da görüşlerini (ideolojilerini) kitlelere duyurmak ve benimsetmek için var güçleriyle çalışacaklardır. Örneğin ülkemizde, demokrasinin askıya alınıp solun ağır bir biçimde ezildiği 12 Eylül askeri yönetiminden sonra yavaş yavaş demokrasiye dönüldüğünü ve bununla birlikte sola karşı ideolojik saldırının (Türk-İslam sentezi de bunun bir biçimidir) yoğunlaştığını görüyoruz.

Bu durumda sosyalistlerin de sosyal demokratların da yapacakları şey, görüşlerinin gücünü ve geçerliğini yakında iktidar olup olamama olasılığıyla ölçmeksizin, ona daha sıkı sarılmak ve kendi doğrultusunda sürekli geliştirmeye çalışmaktır. ■

Ömer B. Canatan

“Muhafazakâr Marksistler” ve Marksist muhafaza...

Marksist soldan istenen ve beklenen şey “esnek olma” pahasına temel tezlerinden ve ulaştığı kesin bilgiden bir kalemde vazgeçmesi, dünyayı değiştirme iddiasını ve bu dünyanın değiştirilebilir olduğu inancını terketmesidir.

“Sol”un bütün dünyada “giderek muhafazakârlaşmakta olduğunu” ileri süren görüşlere şimdi Türkiye'de eskiye oranla daha sık rastlanıyor. “Sol” kavramı, daha çok kapitalizmin alternatifi olarak kullanıldığına göre de, “muhafazakârlaştığı” söylenen soldan, Marksist parti ve hareketleri anlamak yanlış olmaz. Savlar Türkiye kaynaklı herhangi bir bilimsel çalışmaya dayandırılmaktan çok, Batı'da küçükburjuva radikal hareketlerin ve arayış içindeki yığınların önüne bizzat burjuva ideologları tarafından konulan “orijinal” görüşlerin tercümesi olarak ortaya atılıyorlar.

Bu türden görüşleri isabetle tartışmak ve bir sonuç alabilmek, büyük oranda, ilişkin bulundukları somut durumu bilmekle mümkün olurdu. Savlar bir somut duruma bağlanarak ileri sürülmeksizin, Marksizmin günümüzdeki reel tarihsel somutlanışı olarak ne varsa, hepsini kapsam içine alıp reddetmeyi tercih ediyorlar. Böyle olunca da “solun muhafazakârlaştığı” iddiası, “Marksizmin muhafazakârlaştığı” gibi, çok daha kapsamlı bir iddiayı da ister istemez ama zımnen içermiş oluyor.

Şubat Devrimi Rusya'ya-sivil toplumun egemenliği anlamında- emsali görülmemiş “gürbüz bir demokrasi” sunmuştu ama “muhafazakâr” Marksistler inatla sınıf mücadelesinin “varacağı yere varmasını” savundular.

Marksizmin muhafazakârlığından söz etmek elbette ancak zımnen olabilir. Çünkü, gelmiş geçmiş, düşünce sistemleri de dahil, tarihin bütün durumlarını “insan toplumlarının aşağıdan yukarıya doğru giden sonsuz gelişiminin geçici aşamalarından ibaret” gören; “bütün mutlak ve nihai gerçek kavramların” günü gelince “bertaraf” edileceklerini açıklayan; bundan da öte, “her aşamayı, doğumunu borçlu olduğu şartlar ve dönem içinde gerekli ve meşru” saymak zorunda bulunduğu için bizzat kendini de “muhafazakâr” ilan eden ve yüz kırk yıldır süren amansız bir ideolojik ve teorik savaşa rağmen temel yapısından tek bir taş dahi sökülememiş olan Marksizmi doğrudan “muhafazakâr” ilan etmek ciddiye alınır bir tutum olmazdı.

Muhafazakârlaşması zaten kendi anlamı içinde mümkün olmayan Marksizme rağmen Marksistlerin muhafazakârlaşmalarından söz etmek nasıl mümkün oluyor? İddia sahiplerinin “varsayımlarına” göre Marksistler dünya görüşlerini, daha çok öngörü, varsayım ve ihtimaller alanı olan “teori” olarak değil de, yanılgı kabul etmeyen ve sadece değişmezlikler ileri süren “öğreti” olarak benimsedikleri için, gerçeğin düşündüklerinden başka türlü gelişmesi halinde, yani yanılmaları durumunda, yanıldıklarını inatla kabul etmiyorlar, böylece günümüz dünyasının temel süreçlerini ve eğilimlerini kavramakta yetersiz kalıyor ve bundan dolayı da olayları ve olguları arkadan izliyorlar. Buna karşılık önerdikleri de şu: “Sol, bir bütün olarak ‘öğreti’sini yeniden gözden geçirmek ve değişen dünyayı kavramasını sağlayacak ‘teori’sini kurmak durumundadır.”

İşte burada ucundan tutabileceğimiz bir “ipucu” var gibi gözüküyor; “değişen dünyayı kavramak”... Zaten, gerek Batı'da ve gerekse Türkiye'de Marksistlerin kavramaktan uzak kaldıkları şeyin “kapitalizmdeki hayatiyet” olduğu, üç aşağı beş yukarı aynı dille ifade ediliyor. “Emperyalizmin ‘can çekişmekte olan kapitalizm olduğu’ tezi” deniyor, kesin bir bilgi olarak benimsendiği için, aradan geçen yetmiş yıla rağmen kapitalizmin neden hâlâ ölmediğini açıklamak güçleşiyor. “Çünkü bu kadar uzun süre, böyle keyifli bir eda ile can çekişen bir organizma pek fazla görülmemiştir.” (M. Belge, Y. Gündem, 2-8 Ağustos 1987)

Bu, Marksistlerin bir çağı anlamakta, kapitalizmin bu çağdaki özünü kavramakta yetersiz kaldıklarını ileri sürmekle eşdeğer bir iddiadır. O halde günümüzün Marksistleri de “kapitalizmin keyfinden” ve bu keyfin temelinde yatan dünya gerçeğinden bihaber, “yıkacağız!” diye yeldeğirmenlerine saldırmaktadırlar.

Görülüyor ki, oldukça ağır ve haksız bir iddiadır bu; Marksist soldan ve genel olarak “somut Marksizmden” istenen ve beklenen şey “esnek olma” pahasına temel tezlerinden ve ulaştığı kesin bilgiden bir kalemde vazgeçmesi, dünyayı değiştirme iddiasını ve bu dünyanın değiştirilebilir olduğu inancını terketmesidir. Öyle ya, can çekiştiğini ve öleceğini ilan ettiği kapitalist dünya yaşamını bunca yıldan sonra hâlâ keyifle sürdürmüyor mu?

Tam da bu noktada Marksist solun, bütün dünyada ve özellikle de Türkiye'de muhafazakâr olması gerekiyor. Temel tarih kavrayışından, diyalektik yönteminden, devlet teorisinden, reel somutlanmışlığından, kapitalizme cepheden saldırma alışkanlığından ve sınıf mücadelesinin yolaçtığı bütün sonuçları kabullenmekten soyutlanmış bir Marksizm (!) olamaz ve böyle bir Maksizm dünyayı değiştiremez.

Marksistlerin muhafazakâr olmak, üstüne titremek zorunda oldukları o kadar çok konu var ki. Paris Komünü dahi Marksizme göre zamansızdı, ama Marksistler Komün'ü sonuna kadar savundular. Şubat Devrimi Rusya'ya -sivil toplumun egemenliği anlamında- o güne kadar emsali görülmemiş “gürbüz bir demokrasi” sunmuştu ama “muhafazakâr Marksistler” inatla ve tecrit olma pahasına, sınıf mücadelesinin “varacağı yere varmasını” savundular. İşte bu “muhafazakâr Marksist” hareket, koca Hegel'in bile felsefede aşamadığı kapitalist dünyayı aşarak yeni bir çağ açtı. Bu mücadeleler içinde edinilmiş deney, değer ve somut kazanımları Marksistler elbette muhafaza edeceklerdir çünkü, bunlar hem gerçekleşmiş olmaları anlamında birer varsayım değil, kesinliği tartışılmaz bilgidirler, hem de Marksistler ancak bu değerleri muhafaza ederek daha ileri hedeflere yürüyebilirler.

Marksistlerin çağımızı ve günümüzün temel süreçlerini anlamakta, kapitalizmin bu çağdaki temel karakteri olan emperyalizmi kavramakta geri kaldıkları, eğer bizim bilemediğimiz küçük bir ayrıntının keşfedilip çağ yerine konması değilse, mütevazi olmayan bir iddiadır. Dünyamız ve insanlık, birinci büyük felaketini “esnek Marksistlerin” kürsü tartışmalarından vakit bulup bir türlü tanıyamadıkları, muhafazakâr Marksistlerin ise çok önceden özünü kavrayıp duyurdukları emperyalizm yüzünden yaşadı. İkincisi de öyle olmadı mı? Şimdi bir üçüncüsü -ve her halde sonuncusu- demoklesin kılıcı gibi yukarıda sallanırken insanlığın önünde “somut Marksizmin” işaret ettiği yoldan başka bir yol bulunuyor mu? Dünyayı böyle bir bütünlük içinde ve yanılmaz biçimde kavrayan “somut Marksizmin”, onu ayrıntılı süreçler içinde gözden kaybettiği hiç doğru olamaz. Belki tek tek ve belli durumlar için Marksist parti ve hareketlerin “gerçeğin ucunu” elden kaçırdıkları, derindeki gelişmeleri zamanında farkedip atak davranamadıkları oluyor ve olmaktadır. Ama yine bu partiler “somut Marksizmin” evrensel bütünlüğü içinde ve yeni teoriler kurarak değil, varolan teorilerinin sunduğu dinamiklere başvurarak sorunlarını çözmeyi başarabiliyorlar.

Sol'un ve Marksist solun en çok muhafazakâr olması gereken ülkelerden biri de Türkiye'dir. Köklü bir sınıf mücadelesi tecrübesinden ve parlak başarılardan henüz

uzak bulunan Türkiyeli Marksistler, evrensel Marksist değerleri ülkelerinde yerleştirip yaymak için çok yoğun bir mücadele vermek durumundadırlar. Marksist değerler sadece rejimden gelen fiziki baskıya karşı değil, sağlı-sollu gelen ideolojik saldırılara karşı da muhafaza edilmelidirler.

İşin gerçeği ve doğrusu, Marksistlerin ve genel olarak solun muhafazakârlaştığı "varsayımını", kanıtlamaları için iddia sahiplerine bırakmak ama onların "kapitalizmin nasıl olup da hâlâ keyfle yaşadığı" sorusunu neden sorduklarını anlamaya çalışmaktır. Kapitalizmin can çekiştiğini söyleyen ama "kendiliğinden yıkılmayacağını" da ekleyen Marksistlerdir. Kapitalizmin kendini geliştirmeye devam ettiği doğrudur çünkü "kendini geliştirmeden yaşayamayacağı" ta başından beri Marksistler tarafından söylenmektedir. Ama Hegel'den sonra "gerçek olan her şeyin akli sayıldığı" dönem de bitmiştir. Tarihin demesi şudur ki; "bir şeyin bana göre can çekişmesi başkadır, senin onu yıkıp yerine yenisini kurup kuramadığın başkadır..." Marksistler de tam bunu söylemektedirler işte!

Solun muhafazakârlaştığı iddiasının Marksist bir konumdan, yani kendini Marksist gören birinden geldiğini düşünelim. Hem Marksizmi kabul edecek, hem de kapitalizmin kendini ebedileştirmesinden korkacaksınız; korkunuzun sebeplerini bilimsel teknolojik devrimin sonuçları arasında bulacaksınız. Sırf bu gelişmeye bakarak Marksistlerin bugüne kadar söylediklerini tümden değiştirmeye çağıracaksınız. Çağırmak bir yana, çağrınızın özünü kapitalizmi "kapitalist yoldan", yani onda -sivil toplum, demokrasi vb. gibi- varolduğunu varsaydığınız dinamikler yolundan değiştirmenin mümkün olduğu düşüncesi oluşturacak. Bambaşka bir uygarlığın şafak karanlığı yaşanırken siz dünyayı soyut bir demokrasi kavramı etrafında dönüp dolaşan süreçlerden ibaret göreceksiniz ve gerçekten de her şeyin "somut bir demokrasi sorunu olarak düğümlendiği" bir ülkede demokrasiyi mutlaklaştırmaya çalışacaksınız. Bize göre Marksist bir yaklaşım olup olmadığının tartışılması ve "baştan aşağıya gözden geçirilmesi" gereken işte bu konumdur.

Dünyayı değiştirmek gibi mutlak bir düşünceyi, demokrasi, üstelik somut olmayan bir demokrasi tartışması içinde gözden kaçırmaya çalışmanın insanı çeken bir cazibesi var mıdır? Bize göre bu yaklaşımın, Marksizmin ne olup ne olmadığını daha anlamaya fırsat bulamadan, bir vuruşta tarihin düğümünü çözeceğini sananların, bunun düş olduğunu gördükten sonra başlangıçtaki haklılık noktasının gerisine düşenlere yeni ve ilginç gözükmesi doğal olduğu gibi Türkiye'de 12 Eylül'den sonra daha bir yüksek sesle duyulabilmesi de bundandır.

Cazibesi şuradadır ki, "sınıfların varlığını kabul etmek" dünyanın ve toplumun kavranmasında kolaylık sağlıyor; ama "sınıflar mücadelesini kabullenmek" bu mücadelenin götüreceği bütün sonuçları kabullenmek anlamına geliyor; ve sınıf mücadelesi, bir "varsayım olarak" değil, bilimsellikle öngörülmüş ve pratik olarak da kanıtlanmış ve aksi henüz isbat edilemediği için de kesin bilgi olarak kapitalizm sonrasına, ama insanlığın kesin kurtuluşundan önceki döneme denk düşen "sırat köprüsüne" götürüyor. İşte "muhafazakâr Marksizm" ya da Marksist muhafazakârlar bu "sırat köprüsünden" geçmeye "evet" diyorlar.

Türkiye'de Marksistlerin varsayımlara, teorik tartışmalara hiç mi ihtiyacı yok? Elbette var ve belki herkesten daha çok var. Gelişmelerin geleceğine bugünden ambargo koymak Marksist olanların işi değil. Ancak bu dahi Marksizmin somut tarihine ve bu tarihin bize aktardığı bilgiye sahip çıkılarak başarılabilir. Mutlak doğru bilgi yoktur; "bir sarmala durmaksızın yaklaşan bir eğri çizgi" vardır, evet ama "bu çizginin her bir bölümü, her parçası bağımsız ve tam bir doğru çizgiye çevrilebilir" dir.

Sözgelimi sorun eğer, sözünü ettiğimiz "sırat köprüsünden", olageldiği üzere "siyasal çoğunlukla" değil de, "ezici toplumsal çoğunlukla" geçebilmekse, muhtelif varsayımlarımız olmalı ve teorik ufkumuzu genişletmeliyiz. Türkiye'de ve dünyada Marksistlerin bu türden tartışmalara kapalı oldukları anlamında "muhafazakâr olduklarını" söylemek tam bir haksızlıktır. Gök Mekaniği'nde "tanrıdan niçin sözetmediğini" soran Napolyon'a, "bu varsayıma ihtiyacım olmadı" diyen Laplace haklıydı. Varsayımlara, öngörülere ve bütün bunları teorik düzeyde tartışmaya ihtiyaç duyduklarını söyleyen, ama yeter ki bu varsayımlar dünyayı değiştirme özleminin ve değiştirilebileceği gerçeğinin üstüne gölge düşürmesinler diye ekleyen Marksistler de en az Laplace kadar haklıdırlar. ■

Dünyamız ve insanlık, birinci büyük felaketini "esnek Marksistlerin" bir türlü tanıyamadıkları, "muhafazakâr" Marksistlerin ise özünü kavrayıp duyurdukları emperyalizm yüzünden yaşadı.

Süreyya Örgen

Televizyonu kapama özgürlüğü

TRT'nin bana empoze ettiklerini seyretmemeyi özgürlük saymak, ''politik zorbalığı susarak da protesto etmek mümkündür, bu da bir özgürlüktür'' demeye benziyor.

Bu sayımızda Ayın Konusu'nu TRT televizyonuna ayırırken, TV'nin yeni yayın dönemine girmesini ve TRT Genel Müdürlüğü konusunda çeşitli haberlerin, tartışmaların basında yer almasını gözönünde tuttuk.

Aslına bakarsanız, TRT ve onun televizyonu, ayın da, yılın da, yılların da sorunu; ülkemizin bir hayli yoğun, bir hayli girift sayısız sosyal, siyasal, kültürel sorunlarının kopmaz bir parçası; zira TV on milyonlarca insanın gündelik yaşamının vazgeçilmez bir parçası, milyonlarca ailenin, bugünden yarına, yarından öbür güne, bu yıldan gelecek yıla, daha sonraki yıla, daha daha sonraki yıla yaşam boyu sürecek değişmeyen eskimeyen, güncelliği hiç yitmeyen en müşterek konusu. Dizileriyle, filmleriyle, eğlence saatleriyle, çocuklarımızın diline yerleşen reklam tekerlemeleriyle, haberleriyle haber-programlarıyla, siyasi nutuklarıyla, bilumum yüksek ricalin, askeri ve mülki erkânın, sair muhterem zevatın arz-ı endamıyla...

Daha daha, bilmem kaçıncı alaya sancak teslim töreniyle, ya da Başbakanın icraatının içiyle, geziye çıktığı yurdun dışıyla, sporuyla, kadın programıyla tüm yayınlar evimizin içine hücum ediyorlar, oturma odamızı zaptediyorlar ve bizi teslim alarak kendilerini cebren ve hile ile seyrettiriyorlar.

''Efendim, beğenmiyorsanız, kapatın, seyretmeyin'' diyebilirsiniz. Evet, kuşkusuz o da bir çözüm! Öyle ya, birilerinin, kendi adına, -daha doğrusu, temsil ettikleri adına- program düzenleyip ''al ben sana bunu seçtim'' diye onu bana dayatmasına boyun eğmemenin bir yolu da, onun karşıma koyduklarını reddedip, televizyonun düğmesini kapatmak. Çok şükür bu kadarcık olsun özgürlüğümüz var. Ama özgürlüğün böylesi, tam da bugünkü siyasal rejimin bizlere lâyık gördüğü ve sınırlarını kendisinin çizdiği özgürlüğe tıpatıp uygun değil mi?

TRT'nin bana empoze ettiklerini seyretmemeyi özgürlük saymak, ''politik zorbalığı susarak da protesto etmek mümkündür, bu da bir özgürlüktür'' demeye benziyor. Oysa ben televizyonumu kapatma özgürlüğünden daha başka özgürlük istiyorum. Tıpkı, politik baskı karşısında susma yoluyla protesto özgürlüğünü reddettiğim gibi, televizyonumu açma özgürlüğü istiyorum.

TRT ile mevcut siyasal rejim arasında, dolayısıyla her iki özgürsüzlüklerimiz arasında paralellik kurmak gerekiyor. Paralellik kurmak da ne demek, mevcut rejim altında, TRT, resmi ideolojiyle, resmi politikayla, resmi dayatmayla tam tamına çakışmış durumda. O denli çakışmış durumda ki, 12 Eylül'den sonra değiştirilen yasasından, yönetimine seçilenlerin adlarına, iç yönetmeliğine, işleyişine kadar her şey ama her şey bu amaca göre düzenlenmiş. Rejimin en mutemet adamları kilit noktalarına getirilmiş, bu da yetmemiş onlar üzerinde de istihbaratçıların gözetimi ve denetimi kurulmuş. En sıradan filminden, en basit çocuk programından, en önemli politik haberine kadar ekrana aktarılan her görüntü, kare kare, kelime kelime denetimden ve sansürden geçiriliyor.

Buna rağmen iktidar bu kadarla da yetinmiyor. TRT'den daha fazlasını, daha daha fazlasını istiyor. Haber bültenlerini son bir kaç aydır düzenli izlemeniz bile siyasal iktidarın bu tırmanışını saptamaya yetiyor. Örneğin, referandum öncesinde, hükümetin biri hariç bütün bakanları ekranda boy göstermişler, (sadece birisi göstermemiş, onun da eşi bir vesileyle televizyonda gözükmüş).

Rejimin bugünkü yapısıyla ve onun sımsıkı kontrolüne aldığı TRT'nin bugünkü statüsüyle TRT'den olumluya doğru herhangi bir değişme, iyileşme beklemek hayalciliktir.

Ama bu böyledir diye, televizyonumuzu kapatma özgürlüğümüzü mü kullanmamız gerekiyor? Elbette hayır. Esasen yukarıdan gelen politik dayatmaya karşı koyma özgürlüğüyle, TRT'nin bu tutumuna, bu politikasına karşı mücadele etme özgürlüğü arasındaki organik bağın da önemi buradadır.

Bir başka deyişle, TRT'yi değiştirme mücadelesi, her şeyden önce onun statüsünü ve yönetimini değiştirme mücadelesiyse, bu ancak mevcut siyasal iktidarı değiştirmeyle mümkün olur.

Bu gerçekleştiği anda, yani demokratikleşmenin başladığı noktada, TRT de değişmeye ve demokratikleşmeye başlayacaktır.

Televizyonumuzu ister kapayalım, ister seyredelim, veya televizyonu kaparken ya da seyrederken, birilerine ve bir şeylere ne denli hiddetlenirsek hiddetlenelim, şunu hiç unutmayalım, bir şeyleri değiştirmek için, önce o bir şeyleri başımıza sarmış olan birilerini değiştirmek gerekir.

Buradaki değiştirme sözcüğünü, kurtulmak diye de okuyabilirsiniz. ■

▲*Onlar ekrana gelmez.* TRT için Türkiye'deki grev

"TRT 1987 YAYIN PLANI": AHİR ZAMAN PEYGAMBERİ

TRT'nin "amaç ve ilkeleri"nden ortaya açıkça çıkan bir kavram var: TRT bir "kurtarıcı"dır. TRT her şeydir. Bir ahlâk düzelticidir, bir yön göstericidir.

"1.AMAÇ

a. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve vatandaşları ile ilgili olarak dünya, hatta yurt içinde yayılmak istenen yanlış bilgi ve kanaatleri düzeltecek, kendimizi sadece dışarıya değil, daha önemlisi, zengin kültürü, tarihi değerleri, hayat şekli, düşünce ve duyguları ve hoşgörüsü ile kendi insanımıza da tanıtacak, inandırıcı, öğretici ve ilgi çekici yayınlar yapmak."

TRT 1987 Genel Yayın Planı
II.Kısım/sf:19

...değeri yoktur.

◀ Rocky'ler ve Rambolar. Ve bilumum Amerikan dizileri ekranın başlıca konuğudur. TRT'nin bu dizileri ve filmleri birbiri ardına yayınlaması "yayın planı"nın hangi amacına uygun olduğu da ayrıca tartışma konusudur.

İktidarı elinde tutan partinin başkanıyla, TRT Kurumu'nun en yüksek makamındaki kişi arasında son aylardaki "çelişkiler" artalıberi, ortaya çıktı ki, Tunca Toskay bile var olan çıkar dengelerine hizmet edememektedir. Peki şimdi n'olacak? TRT'nin kolaylıkla düzene destek edilebilmesi için yapılan yasal değişikliklerle, Genel Müdürlük makamı güçlendirilmişti. Bu yüzden, iktidar canının çektiği genel müdürü o koltuğa oturtabildi mi neredeyse tüm TRT'nin ipleri eline geçiveriyordu. Yine bu yüzden de koltuk hem önemli hem de kaygan oluvermişti. Şimdi kaydırılmak istenen kişi Tunca Toskay. TRT içinden sesler, "gelen gideni aratacak" kaygısında. Ya biz ne olacağız? Böylesine etkin bir kurumun başına geçenlerin neler yapabileceklerini, TRT'nin şu halinden de geriye götürülüp götürülemeyeceğini araştırırken, elimize TRT'nin Anayasa'sı diyebileceğimiz önemde bir kitapçık geçti. "1987 Genel Yayın Planı"ydı bu. Kitapçığı şöyle bir okuyunca bu kurumun "amaç ve ilkeleri" gözler önüne seriliyor. Her şeyi bir yana bırakıp, nasıl bir kurum oluşturulmak istendiğinin en temel verilerini sergileyen bu kitapçıktan bazı alıntılar vermek bile, TRT'nin Türkiye insanına neler hazırlayabileceğini açıkça gösteriyor.

TRT kitapçığından açıkça ortaya çıkan bir kavram yerleşiyor beyninize: TRT bir "kurtarıcı"dır. TRT her şeydir. TRT hükümet, meclis, tüm devlet kuruluşları, bakanlıklar vb.'nin yapamadığı her şeyi yapmakla yükümlüdür. Bir ahlâk düzelticidir, bir yön göstericidir, insanları doğru yola yönlendirmesi beklenen bir ahir zaman peygamberidir neredeyse.

Şimdi bakalım TRT nedir?

TRT televizyonu eğitim yayınlarının ilkelerinden biri:

"Eğitim yayınlarında kalkınma planlarındaki hedefleri dikkatle gözetmek, toplumda kalkınmaya elverişli psikolojik bir ortamın yaratılması ve vatandaşların bütün imkânlarıyla kalkınmaya katkıda bulunmasını teşvik etmek" (Kalkınmayı özel sektörden başka kimsenin yapamayacağı düşünüldüğüne göre, reklamlar, bu ilkeye uygun olarak desteklenmelidir)

TRT Televizyon Kültür Yayınlarının ilkelerinden biri:

"Bütün din yayınlarında İslâmiyet ve Türk-İslâm ahlâkını gerçek kaynaklarından yararlanarak açıklamak, İslâm dininin sosyal, ekonomik ve kültürel alanlardaki gelişmelere engel olmadığı, aksine, her alandaki gelişmeyi desteklediğini belgelere dayanılarak vurgulamak." (Yazılı ve görsel belgeleri bekliyoruz.)

Kültür yayınlarında "Yapılacak İşler" maddesinden bir alıntı:

"Programlarda Türkler'in İslâm dininin yayılması ve İslâm inanışının kökleşmesi için gösterdiği başarılar anlatılacaktır."

TRT Yayın ilkelerinden biri (İlke: 22):

"Anayasa'nın din ve vicdan hürriyeti anlayışına uygun olarak, milli bütünlük için şart olan laik dünya görüşü, İslâm dininin akıl ve inanç uyuşumu, hak, sevgi ve hoşgörü esasları ve İslâmiyetin milli yapımızdaki birleştirici özünü açıklayıcı, insanın yapıcı gücünü engelleyen kadercilik anlayışının İslâmiyetle bağdaşmadığı gerçeğini vurgulayıcı, insan şahsiyetinin hangi özel şartlar içinde bulunursa bulunsun, saygıya değer bir varlık olduğu gerçeğini benimsetici yayınlar yapılacaktır."

Başka bir yayın ilkesi (İlke: 25):

"...mezhep ve dini inanç farklılıklarının istismarını, dini bölücülüğü önleyecek... yurt dışına giden işçilerin tasarruflarının ülkenin ve yörenin ihtiyaç duyduğu alanlardaki ortak yatırımlara yönlendirilmesini sağlayacak... programlar hazırlayacaktır." (Her iki amaç da aynı cümle ve aynı madde içinde yer almakta...)

TRT Televizyon Kültür Yayınlarının hedeflerinden bazıları:

"g. İslâmiyetin birleştirici ve insanlar arasında kardeşliği geliştirici özelliği gözönünde tutularak, insanlığın ve milli birliğin gereği olan kardeşlik duygularının güçlendirilmesine,

h. İslâm dininin hayata, vatana ve millete bağlayıcı, başarıya, yaratıcılığa, iyiliğe, yapıcılığa götürücü ve mutluluğa yöneltici bir de-

ğerler sistemi olduğu anlayışının benimsetilmesine,

i. Anayasa'da belirlenen din ve vicdan hürriyeti doğrultusunda lâik dünya görüşünün benimsetilmesine...

n. Türk sanat ve edebiyatının İslâm sanatı ve edebiyatı içindeki yerinin ve rolünün belirtilmesine,

yardımcı olmak ve katkıda bulunmaktır."

Kültür yayınları ilkelerinden biri daha:

"Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin işlendiği çeşitli radyo ve televizyon programlarında, Türk komutanının ve askerinin savaşta ve barışta yurt savunması için gösterdiği kahramanlıkları, Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki gelişmeleri ve Silahlı Kuvvetler'in toplumumuzun gelişme ve ilerlemesine yaptığı katkıları işlemek" ("Askeri kültür" maddesi olmalı bu...)

Şimdi gelelim "drama yayınları" denen, bizlerin ise genelde "dizi" olarak izlediğimiz yayınların seçilebilirlik ölçütlerinden birine:

"Televizyonda yayınlanmak üzere konulu filmlerin seçiminde, uç örneklerden ve deneme akımlarından kaçınılarak -(bu ne demektir?)- eğitim ve kültür farklılıkları yüzünden yadırgamalara yol açmayacak, vatandaşların sanat zevkinin gelişmesine yardımcı olacak, verdiği genel mesaj ile kötü etki yaratmayacak, inançları zedelemeyecek, yaşama sevincini köreltici olmayacak, eğlendirdiği oranda nitelik kazandırıcı özelliğe sahip, yerli ve yabancı eserleri tercih etmek." (Bu ölçütlerin bir denetimcinin önüne konduğunda, şimdiki programların bile çıkışına şaşırmamak elde mi?)

Tüm bunların üstüne, televizyonun eğlence yayınlarındaki hedeflerini saymak yüzde yüz gerekli:

"a. Toplumun ruh yapısının gelişmesine, zevk seviyesinin yükseltilmesine,

b. Toplumun nükte, muhakeme, yaratıcılık ve anlayış kabiliyetinin geliştirilmesine,

c. Toplumun hayatı sevme duygularının ve moralinin güçlendirilmesine,

yardımcı olmak, katkıda bulunmak."

(Ne eğleniyoruz, ne eğleniyoruz, öyle değil mi?)

Tümü okunduğunda, sonra da içindekiler TV yayınlarıyla karşılaştırıldığında bir güldürü başyapıtı haline dönüşen bu kitapçıktan anlaşıldığına göre, TRT Yayın Planı, şöyle varsayımlardan hareketle yapılmaktadır:

Bazı insanlar ülkemizi ve insanımızı ülke içinde ve dışında tüm habasetleriyle yerin dibine batırmaya çalışmaktadır.

Türk dilini, ahlâkını, kültürünü yozlaştırmak için dört bir yandan korkunç kötülükler üstümüze saldırmaktadır.

Yurt dışındaki insanlarımız bir yandan kültürel yozlaşma, ahlâk çöküntüsü, değerler kaybı, öte yandan da paralarını ne yapacakları gibi feci sorunlarla karşı karşıyadırlar.

İslâm dininin unutturulması, kötü tanıtılması gibi muzır faaliyetler son haddine varmış, din elden gitmek üzeredir.

Türkiye'deki insanların inançlarını zedelemek, onları karamsarlığa kaptırmak, hayata ilişkin bağlarını koparmak için yeraltı ve yerüstü bir sürü örgüt başedilmez hale gelmiştir.

Türk dilini bozmak için özellikle dilbilimciler aşırı azgın bir çaba göstermektedirler.

Televizyon seyircisinin zevki çok düşük düzeydedir, artırılmalıdır.

Türk halkının morali bozuktur.

Türk ailesi tehdit altındadır.

Türk genci kötü yola düşmek üzeredir.

Türk seyircisi neşesiz, eğlendirilmekten anlamayan bir seyircidir.

Türk müziği "çağdaş ve modern" değildir.

Türk halk oyunlarının "aslî özellikleri" bozulmaktadır.

...ve daha neler neler.

Kötü durumda olan bizleri kurtarmak için bir TRT'nin varlığı ne umut verici. Doğru dürüst televizyon programları izleyebilmek için ise, televizyon yayını yapmayı aklına koymuş bir kurum oluşturmak gerekiyor herhalde.

Bunun TRT olacağını ummak ise hayalcilikten de öte... ■

DEMET DEMET DENETİM

Bir orantı kuralım. Siyasal iktidar anti-demokratikleştikçe Radyo-TV denetimi artar. Hele de siyasal iktidarın varoluş şekli anti-demokratikse. Şimdi günümüzde Türkiye'deki TV denetim mekanizmasını özetleyelim ve orantıyı tersinden kurarak bu yoğunluktaki bir denetim mekanizmasının hangi yoğunluktaki bir anti-demokratizme denk düştüğünü kestirmeye çalışalım. Alıntılar Dr. Sacide Vural'ın "Radyo-TV Kurumlarında Yönetim ve Türkiye'deki Uygulama" adlı kitabından (Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No.65, Eskişehir, 1986).

▼ **Denetimden geçmeyen.** *Atıf Yılmaz'ın filmlerini bu gidişle ekranda göremeyeceğiz.*

Öneri evresinde denetim: (...) Bir bakıma düşünce denetimidir. Bu aşamada düşünce olarak denetlenen programın yapılıp yapılmamasına karar verilmektedir. (...) Programcının bağlı olduğu şube müdürünün program önerisine ilişkin görüşüyle başlayan denetim, hiyerarşik basamakları izleyerek Program Planlama ve Değerlendirme Dairesi'ne ulaşmaktadır. (...) Bu nitelikteki denetim sırasında, program önerisinden bir kısım öğeler çıkarılabilir, bir kısım öğeler program önerisine eklenebilir ya da öneri tümüyle kabul edilebilir. Başka bir deyişle, izin verilebilir.

Metin evresinde denetim: (...) Metin, tüm olarak onaylanabileceği gibi, tüm olarak onaylanmayabilir. (...) Bazen de "önerilen değişikliklerle yayınlanabilir" şeklindeki açıklamalarda programın bir sonraki aşamaya girmesine izin verilir.

Yapım evresinde denetim: Bu evre, program son şeklini aldıktan sonra, yayınlanmadan evvel, yayınlanabilir olup olmadığına denetim basamaklarınca karar verilme evresidir. Bu evrede de, programın tüm olarak yayınlanmasına karar verilebileceği gibi, gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra yayınlanmasına da izin verilebilir. Hatta yayınlanmamasına da karar verildiği program olmuştur ve olmaktadır. Bu denetim evreleri, dört denetim düzeyinden aşamalı olarak geçmektedir:

İlk denetim: (...) Bu düzey denetim de üç aşamalı olarak gerçekleştirilmektedir. Birincisi, programcının çalışmakta olduğu şube içinde yapılan denetimdir. Bu aşamada program şubede çalışan programcıların, programı hazırlayan kişi de dahil olmak üzere, aralarında denetlenir ve (...) şube müdürü programı kendi adına sürekli denetim yapan denetim grubuna ya da yardımcısına denetletir. (...) İkincisi programcının bağlı olduğu müdürlük düzeyindeki denetimdir. (...) Program (...) daire başkanı adına denetim yapan bir denetmen grubu tarafından (da) denetlenir...

Müdürlük denetimi: (...) Bu basamak denetimde denetçiler birinci basamak denetimde sözü edilen karar seçeneklerinden birisinde karar vererek programın ilk çıkış yerine ulaştırılmasını sağlar. Eğer yayın malzemesi olan program "tekrar denetimi gerekir" kararıyla geri gönderilirse, programcı aynı yayın malzemesini öneriler ışığında düzenler ve ilk denetimden başlamak üzere yeni bir programın denetime girmesi yollarını izler. (...)

Yayın denetleme kurulu denetimi: (...) Son yasaya dayalı olarak çıkarılan '**Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Programlarının Son Denetimi Hakkında Yönetmelik**'te, önceki denetimler saklı tutularak, onların üstüne bir denetim basamağı daha eklenmiştir. Anılan yönetmeliğe göre Kurul, 'TRT'nin 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27 ve 30'uncu maddelerindeki hükümler, saklı kalmak, yayın planı, yapım ve uygulama talimatları, genelge ve yazılı emirlerle belirlenen söz ve görüntü yayınlarını yerli ve yabancı sinema ve televizyon filmlerini, kurum repertuarına alınacak müzik eserlerinin sözlerini (güftelerini), açıklamalı müzik yayınlarının söz bölümlerini ve televizyon özel tanıtım reklamlarını "denetleyecektir" ' (Madde 3).

(...) Denetim Kurulu'nun yanı sıra, **Radyo-Televizyon Yüksek Kurulu**'nun da kurum üzerinde denetleme yetkileri vardır." ■

Mahmut Tali Öngören

TV'DE HABER İZLENCELERİ

Haber yapımcıları, 12 Eylül artığı bir ideolojiyi, günümüzün sözde liberal mantığı ile kaynaştırıp, konunun ayırdında olmayan kitlenin beynini yıkıyor.

Radyo ve televizyondaki haber izlencelerinin başlıca amacı, haber bültenlerinde kısa verilmek zorunda olan haberleri açmak ve daha ayrıntılı sunmak... Daha ayrıntılı sunmak, beraberinde incelemeyi ve araştırmayı getiriyor. İnceleme ve araştırma da habere konu olan olayın yankılarını, yankılara yer verilmesi de karşıt görüşlerin ve tartışmaların sergilenmesini...

Kısaca belirtilen bu amaç kümesi, katı ve hiç değişmez değil... Ama TRT Televizyonu'nun, (TV 1'deki) "Ekonomi Dünyası", "Haberden Habere", "32. Gün", "TV Dergisi", "Kamuoyu" ve (TV 2'deki) "Gündem" adlı haber izlencelerine baktığımızda, "haber" ve "güncellik" gibi kavramların hiç değişmez ve katı yanlarının kuralları üzerinde durmak gereğini duyuyoruz. Bu, mesleksel açıdan bir yaklaşım. Önce mesleksel açıdan yaklaşmak gerekiyor, tüm bu TV haber izlencelerine.

Hemen hemen "32. Gün" dışında, tüm haber izlenceleri "haber değeri" taşıyan konuların dışına çıkıyorlar. Bu nedenle de en taze "güncellik" kokan olayları ele almamakta bir sakınca görmüyorlar. Örneğin "TV Dergisi"'nde ele alınan konuların "habercilik"le ya da kamuoyunu ilgilendiren en "güncel olaylar"la hiç ilgisi yok. Oysa "TV Dergisi" bir TRT Haber Merkezi yapımı. Doğrudan doğruya "haber değeri" taşıyan ve kamuoyunu çok yakından ilgilendiren en güncel olayları ele alması gerekiyor. Hatta "32. Gün" dış olayları ele aldığına göre, "TV Dergisi"nin de iç olayları incelemesi en başta gelen bir koşul olmamalı mı? Hayır, olmuyor. Çünkü TRT Haber Merkezi, haber izlencelerinde "haber değeri" ve "güncellik" gibi kaygılardan tümden uzak... Bunu, "32. Gün"ün iki yıldan beri yaz döneminde dinlenceye çıkmasıyla da anlıyoruz. Yaz aylarında dış olaylarda mı dinlenceye çıkıyor ki, "32. Gün" geçici olarak kaldırılıyor? Eğer "32. Gün"ün yapımcısı bu dönemde izlence hazırlamaya yetişemiyorsa, bir başkası bir başka adlı yapımla dış olayları incelemeyi sürdürmek zorunda değil mi?

Diğer haber izlenceleri arasında "güncellik" konusunu o denli savsaklamayanlar da var. Örneğin "Gündem" her yayınında güncel bir konuyu ele alıyor. Ama ancak hükümetin ele alınmasını ve kendi açısından kamuoyuna anlatılmasını uygun gördüğü konular, "Gündem"de yer alabilir. Bu özellik, yani Özal hükümetini kollama ve koruma, tüm haber izlenceleri için de geçerlidir. Hatta dış olayları incelemesine karşın, "32. Gün"de TRT görevlisi Ali Kırca tarafından yapılan söyleşilerde de bu çabayı sezmek olanaklı... "Gündem" ise her yayında özellikle bir bakanı ya da resmi görevdeki kişileri ekrana getirerek ya yeni çıkan bir yasayı, ya resmi bir sergiyi ya da "Türkiye'de radyasyon" gibi hükümetin maskelemek gereğini duyduğu konuları tek yanlı işleyerek iktidarı kollamayı ve korumayı şaşmaz bir bağımlılıkla gerçekleştiriyor.

Oysa bir hükümet üyesini ya da resmi kişileri TV haber izlencelerine çıkarmanın sayısız yararı var. Eğer aynı yapımda karşılarına karşıt görüş sahiplerini çıkarıp onlara da söz hakkı tanırsanız... Bu gibi bir tartışma ortamını yaratmaya en uygun haber izlencesi de "Gündem"den başkası değil... Ama "Gündem" tartışma ortamı yaratmaktan ısrarla ve başarıyla kaçınıyor ve TRT'nin tüm diğer haber izlencelerinde değil, diğer tüm yayınlarında da inatla uyguladığı bir ilkeyi simgeliyor: TV izleyicileri arasında tartışma yaratmamak ve TV izleyicilerini düşündürtmeden onlara resmi ideolojinin Türk halkı için uygun gördüğü yaşam biçimini kabul ettirmek...

İşte burada işin içinde salt mesleksel yetersizliğin olmadığını, mesleksel yetersizliğin sonucunda belli bir ideolojik bakışın da bulunduğunu düşünmekten kaçınamıyoruz. Bir başka anlatımla, TV haber izlencelerinde, "haber değeri"ne önem verilmemesinde, en taze "güncellik"le ilgili ilkenin çiğnenmesinde, tartışmaya tümden kapıların kapatılmasında, "32. Gün"de ve tüm diğer haber izlencelerinde "magazin"e ağırlık tanınmasında, olayların derinlemesine incelenmemesinde ve araştırılmamasında suç salt mesleksel yetersizlikte değil... Yukardan TRT'nin üstüne geçirilen ideolojik giysinin gereği olarak, TV izleyicilerinin tek yanlı bilgilendirilmesi isteyerek ve bilinçle sağlanmaktadır.

Bu arada kimi TV izleyicilerinin ilginç tepkileriyle de karşılaşıyoruz. Örneğin, kendini devlet sanan ve ancak devlet televizyonuna yakışır sorunlara yer verdiğini düşünen yapımcısıyla "Haberden Habere" evden kaçan çocukların sorunlarını ya da adalet mekanizmasındaki tutuklukları incelediğinde, kimi meslekdaşlarımız tarafından bile övülebiliyor ya da belli bir kesim TV izleyicisinin ilgisini çekiyor. Aynı biçimdeki ilgiyi ve övgüyü "Ekonomi Dergisi"de toplayabiliyor zaman zaman.

Evden kaçan çocuk sorununun ya da adalet mekanizmasının yetersizliğinin ancak sınırlı açılardan incelendiği gözden kaçabiliyor. Bu gibi konuların ve diğerlerinin o günlerde siyasal iktidar tarafından da göstermelik bir anlayışla ele alındığı, TRT haber izlencelerinin de bu nedenle aynı konulara eğildiği anlaşılamıyor. Örneğin evden kaçan çocuk sorunun salt polisi ilgilendiren yanı üzerinde durulduğunu, adalet konusunun ise Adalet Bakanı'nın izniyle belli bir noktaya dek işlenebildiğini sezmek için, bilgin olmaya gerek yok... Konuların ekonomik ve toplumsal boyutları üzerinde hiç durulmazken, haber izlence yapımcılarının beceriksizce sordukları sorulara arada sırada verilen ilginç yanıtlar ve tepkiler ya da parayı verince yurt dışından elde edilen göz boyayıcı teknolojinin bu gibi haber izlencelerinde kullanımı mı gerçeğin görülmesini engelliyor?

Bir başka sessiz ve derinden giden izlence de "Ekonomi Dünyası"... Güncel konulara değinmesine ve konularla ilgili kişileri ve uzmanları görüntüye getirmesine karşın, "Ekonomi Dünyası" TV izleyicilerine ülke ekonomisinin sırıtan yüzünü bir türlü göstermeme becerisini göstermekle yükümlü... Çünkü işlediği konular, çağırdığı kişiler ve uzmanlar Türkiye'nin ekonomik yapısına ancak belli bir açıdan bakıyorlar ve ekonomi ile ilgili olayları ancak belli bir açıdan değerlendiriyorlar. Ekonomimizi yönlendirenlerin ve bu yönlendirmeden yararlananların açısından...

Gerçek yüzü hemen sırıtan, dolayısıyla da gerek getirdiği yorum ve gerek yapımcılık beceriksizliklerinden ötürü hiç beğenilmeyen haber izlencesi ise "Kamuoyu"... Konuların maskelenemeyen yanlılığı, ilkel biçimi, koyu ve katı Özal'cılığı ile "Kamuoyu", herhalde Başbakan Özal ve yandaşlarından çok olumlu notlar toplarken, gerçekte diğer haber izlencelerinin bir dereceye dek saklayabildiği "yanlılığı" çekincesizce açığa vurması bakımından da ilginçlik taşıyor.

Özetle, bu TV haber izlencelerinin genelde kötü ve yetersiz yapımcılık yöntemleriyle hazırlandığı ileri sürülemez. Kamuoyunu hiç bilgilendirmedikleri de söylenemez. Ne ki, TRT'nin giderek kabaran bütçesiyle göz boyayıcı bir teknolojiye kavuşmuş TV haber yapımcıları, 12 Eylül artığı bir ideolojiyi günümüzün sözde liberal mantığı ile kaynaştırarak, konunun ayırdında olmayan kitlenin bir yandan beynini yıkarken, bu ideolojiden yararlananlara da öte yandan bilgi vermeyi savsaklamıyorlar. Üzerinde en çok durulması gereken nokta da bu... ■

▲ Perihan Abla, Şekir ve İsmet ile gecikmiş bir Pollyanna'yı oynuyor.

Pollyanna teyze

Yozlaşmanın, birkaç ilaç alınca pekâlâ atlatılabilecek, geçici, sevimsiz bir hastalık değil bedene hızla yayılan bir kanser olduğunu, hele söz konusu hasta bütün bir toplumsa, kanserin bütün ilişkilere çarçabuk yayılacağını Lillian Hellman'ın Şarlatanlar Dönemi'nden öğrenmiştim. Siyasal bir dava gibi görünen Mc Carthy sorgulamaları, eski-yeni bütün ihanetleri gözönüne sermeye yetiyordu, aşk ilişkilerine bile sıçrıyordu yozlaşma ve şarlatanlık.

Yine yıllar önce, tanıdıklarıma şöyle bir soru yöneltmeyi düşünmüştüm: Yaşamınızı güzelleştirmek için ne yapıyorsunuz? Diyelim, daha geniş, daha güzel bir eve taşındınız paranıza kıyıp, odalarınızı, balkonunuzu yepyeni eşyalarla, çiçeklerle donattınız. Bu özeniniz, apartman kapısından girdiğinizde burnunuza çarpan yanık soğan kokusunu duymamanızı sağlayacak mı? Kat kapılarına dizilen çizmelerin, tokyoların, terliklerin çirkinliğini giderecek mi?

Bitişik balkon, süpürgeler, kovalar, atılmış eşyalarla doluyken balkondaki sofranıza keten bir örtü serip bir mum yakmanız neye yarayacak?

Televizyon gibi etkisi hiç küçümsenmeyecek bir kitle iletişim aracında yıllar yılı izlediğiniz yerli dizilerdeki "Türk ailesi modeli"ni inceledikten sonra bu sorular üstüne bir daha düşünüyorsunuz. Bu dizilerin hemen hepsi artık hangi semtte olduğunu bile kestiremediğiniz bir İstanbul mahallesinde geçer. Esnaf, ev kadınları, mahalle bıçkınları, genç kızlar, büyük bir dayanışma içindedirler, arada ufak tefek kırgınlıklar olsa da (bunlar dizinin heyecan dozunu arttırmak için kullanılıyordur nasılsa, yoksa o sevimli insanlar neden birbirlerine kırılsınlar, değil mi?) yaşamaları gül bahçesi gibidir. Çok kapılı, iğrenç duvar kağıtlarıyla kaplı odalarda tencereden yemek yerler. Komşuları diledikleri zaman gelir gider. Sözgelimi Suna Pekuysal ile "kızı" Ayşegül Atik, aynı yatakta yatacak kadar ve birbirlerinin saçını başını yolacak kadar içtenlikliydiler bir zamanlar. Kapılarının önü terlikten geçilmiyordu bu sıcak yürekli ev sakinlerinin. Sakın yanıp da bir Hüseyin Rahmi Gürpınar, bir Ahmet Rasim mahallesitadı beklemeyin bu mahallelerden; Türk roman geleneğinde şık işlenen soylu tabakaya inat, halktan tipler çizen, onları oldukça küfürlü ve bayağı konuşturan bu yazarlar, yapay, sözümona-modern bir estetiğin eleştirisini yapıyorlardı bu yoldan, yarattıkları kişilere bıyık altından gülmeyi elden bırakmadan. Bu eleştirinin bir gün estetik bir öneri biçi-

Zeynep Avcı

Uzakta bir dosta mektup: Ben TV-1 miyim yoksa TV-2 mi?

Nasılım ha? İyiyim elbette. Bir karar versem, T(ürk) V(atandaşı)-1 mi, TV-2'mi olduğuma. O zaman daha iyi hissedeceğim kendimi. TV duble olalı, kimliğim konusunda kargaşa içindeyim. Bundan başka büyük bir derdim yok. (Kimsenin yok!)

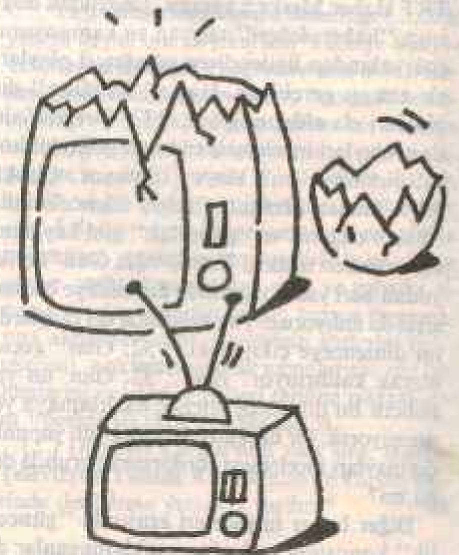
Anlatması zor ama kararsızlığımı biraz olsun açıklamaya çalışayım sana: Bana kalırsa TRT kurumu, T(ürk) V(atandaşı) konusunu ikiye ayırmakla iyi etmedi. TV-1 ile, TV-2 arasında çok fazla fark görülmediği ortaya çıkalıberi, bu kanım güçleniyor. Baştan alalım. İçinde bulunduğumuz odada, biz, kendi içimizde ikiye ayrılmaktayız. TV-1'ler ve TV-2'ler. Her ikimizce de, televizyonun sert bir buyrukla, ulusal marşımız eşliğinde açılması büyük bir zevktir. Bu, TRT'ye göre, ilk ortak özelliğimiz. Aramızda bazen ayrılık çıkmıyor değil. TV-1'ler biraz tutucu oluyorlar. Marş çaldığında (aynen ilkokul sıralarında öğretildiği gibi) ayakta dinlemek konusunda örneğin. TV-2'ler ise yalnızca sigaralarını söndürmekle marşa ve ayyıldızlı bayrağımıza yeterince saygı gösterildiği kanısındalar. TRT'ye göre, TV-1'lerle, TV-2'lerin başka bir ortak özellikleri de, gece yarısı yine sert bir buyruk eşliğinde marşımızın ve bayrağımızın yeniden gündeme gelmesinden mutluluk duymaları. Bence, her iki televizyondaki bu uygulama evlerde televizyon aygıtının kapatılmasına yardımcı oluyor. "Haaaz-rol" sözünü duyan, uyukladığı koltuktan fırladığı gibi, televizyonun düğmesine basıyor. TRT burda haklı.

Biz TV-1'ler ve TV-2'ler genelde Amerika'nın sorunlarına yakın ilgi duyduğumuz, Amerikan tipi yaşamı çok merak ettiğimiz için, TRT her iki kanalda da bizi doyuruyor. TV-1 olsam, evde kalmış Amerikan kadınlarının durumları konusunda iyi aydınlanacağım. TV-2 olsam, gerek Hollywood'un, gerekse CIA'in sorunlarını öğreneceğim. Gel de karar ver...

Çocuklarımızın ne denli olağanüstü güçlere sahip olduklarını iyi bildiği ve süper oyuncakçılarda bu olağanüstü güçlere sahip yaratıklar bol satıldığı için, TRT çocuklarımızı da ihmal etmiyor. Çocuklar binlerce liralık "süper-kılıç"lar kuşanıp "Güç bende..." filan diye bağırmasalar TV-1 olmak mümkün olur muydu? Hassas çocuklarımızın ince duygularına seslenen minik ve sevimli canavarlardan hangisini seçeceğimi bilemediğim için, bu nokta da beni düşündürüyor. "He-Man"in peşine takılıp TV-1 mi olmalı, "Galtar", "Zorn", "Golita" ile olmadık dertlere düşüp TV-2'liği mi yeğlemeli?

Bilirsin, memleketimi severim. Bence TRT, benim ve tüm TV-1 ve TV-2'lerin memleketlerini sevmekle kalmayıp karış karış bildiklerini peşinen kabul ettiği için, arada bir "televizyon arızası fotoğrafları" yayınlamaktan öte fazla aydınlatılmamız gerektiğine inanmıyor. O yüzden, haftalık programları önüme aldığımda TV-1 ya da TV-2 olmakta yine kuşkuya düşüyorum. Kızılırmak'tan, belleğimde hiçbir görüntü bulunmazken, ya da Türkiye'nin bazı bölgelerine TV kamerası hiç uğramamışken; acaba Tayland'ı mı öğrensem, Namibya'yı mı? yoksa birçok TV-1 ve TV-2'nin yaşamları boyunca kıyısına ulaşamayacakları okyanusların en derinine mi insem... (Lüfer hakkında bir program yapılsa, acaba hayvancağızı ızgara etmekte güçlük çekeriz diye mi düşünmekteler? Yoksa Marmara'nın derininde cola tenekeleri ve kamyon lastikleri olduğu için üzülüyorlar, bize onun yerine mavi okyanus göstermeyi mi yeğliyorlar?) Namibya ve Tayland'ı iyice öğrendikten sonra, TV-2 olup da Türkiye hakkındaki bilgi yarışmasını izlemem mümkün değil tabii. Utanıyorum... Konya hakkında TV-2'lerin bilgisi çok az... Oysa bir sorsalar dünyanın olmadık bir yerini, şıp diye bileceğiz...

TV-1 ya da TV-2 olmakta çektiğim bir başka sıkıntı da, TRT'nin birinciyi "sıradan insan", ikinci-

minde sunulacağı nerden akıllarına gelirdi?

Perihan Abla dizisi başlarken biraz umut'uydum doğrusu. Ne de olsa bağımsız, sözünü sakınmaz, sevecen, yardımsever bir mahalle kızıydı başkişi. Bu başkişiyi özellikle Nezihe Meriç'in öykülerinden-oyunlarından tanıyordum. Yaşamını küçük inceliklerle güzelleştirmeyi bilen, baskılara yiğitçe karşı çıkan cıvıl cıvıl bir genç kadın... Dizinin ilk bölümünde yanıldığımı anladım. Perihan Abla, "gecikmiş" bir Pollyanna'ydı. Özellikle çirkin ve şişman olmaya çalışan, kötü giyinen, sarsak yürüyen, sürekli cak cak çiklet çiğniyormuş izlenimini veren, sevdiği ailesi için "saçını süpürge eden" ama onlardan da aynı özveriyi bekleyen, en ufak bir aksamada basbas bağıran şirret "namusu mücessem" bir mahalle kızıydı. Daha da önemlisi cinselliği yoktu "harbi kadın", "erkek gibi karı" ideolojisi doğrultusunda yaratılmış bir öykü kişisiydi. Kimsenin eli değemezdi onun eline. (Tabii ki herkesi aynı derecede seven birinin sevgilisi de olamazdı özel bir anlamda.) O yüzden şapşal sevgilisini sık sık haşlamaktan kaçınmıyor, ancak resmen (gerektiğinde) yardım ediyordu ona. Erkekçe. Zaten burnunu sokmaması gereken işlere de el atıyordu sık sık, insanların yaşamlarını düzene sokmaya çalışıyordu. Dizinin mesajı şu aşağı yukarı: "İnsanlar birbirlerini seviyor, kolluyorlarsa fakirliğin ne önemi var? Belki daha fakir olsak daha da mutlu oluruz."

Ama artık daha da fakirleşecek halde değiliz galiba. Her bakımdan. ■

yi de "kültürlü insan" haline soktuğunu iddia etmesi. Ya bende bir tuhaflık var, ya da her iki tarafta da Perihan Abla'mızın geçit töreni yapmasını anlamıyorum. Her iki tarafta da katiller tarafından kovalanan başarılı Amerikan polisleri, aynı reklamlar, aynı haberler (haksızlık etmeyeyim, TV-2 oldun mu, haberler ters-yüz olarak sıra değiştiriyor) aynı türküler varken, birinden ya da ötekinden olmak neden? Bak... Haberler konusunda, biz TV-1 ve TV-2'ler aynı merakları taşıyoruz: Hepimiz Türkiye'deki resmi zevatın hergün ne yiyip ne içtiklerini, ne giydiklerini, nerelere gittiklerini adım adım izlemek isteyen insanlarız. Öyle meraklıyızdır ki bu konuda, Hac'dan dönen Kızılay kafilesinin filmini seyretmezsek, ölebiliriz. Dünyanın orasında burasında olan bitenlerden pek azı bize yeterlidir. Oysa, yurt dışına resmi bir sinek uçsa, havaalanından giriş ve çıkışını görmezsek, içimiz rahat etmez. Bu durumu İngilizcesinden bile görmek telaşındayız. Türkiye'de grev olmuş, bizi hiç ilgilendirmez. Ülkemizdeki asayişin ve huzurun berkemal olduğundan eminizdir. Yine de -huyumuz kurusun- bunu bir kalem eşliğinde hükümetin başından dinlemek diye de kötü bir alışkanlığımız vardır. TRT bunu bilir. Arada bir, kurumuş kanları üstünde sinek dolaşan "eşkiyalar" görmekten nasıl mutlu olduğumuzu, bunların nelerle ilgili olarak bu hale geldiklerini değil de, sık sık Doğu'daki dağlar üstünde süzülen jetleri ve helikopterleri izlemeye bayıldığımızı da bilir TRT Haber merkezi. Bize göre, bu dağlar çok manzaralıdır ve üstünde uçmak pek zevklidir. Yalnız "eşkiyalar"ın değil, trafik kazalarında ölenlerin kanlarına da sık sık susarız. Bu nedenlerle, biz TV-1 ve TV-2'ler, haberlerden hoşnut kişileriz.

Söylesene? Ben TV-1'e mi daha yatkınım, TV-2'ye mi?.. Kimlik bunalımındayım. Çabuk yanıtla... ■

Reklamlar ve milyarlar

Televizyon ekranlarında reklamlar, bazılarımız için belki gazete başlıklarına şöyle bir göz atma, belki de çay demleme için uygun boşluklardır. Ancak akılda tutulması gereken, açılıştan kapanışa televizyonun hiç katapılmadığı milyonlarca evde reklamların çocukları da kapsayacak biçimde hedef kitlesini aramasıdır. Reklamlar, yayın kuşağı içinde, TRT'nin önemli bir gelir kaynağı olması dolayısıyla uzunca bir yayın süresini elinde tutuyor.

15 Eylül 1987 Salı günü TRT ekranlarında son haberlerin ardından yayınlanan Akdeniz Oyunları'na değin yapılan 6,5 saatlik yayın içinde yaklaşık yarım saati reklam programları oluşturuyordu. Televizyonda reklamlar 5 kuşak üzerinden fiyatlandırılıyor. Reklamların fiyatı, açılışı izleyen ilk kuşakta, saniyesi 72.000.-TL'den, - haber öncesi ve hava durumu sonrası 2. kuşakta, saniyesi 162.000.-TL'den, hava durumunu izleyen programın ardından 3. kuşakta, saniyesi 156.000.-TL'den, son dizi öncesi 4. kuşakta, saniyesi 114.000.-TL'den ve kapanış öncesi 5. kuşakta saniyesi 60.000 TL'den hesaplanıyor. Ayrıca, genellikle 2 saniyeden oluşan süperpozelerin de saniyesi 1. kuşak reklamlarının fiyatıyla değerlendiriliyor. Haberler ve hava durumu arasındaki bir dakikalık bir reklamın fiyatı ise 9.900.000.- TL. Aynı biçimde, dizi film ya da sinema filmi arasında genellikle "Bir Reklam" adı altında izlediğimiz otuzar saniyelik reklam için TRT'ye damga resmi hariç 5.000.000.- TL. ödeniyor.

15 Eylül 1987 salı günü ekranda yayınlanan reklamlar, kuşak değerlerine göre hesapladığımızda TRT'nin toplam 28 dakikalık yayınından 316 milyon 360 bin lira gelir elde ettiği ortaya çıkıyor. TRT'nin diğer gelirleri arasında elektronik aletlerden kesilen ve bir yetkilinin ifadesiyle her ay 300 milyon lira civarında seyreden bandroller, TEK adına yapılan kesintiler ve DPT'nin programına uygun hükümet bütçesinden ayrılan paylar da bulunuyor. Ayrıca, TRT birçok projesi için dış finansman olanaklarını gereğince değerlendiriyor. ■

Ağzından çıkanı kulağın işitsin

Yasak sözcükler TRT gündemine 12 Mart'ta Musa Öğün döneminde geldi. Yasak olan sözcükler kitap olarak çoğaltıldı- yapımcılara dağıtılarak bu sözcüklerin kullanılması önlendi. Doğan Kasaroğlu döneminde sözcük yasağı bir genelgeyle sürdürüldü. Macit Akman'ın Türkçe dilbilgisi bu yasağın daha esnek kullanılmasını sağladı. Bugünkü yasak Aydınlar Ocağı üyelerinden Prof. Zeynep Korkmaz'ın önerisiyle biçimlendirilmiştir.

TRT'ye göre "Türkçe'nin yapı ve işleyişine ters düşen standart Türkçe seviyesine erişememiş, zorlama kelimeler ve karşılıkları"ndan bazıları:

anı	dinlence	istenç	ruhsal
anımsamak	dirimsel	izlence	saptamak
bellek	dize	kalıtsal	saygın
benzeti	doğa	karşın	sevecen
betim	doğal	kesinkes	simge
betimlemek	düşlemek	koşut	söyleşi
betimsel	düşün	kuram	söylev
biçem	düzelti	nicel	tekdüze
bileşim	düzeltmen	nitel	tüm
değgin	edim	olanak	tümce
deneyim	eleştirel	olası	ulus
derslik	eşgüdüm	onursal	uluslararası
devingen	etkin	ödün	varsıl
devinim	gereksinim	örneğin	yandaş
devrim	gereksinme	öykü	yanıt
devrimci	gizem	özellik	yapay
dışalım	görece	özgün	yapıt
dışlamak	görsel	özgür	yasal
dışsatım	imge	özveri	yaşam
dingin	irdelemek	özyaşam	zorunlu

ÜNİVERSİTELER AÇILIRKEN

YÖK düzeninde, gerçek anlam ve içeriği ile "üniversite" ya da "akademi" yok; meslek adamı yetiştiren "okullar" var.

Nasıl hazırlandığı artık iyice gün ışığına çıkmış bulunan 1980 Eylül darbesinin ürünü olan YÖK düzenine bağlı kurumlar yeni **ders yılı**'na giriyor. **Ders yılı** sözü burada tam yerine oturuyor; başlayacak yıl **akademik** ya da **üniversiter** yıl değil. Çünkü, YÖK düzeninde, gerçek anlam ve içeriği ile **üniversite** ya da akademi yok; meslek adamı yetiştiren **okullar** var. Bunların okul olduğu, Anayasa'nın ve YÖK Yasası'nın ilgili hükümlerinden de belli: "Çağdaş eğitim ve öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile ... eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak". Bu tanım **üniversite** kavramının değil, **okul'**un tanımıdır. Üniversite'de en önde gelen amaç, **öğretim** değil, serbest tartışma ortamında **bilim** yapılmasıdır. Öğretim, bilimin, bilimsel faaliyetin sadece **yan ürünüdür.** Eğitime gelince; bu üniversite de hemen hiç yapılmaz, ya da çok arka planda kalır. Eğitim, hastabakıcı okulunda, ziraat enstitüsünde, tiyatro veya bale okulunda, spor kuruluşunda vb. yerlerde yapılan uygulamaya dönük bir çalışma şeklidir. Batı dillerinde **training, antrenman** gibi sözcüklerle anlatılır. Eski dilde **talim ve terbiye** sözü ile anlatılan da budur. Bu **öğretim** değil, öğrenileni pratiğe geçirme faaliyetidir. Öğretim, **education**'dur; eski dilde buna **tedrisat** denirdi. Bizim eski **Darülfünun**'umuzda da **tedrisat** yapılırdı; **talim ve terbiye** orta öğretimde olurdu. Darülfünun öğretim üyeleri **tedris âzası** unvanıyla anılırdı; **muallim** ya da **terbiyeci**'ler ise orta öğretim düzeyindeki **eğitimciler** idi.

İşte, kullanılan terimlerle bile, YÖK kurumlarının üniversite olmadıkları âdeta itiraf edilmektedir. Ama, terimler bir yana, gerçekten, bunların, çağdaş anlamda üniversite olmadıkları, sadece bu adı taşıyan kurumlar sayılabilecekleri, tâbi bulundukları düzenden de anlaşılmaktadır. Bu konudaki ilk belirti, üniversite adı taşıyan tüm kuruluşların, idari ve mali yönden bir merkeze, YÖK'e bağımlılıklarıdır. Bu bağımlılık, iddia edildiği gibi, bir "eşgüdüm" bağlılığı değildir. Rektörün, dekanın ve öteki idarecilerin atamalarında söz sahibi olan YÖK'ün, sadece bir eşgüdüm organı olduğu savına gülmekten başka bir yanıt verilemez. Soyut düzen bir yana, bugünkü uygulamadaki somut ilişkileri bakımından üniversitelerin YÖK'ten bağımsız ve özerk olduklarını söyleyenlere yalnız insanlar değil, kargalar bile güler. Akademik yükselme, kadro, ödenek tahsisi gibi konulardaki YÖK yetkileri yasalarda açık seçik yazılıdır. Daha önemlisi, YÖK'e bağlı bir de "denetleme" organı vardır. Bunun nasıl yetkilerle donatılmış olduğu da yasalarda yazmaktadır. Kısaca, adına üniversite denilen kuruluşlar, yönetim bakımından, orta öğretim kurumları ne ka-

▼Coplar yine olacak mı? Bilimsel özgürlük yok, buna karşı çıkma özgürlüğü de...

Geleceğimiz ne olacak?

Üniversiteler açılırken, İstanbul'daki çeşitli fakültelere devam eden öğrencilere sorduk: "Bu öğretim yılından ne bekliyorsunuz?" Cevaplarını yorumsuz olarak veriyoruz.

Murat Seferoğlu-(Boğaziçi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi 1. Sınıf)

Benim bundan sonraki eğitim ve öğrenim hayatım, lise ders kitaplarıyla örülü hücremden üniversite ders kitapları ile örülü bir başka hücreye geçiş değildir umarım. Hücre diyorum, çünkü araştıramıyor, belli bir alanda volta atıyorsunuz. Hücre diyorum, çünkü dış dünya ile bağlantısız yok denecek kadar az. Okumaya, düşünmeye, eğlenmeye, sanatla uğraşmaya imkan yok. Daha doğrusu zaman yok, yol gösteren yok. Hücredeki taşların hepsini birden taşımanız gerekiyor. Ama gereksiz yere ağırlaştırılmış bu yükün bir parçasını bile kaldıramıyorsunuz. Üniversiteden beklediklerim buraya kadar söylediklerimin değillemesi.

Şakir Gül-(Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi 3. Sınıf)

Ders konusundaki eksiklikler kadar, eğitim seviyesi de düşük. Önceleri iyi olan eğitim, değerli hocalarımızın okuldan atılmasıyla geriledi. Yetersiz bir eğitim verildiği için geleceğe güvenli bakamıyorum. Barınma ve ekonomik sorunlarımız derslerimizi de etkiliyor. Eskiden bu okulu bitirince teknik öğretmen çıkıyorduk, şimdi ise ne olacağımız belli değil. Staj yapmak istiyorum, ancak ailemin maddi desteği olmadığı için yazları çalışmak zorundayım. Kredi alıyorum, üç aylık 20.000 lira. Kesinlikle yetmiyor, en az ayda 20.000 lira olmalı. Yurtlara 3.000 lira ödüyoruz, ama son derece sağlıksız yerler, yemekleri de kötü. Söyleyeceklerim bunlar. Yöneticiler öncelikle bu sorunlara eğilmeli.

Muzaffer Can-(Açık Öğretim Fak. 2. Sınıf)

Genellikle çalışan öğrencilerin ya da meslek sahibi kimselerin kendilerini geliştirebilmek amacıyla seçtikleri bir yüksek öğrenim kurumu. Ancak TV'den dersleri kaç kişi izleyebiliyor? merak ediyorum. Saatleri uygun ve yeterli değil. Dolayısıyla kitapları ezberlemek zorundayız.

Bence okul hayatı dışarıdan bakıldığı gibi değil. Yürürlükteki yüksek öğretim sistemine bakıp şöyle bir değerlendirme yaptığımda soruyorum: Okulun amacı, kişileri ilerisi için sağlıklı bir şekilde yönlendirmek ve hazırlayabilmek değil mi? Fazla ders konuları öğrencinin kitaplar arasına sıkışıp kalmasına neden oluyor, öğrenci ezberciliğe zorlanıyor. Sınavlarda salon aramak, sınav sonuçlarını geç öğrenmek, öğrenciliğin angaryalarından olsa gerek. Sosyal yaşamdan kopmuş olarak gelecekte yaşamın ortasına nasıl atılacağız?

Özlem Yazıcı-(Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı 3. Sınıf)

Üniversiteye büyük beklentiler ve ideallerle girdim. Öğretim düzeyi yüksek ve öğrenciyi branşında yeterli bilgiye kavuşturacak bir okul diye düşünüyordum. Bugün ise bu beklentilerimin boşuna olduğunu anladım. Çünkü ne verilen dersler yeterli ne de beklentilerimdeki olanaklar. Sağlıksız ilişkilerin ve sağlıksız insanların yetiştiği bir ortam. Öğrenci

dar özerk ise, o kadar özerktir.

Çokca sözü edilen ve yanlış bir terimle anayasaya da geçilen **bilimsel özerklik**'e gelince: Böyle bir kavram yoktur! Bilimde özerklik değil, **özgürlük** olur. Bir bilim adamı üniversitede konusunu rastgele seçme, istediğini yapma hakkına sahip değildir, olamaz. Buna dünyanın hiçbir yerinde müsaade etmezler. Bu seçimi belirleyen temel koşullar ve akademik esaslar vardır. Eninde sonunda bu yetki sınırlıdır. Şu halde, bu anlamda bir **otonomi** mutlak değildir. **Bilimsel özgürlük** ise başka bir şeydir. Bunun başlıca içeriği **yöntem, çalışma** ve **anlatım** özgürlüğüdür. İdari özerklik yoksa, bunlar da sınırlanmış olur. Özerkliğin yararı da bu özgürlüğün garantisi olmasıdır.

Yeni **ders yılında,** YÖK düzenine bağlı üniversitelerin ülkeye **ne getireceği** sorusu yanıtlanacaksa, önce, yukarda kısaca belirtmeye çalıştığımız tablo'dan yola çıkmalıyız. Buradan hareket ederek, hemen şunu söyleyebiliriz: Yeni yıl, bundan önce, önceki yıllarda olduğu gibi, bilimsel gerileme ve yerinde sayma getirecek ve ülke, YÖK düzeni sayesinde bilimsel bakımdan bir yıl daha yitirmiş olacaktır. Öğrenciler ve öğreticiler, basmakalıp bilgi alışverişi işine devam edecekler ve yaratıcı, ilerletici hiçbir adım atılmadan koca bir yıl daha geçip gidecektir. ■

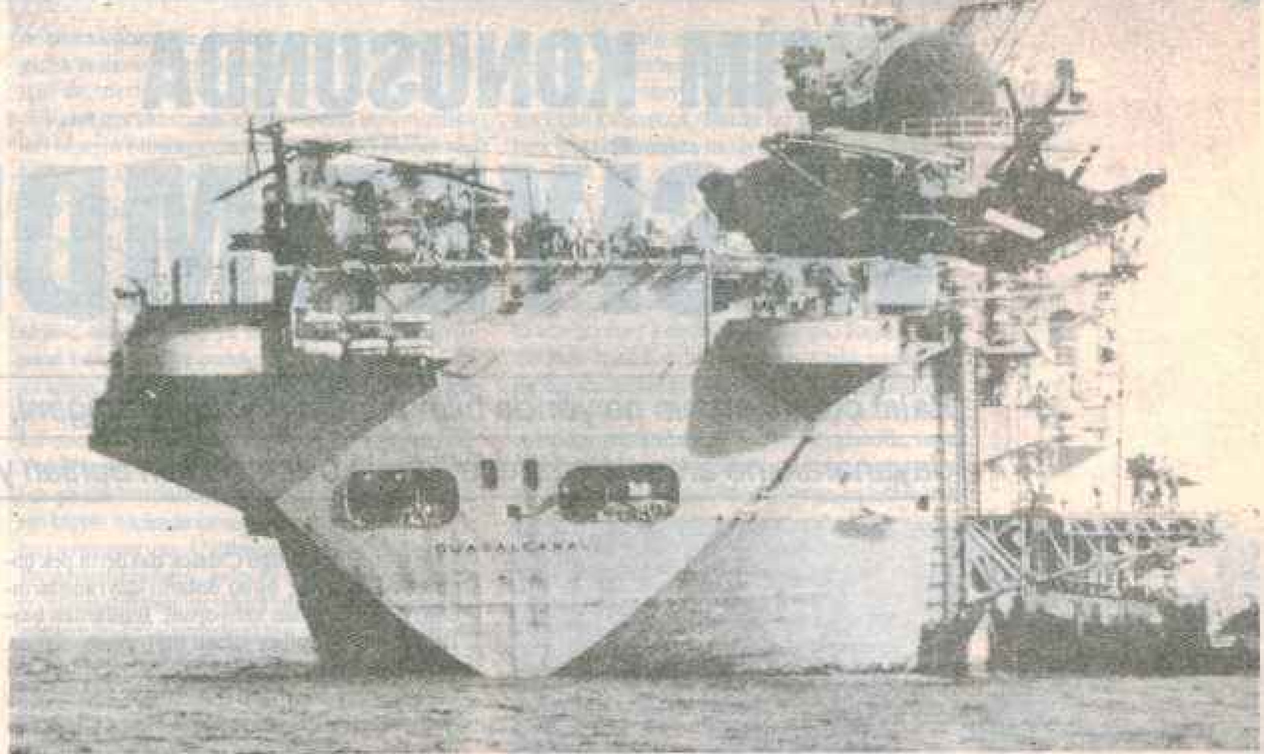

▲ *Öğrenciler soruyor. Üniversite bir gelecek verebiliyor mu?*

ancak kendi olanakları çerçevesinde bir şeyler öğrenebiliyor.

Hitay Olcay-(İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Sanat Tarihi Bölümü 4. Sınıf)

YÖK sisteminin egemenliğinde dört yılı geride bıraktım. Üniversiteye başladığım ilk yıl liseden yeni çıkmanın da verdiği toylukla buradaki eğitim çok daha değişik düşünüyordum. Ama geçen her yıl meselenin farklı boyutlarını gözler önüne seriyor. Her alanda tamamıyla YÖK sisteminin baskısıyla yetişen kuşaklara "at gözlükleri" daha birinci sınıftan takılıyor. En verimli zamanda, düşünce gelişiminin sürdüğü dönemde öğrenci, yalnızca vizelerden yeterli notu alıp atılmadan sınıfı geçmeye uğraşıyor. Tabii bu arada bilim yapmanın, sanatla uğraşmanın, sanatla uğraşmanın çok uzağına düşmüş bireyler "üniversite mezunu" olarak karşımıza çıkıyor. Bunun sonucunda da eli kolu bağlanmış, kuşku, korkuyla kuşatılmış kişilerden yaşama dair olumlu şeyler beklemek inandırıcı değil. ■

▲ *Suları yara yara. ABD'nin savaş gemileri Körfez'de tehlikeli şekilde ilerliyor.*

Basra Körfezi'nin güvenliği

Basra Körfezi'nin ABD politikasındaki önemi nedir? Bu soru son haftalarda birçok kişi tarafından sorulmakta. İran ile Irak arasında sürmekte olan savaş nedeniye zaten yeterince gerginlik oluşturan Basra Körfezi'nde ABD'nin yeni eylemlere girişmesi, durumu daha da karmaşık hale sokmaktadır. Bölgede ABD savaş gemileri ile F-15 bombardıman uçaklarının gönderilmesinden sonra, Körfez ülkelerinde ABD'nin daha fazla üsse sahip olması, ya da hiç olmazsa bu ülke topraklarını kullanma hakkını elde etme niyeti ortaya çıkmaktadır. Öte yandan ABD, NATO'lu müttefiklerine Körfez bölgesindeki askeri yığınağa katılmaları konusundaki baskılarını artırmıştır.

ABD'nin körfez bölgesindeki özel etkinlikleri ile yönelimleri ardında yatan nedenler araştırıldığı zaman ortaya şunlar çıkmaktadır: Bu bölgenin ABD için önemi daha 1980 yılında **Carter Doktrini** ile vurgulanmış; Carter, bölgede kendileri için yaşamsal önemi olan çıkarların korunması için askeri yolların da deneneceğini açıklamıştı. Kaldı ki ABD-1949 yılından beri bu bölgede bir komando birliği bulundurmaktadır. Ve ABD Savunma Bakanı Weinberger'ın bir süre önce formüle ettiği gibi **"dünyanın bu çok önemli bölgesindeki ABD'-nin yaşamsal önemi olan çıkarları"** şunlardır:

▶ Basra Körfezi ve yakınındaki Süveyş Kanalı uluslararası deniz yollarının ana düğüm noktalarıdır.

▶ Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık % 70'i Yakın Doğu'da bulunmaktadır.

▶ ABD'nin dünyaya egemen olma niteyinde yeni yenilgilere tahammülü yoktur (1979'da İran'da Şah rejiminin yenilmesiyle ABD bölgedeki temsilcisini yitirmiştir).

▶ Coğrafik olarak, çevresinde gelişmekte olan ülkelerin yer aldığı Körfez bölgesi, SSCB sınırlarının hemen yanında ve aşırı derecede nitelikli askeri potansiyelin en yoğun bir biçimde toplanmakta olduğu bir bölgedir.

ABD halen bu bölgeler üzerindeki **global sorumluluğundan** söz etmekteyse de, bu onun kendisini **dünya jandarması** olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü tehdit altında bulunan ve daha çok petrol taşınmasına hizmet eden Körfez'deki serbest gemi taşımacılığı, ABD'yi göstermek istediğinden daha az korkutmaktadır. Aksine Batı Avrupa ve Japonya, ABD'ye kıyasla Yakın Doğu petrolüne daha çok bağımlıdır ve bu bölgeye askeri birlikler gönderilmesinden yana değillerdir. Bölgeye müdahale etme girişimlerinin Körfez'deki huzursuzluğu daha da bozacağı fikrinde olan Körfez ülkelerinin görüşü de aynıdır.

Öte yandan ABD'de yönetimin politikasına karşı güvensizlik ve muhalefet gittikçe artmaktadır. Örneğin ABD bayrağı yardımıyla Kuveyt tankerlerinin korunmak istenmesi çok tehlikeli olarak kabul edilmektedir ve bu, Tonking olayını anımsatmaktadır. Bilindiği gibi 1964 yılındaki bu olayda, Tonking Körfezi'ndeki ABD uçak gemisine yapılan bir saldırı, Vietnam'a saldırmak için bulunmaz bir fırsat olarak kullanılmıştı.

1980 yılında Carter, bölgedeki ABD çıkarları için askeri yolların deneneceğini açıklamıştı.

ABD yönetiminin Körfez bölgesindeki eylemleri Orta ve Yakın Doğu'daki gerginliği tırmandırmakla kalmayıp, aynı zamanda sorunların barışçı çözüm olanaklarını azaltmaktadır. Basra Körfezi'nin güvenliği, tek yanlı askeri önlemlerle değil, ancak Birleşmiş Milletler'-in almış olduğu kararlar temelinde ve kolektif çabalarla sağlanabilir. İran-Irak cephesinde ateşkesin sağlanması, bu doğrultuda atılacak önemli bir adım olacak, aksi davranışlar bölgedeki durumu daha da kötüleştirecektir. Körfez ülkeleri ile bir bütün olarak Arap Dünyası ve dünya barışından yana olan güçler, ABD'nin askeri hazırlıklarına karşı çıkmakta ve ABD'nin kendi bencil politik çıkarları için İran-Irak Savaşı'nı kullanmasını önlemek için bu savaşın bir an önce sona erdirilmesini istemektedirler. ■

Kemal An

ÜNİVERSİTELER AÇILIRKEN

YÖK düzeninde, gerçek anlam ve içeriği ile "üniversite" ya da "akademi" yok; meslek adamı yetiştiren "okullar" var.

Nasıl hazırlandığı artık iyice gün ışığına çıkmış bulunan 1980 Eylül darbesinin ürünü olan YÖK düzenine bağlı kurumlar yeni **ders yılı**'na giriyor. **Ders yılı** sözü burada tam yerine oturuyor; başlayacak yıl **akademik** ya da **üniversiter** yıl değil. Çünkü, YÖK düzeninde, gerçek anlam ve içeriği ile **üniversite** ya da akademi yok; meslek adamı yetiştiren **okullar** var. Bunların okul olduğu, Anayasa'nın ve YÖK Yasası'nın ilgili hükümlerinden de belli: "Çağdaş eğitim ve öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile ... eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak". Bu tanım **üniversite** kavramının değil, **okul'**un tanımıdır. Üniversite'de en önde gelen amaç, **öğretim** değil, serbest tartışma ortamında **bilim** yapılmasıdır. Öğretim, bilimin, bilimsel faaliyetin sadece **yan ürünüdür.** Eğitime gelince; bu üniversite de hemen hiç yapılmaz, ya da çok arka planda kalır. Eğitim, hastabakıcı okulunda, ziraat enstitüsünde, tiyatro veya bale okulunda, spor kuruluşunda vb. yerlerde yapılan uygulamaya dönük bir çalışma şeklidir. Batı dillerinde **training, antrenman** gibi sözcüklerle anlatılır. Eski dilde **talim ve terbiye** sözü ile anlatılan da budur. Bu **öğretim** değil, öğrenileni pratiğe geçirme faaliyetidir. Öğretim, **education**'dur; eski dilde buna **tedrisat** denirdi. Bizim eski **Darülfünun**'umuzda da **tedrisat** yapılırdı; **talim ve terbiye** orta öğretimde olurdu. Darülfünun öğretim üyeleri **tedris âzası** unvanıyla anılırdı; **muallim** ya da **terbiyeci**'ler ise orta öğretim düzeyindeki **eğitimciler** idi.

İşte, kullanılan terimlerle bile, YÖK kurumlarının üniversite olmadıkları âdeta itiraf edilmektedir. Ama, terimler bir yana, gerçekten, bunların, çağdaş anlamda üniversite olmadıkları, sadece bu adı taşıyan kurumlar sayılabilecekleri, tâbi bulundukları düzenden de anlaşılmaktadır. Bu konudaki ilk belirti, üniversite adı taşıyan tüm kuruluşların, idari ve mali yönden bir merkeze, YÖK'e bağımlılıklarıdır. Bu bağımlılık, iddia edildiği gibi, bir "eşgüdüm" bağlılığı değildir. Rektörün, dekanın ve öteki idarecilerin atamalarında söz sahibi olan YÖK'ün, sadece bir eşgüdüm organı olduğu savına gülmekten başka bir yanıt verilemez. Soyut düzen bir yana, bugünkü uygulamadaki somut ilişkileri bakımından üniversitelerin YÖK'ten bağımsız ve özerk olduklarını söyleyenlere yalnız insanlar değil, kargalar bile güler. Akademik yükselme, kadro, ödenek tahsisi gibi konulardaki YÖK yetkileri yasalarda açık seçik yazılıdır. Daha önemlisi, YÖK'e bağlı bir de "denetleme" organı vardır. Bunun nasıl yetkilerle donatılmış olduğu da yasalarda yazmaktadır. Kısaca, adına üniversite denilen kuruluşlar, yönetim bakımından, orta öğretim kurumları ne ka-

▼ Coplar yine olacak mı? *Bilimsel özgürlük yok, buna karşı çıkma özgürlüğü de...*

Geleceğimiz ne olacak?

Üniversiteler açılırken, İstanbul'daki çeşitli fakültelere devam eden öğrencilere sorduk: "Bu öğretim yılından ne bekliyorsunuz?" Cevaplarını yorumsuz olarak veriyoruz.

Murat Seferoğlu-(Boğaziçi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi 1. Sınıf)

Benim bundan sonraki eğitim ve öğrenim hayatım, lise ders kitaplarıyla örülü hücremden üniversite ders kitapları ile örülü bir başka hücreye geçiş değildir umarım. Hücre diyorum, çünkü araştıramıyor, belli bir alanda volta atıyorsunuz. Hücre diyorum, çünkü dış dünya ile bağlantısız yok denecek kadar az. Okumaya, düşünmeye, eğlenmeye, sanatla uğraşmaya imkan yok. Daha doğrusu zaman yok, yol gösteren yok. Hücredeki taşların hepsini birden taşımanız gerekiyor. Ama gereksiz yere ağırlaştırılmış bu yükün bir parçasını bile kaldıramıyorsunuz. Üniversiteden beklediklerim buraya kadar söylediklerimin değillemesi.

Şakir Gül-(Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi 3. Sınıf)

Ders konusundaki eksiklikler kadar, eğitim seviyesi de düşük. Önceleri iyi olan eğitim, değerli hocalarımızın okuldan atılmasıyla geriledi. Yetersiz bir eğitim verildiği için geleceğe güvenli bakamıyorum. Barınma ve ekonomik sorunlarımız derslerimizi de etkiliyor. Eskiden bu okulu bitirince teknik öğretmen çıkıyorduk, şimdi ise ne olacağımız belli değil. Staj yapmak istiyorum, ancak ailemin maddi desteği olmadığı için yazları çalışmak zorundayım. Kredi alıyorum, üç aylık 20.000 lira. Kesinlikle yetmiyor, en az ayda 20.000 lira olmalı. Yurtlara 3.000 lira ödüyoruz, ama son derece sağlıksız yerler, yemekleri de kötü. Söyleyeceklerim bunlar. Yöneticiler öncelikle bu sorunlara eğilmeli.

Muzaffer Can-(Açık Öğretim Fak. 2. Sınıf)

Genellikle çalışan öğrencilerin ya da meslek sahibi kimselerin kendilerini geliştirebilmek amacıyla seçtikleri bir yüksek öğrenim kurumu. Ancak TV'den dersleri kaç kişi izleyebiliyor? merak ediyorum. Saatleri uygun ve yeterli değil. Dolayısıyla kitapları ezberlemek zorundayız.

Bence okul hayatı dışarıdan bakıldığı gibi değil. Yürürlükteki yüksek öğretim sistemine bakıp şöyle bir değerlendirme yaptığımda soruyorum: Okulun amacı, kişileri ilerisi için sağlıklı bir şekilde yönlendirmek ve hazırlayabilmek değil mi? Fazla ders konuları öğrencinin kitaplar arasına sıkışıp kalmasına neden oluyor, öğrenci ezberciliğe zorlanıyor. Sınavlarda salon aramak, sınav sonuçlarını geç öğrenmek, öğrenciliğin angaryalarından olsa gerek. Sosyal yaşamdan kopmuş olarak gelecekte yaşamın ortasına nasıl atılacağız?

Özlem Yazıcı-(Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı 3. Sınıf)

Üniversiteye büyük beklentiler ve ideallerle girdim. Öğretim düzeyi yüksek ve öğrenciyi branşında yeterli bilgiye kavuşturacak bir okul diye düşünüyordum. Bugün ise bu beklentilerimin boşuna olduğunu anladım. Çünkü ne verilen dersler yeterli ne de beklentilerimdeki olanaklar. Sağlıksız ilişkilerin ve sağlıksız insanların yetiştiği bir ortam. Öğrenci

EĞİTİM KONUSUNDA VASİYETİMDİR

Vakıf çocuklarımın ne yönde bilinçlendirilmesini istediğimi, hangi yöntemle, hangi ilkelere dayanarak, ne amaçla eğitileceklerinin bilinmesi için bunları yazılı olarak saptamak istiyorum

Bu yazıyı 1972 yılında, noter senedinin düzenlenmesi, mahkeme tescil kararının alınması ve Resmî Gazete'de ilanının yayınlanmasıyla birlikte Nesin Vakfı'nı yasal olarak kurduğum zaman yazmalıydım. Olmadı. 1974 yılında Nesin Vakfı'nın yapılarını kurmaya başladığım zaman da yazabilirdim. Yazamadım. Hiç değilse Nesin Vakfı'na ilk çocuğu aldığım 1980 yılında olsun yazmam gerekirdi. Yapamadım.

Onbeş yıldan beri bitürlü yazamadığım yazıdır bu.

▲ Aziz Nesin. Nesin Vakfı'nı kurduğundan beri yazamadıklarını yazıyor.

Nesin Vakfı'nda kimsesiz ya da yoksul çocuklar barınacak, korunacak, devlet okullarında okutulup yetiştirilecek... Evet ama, amacım salt bu mu? Hiç kuşkusuz bu amaç bile önemsiz sayılamaz. Ama bence eksik sayılır. Kimsesiz ya da yoksul bir çocuğu koruyup büyütüp okutup, devlet okullarından ve üniversitelerinden ellerine birer diploma tutuşturarak yaşama salmak önemli bir iş olmakla birlikte, benim Nesin Vakfı'nı kurmaktaki amacım ve burda yapmak istediğim salt bu değildir. Nesin Vakfı'nın çocukları devletin okullarında okuduklarına göre, öğrenimlerini bu okullardan alıyorlar, ama eğitimlerini Nesin Vakfı'ndan alacaklardır ve bu eğitimin başka eğitim yöntemlerinden önemli ayrımları vardır. (Ayrıca, Türkiye'de eğitim yöntemi ya da yöntemleri olup olmadığı tartışılacak bir konudur.) Nesin Vakfı'ndaki çocuklarımın, kendi soyumdan gelen çocuklarımdan bence hiçbir ayırdı olmadığı için onlara Vakıf çocuklarım diyorum. Vakıf çocuklarıma nasıl bir eğitim vermeyi, onların nasıl insanlar olmasını istiyorum? Sanırım, sanırım değil, kesinlikle inanıyorum ki, bunu çok kişi merak ediyor. Biliyorum, bu meraklıların çoğu iyi niyetli, iyi düşünceli değil. Kendilerine pek aykırı, hatta karşıt gelen bir ideoloji doğrultusunda, Nesin Vakfı'ndaki çocukları eğiteceğimi sananlar pek çok. Önce, Vakıf yapılarının bulunduğu Çatalca'dakilerin pek çoğu böyle sanıyor; bunu onların davranışlarından, tutumlarından anlıyorum. Bunlardan başka, kurulduğu onbeş yıldan beri, görev olarak, teftiş amacıyla ya da merak güdüsüyle olsun bir kez bile bir görevlisini, müfettişini, memurunu Nesin Vakfı'na göndermemiş, Nesin Vakfı'nda ne alınıp satıldığıyla hiç ilgilenmemiş olan, ama buna karşılık sürekli sert yazılarıyla Vakf'a harcadığım paralardan "katılma payı" adı altında yüzde beş para (yani haraç) isteyen ve bu paraları ödeyemediğimde de beni mahkemelere veren Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün de böyle sandığı, davranışlarından açıkça belli. Nesin Vakfı'nın amacına benzer amaçla kurulmuş başka eğitim vakıflarını yönetmekte olanların da böyle sandıklarından kuşku yok; çünkü kendileri de korudukları çocukların ve gençlerin kendi çıkarları doğrultusunda yetişmelerine çalıştıklarına göre, beni de kendileri gibi sanmaları doğal. TV'de kimi devlet yetkilisinin vakıflardan konuşurken ve vakıf kurumunu överken "Ama hainane maksatlarla kurulmuş olan vakıflar olduğunu da biliyoruz" gibilerden sözleri de gösteriyor ki, onlar da Nesin Vakfı'nın amacının, en hafif söylemle, solcu yetiştirmek olduğunu sanıyorlar. (Elbet, hainane maksatlı vakıflar, holdinglerin, dinsel derneklerin ya da kuvvetlerin kurduğu vakıflar olamaz. Olsa olsa, Aziz Nesin'in bütün malını mülkünü, bütün varını yoğununu, bütün canını yaşamını adayarak kurduğu ve öteki bütün vakıflar gibi bağışlarla, yardımlarla değil, salt Aziz Nesin'in emeğiyle yaşayan Nesin Vakfı olabilir.)

"Vakıf yoluyla Türkiye'de sosyalizm kurulamaz" diye beni eleştiren solcuların akılsızları da beni öyle sanıyorlar. Dahası, benim vergi kaçırmak için bu vakfı kurduğumu yayarak, iç çirkinliklerini boşaltıp rahatlamaya çalışan sözde solcular da başka türlü düşünmüyorlar. Vakıf adı altında ondan bundan para toplayarak bu paralardan yararlanacağımı ve hiçbir zaman vakfı tamamlayıp vakfa çocuk almayacağım dedikodusunu yapanların da sanısı bu. (Bu yüzden başından beri Nesin Vakfı'na yardım kampanyası açmadım. Hiç kimseden bağış istemiyorum. Okurlarımın kendiliklerinden verdikleri bağışları da elbet reddetmiyorum. Bu bağışlar yılda bir milyon lirayı bulmaz. Oysa benim kazancımdan Nesin Vakfı'na harcanan yılda 40-50 milyon lira arasındadır.) Kurduğum vakfın sosyalist ülkelerden para aktarmanın bir aracı olduğunu fiskosla yayanların da düşüncesi başka değil.

Bu yazıyı, bütün bu saçmalıklara karşı kendimi savunmak için yazmıyorum. Sıkıyönetim askeri mahkemelerinin en ağır suçlamaları karşısında bile bugüne dek kendimi savunmadım. Adına savunma denilen söz ve yazılarım, gerçekte, savunma değil, haksızlıklara karşı saldırıdır. Kendimi savunmadım; çünkü savunulacak bişey yapmadım.

Yalanları, dedikoduları, iftiraları biyana bırakarak, Nesin Vakfı'nda ne yapmak istediğimi anlatmalıyım. Nesin Vakfı çocuklarının nasıl eğitilerek, onlara nasıl bir insan biçimi verilmesini istediğimi yazılı olarak saptamak istiyorum. Ben yaşarken ve Nesin Vakfı'nı kendim yönetirken, Vakıf çocuklarımın nasıl eğitilmesini istediğimi yazılı olarak saptamasam da olabilirdi. Ama ben bigün, hem de çok uzak olmayan bigün olmayacağım. Ölümümden sonra, Nesin Vakfı'nın, koruduğu çocukların salt maddi gereksinmelerini karşılayan ve onları okullarda okutan bir kurum olarak kalmasını istemiyorum. Bunu yapmasının ötesinde, Vakıf çocuklarımın ne yönde bilinçlendirilmesini istediğimi, hangi yöntemle, hangi ilkelere dayanarak ve ne amaçla eğitileceklerinin bilinmesi için bunları yazılı olarak saptamak istiyorum. Böylece bu yazı Nesin Vakfı üzerine vasiyetnamem olacak demektir.

Bu yazıyı yazmaya başlarken nasıl bir biçemde yazmam gerektiğini çok düşündüm. Evet, bir vasiyetname, ama aynı zamanda da bir yönetmelik olacak. Bu türlü yönetmelik, vasiyetname ya da benzeri yazılar, madde madde yazılar, kuru, ağır, aşırı ciddi (yani gereğinden çok) ve kesin yargılı olur. Bütün yönetmelikler gibi "Şöyle olacaktır.", "Böyle yapılmalıdır.", "Bu yolda davranılması gerekir." gibilerden kesin yargılar içeren maddelerden mi oluşsun, yoksa o maddelerin nedenlerini, gerekçelerini, bende nasıl ve hangi ilişkiyle oluştuklarını tıpkı öykü anlatır gibi mi anlatayım? İkinci biçemi yeğledim. Vakıf çocuklarımın nasıl yetiştirilmelerini, eğitilmelerini istediğimi madde madde sıralasam da, bu maddeleri öyküleştirerek yazacağım.

● Vakıf çocuklarımın üretmen olmalarını istiyorum:

İnsanlarımızın tüketmen değil, üretmen olarak yetiştirilmeleri gerektiği salt bu küçücük Nesin Vakfı'nın değil, bütün Türkiye'nin sorunudur. Ama ne yapayım ki, benim gücüm ancak Nesin Vakfı'na yetiyor.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne dek, nerden nereye geldiğini (getirildiğini) en açık biçimde anlatan belge İlkokul Müfredat Programlarıdır. Değişen bütün bu müfredat programları karşılaştırılarak incelenirse, Türkiye'nin altmış yıldan ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan ve 1950'den sonra nasıl geriye doğru bir eğri çizmekte olduğu görülür. Bu

inceleme ve araştırmayı yapmak eğitbilimcilerin görevidir. Bu acı gerçeklerin en acısı da, değişen müfredat programlarında açıkça görüleceği üzere, Türk insanının üreticilikten tüketiciliğe geçirilmeye çalışılması ve dış (yabancı) etkilerle tüketmen yetiştirilmek üzere insanımızın eğitilmesidir. Türk insanının üretmen olmadan tüketmen olarak eğitilerek yetiştirilmesi, Türkiye'nin dışa bağımlılığının ve dıştaki parlak cilalı görünüşe karşın özde geriye doğru gidişin başlangıcıdır.

Şimdilik sayıları yirmi olan (ilerde seksen olacak) Vakıf çocuklarımın üretmen olarak yetişmeleri için eğitilmelerine çalışıyorum. Üretmek deyince anladığımız çok geneldir: Tarımsal, hayvansal, endüstriyel, el zanaatıyla ve doğal kaynaklardan elde edilen bütün maddi ürünleri üretmek, hizmet üretmek, düşün üretmek, sanat yapıtı üretmek; özetleyin üretilebilecek her şeyi üretmek.

Üretimin, insanın yeteneğine, bilgisine ve çalışmasına göre üç aşaması vardır: Yapıcılık, kuruculuk, yaratıcılık... Yaratıcılık, doğuştan yetenekleri, üstün zekâyı gerektirebilir. Ama normal sayılan, sakatlar ve uyumsuzlar da özel eğitilerek, her insan yapıcı ve kurucu olarak üretmen yetiştirilebilir.

Vakıf çocuklarımın, yeteneklerine göre yapıcı, kurucu ve yaratıcı üretmenler olacak biçimde eğitilmelerini istiyorum.

Okuldaki öğretimle Nesin Vakfı'ndaki eğitimin çeliştiği bir gerçektir. Çünkü okullarda dersler yineletilerek ve ezberletilerek öğretilir. Ezberletme yoluyla öğretim, üreticiliğe ve hele yaratıcılığa engeldir. Ezberleme yoluyla bilgilerin öğretildiği çocukların ve gençlerin üretici ve yaratıcı olarak yetiştirilmesi olanaksızdır. Ezberletilerek öğretilmiş insanlar, öğrendikleri bilgileri yinelerler, o bilgilerin öykünücüsü (taklitçisi) olurlar, ama yeni bilgiler üretemezler ve yaratıcı olamazlar; öğrendikleri bilginin bekçisi olurlar, ama sahibi olamazlar. Edinilen bilginin sahibi olabilmek için, o bilgiyi kullanabilmek gerekir. Nesin Vakfı'nda eğitim, yaptırarak, uygulatarak, düşündürerek bilgi vermeye yönelik olduğundan, doğal olarak, okul öğretimiyle Nesin Vakfı eğitimi arasında kaçınılmaz bir çelişki vardır. Bu çelişkinin, çocuğun kişiliğinin gittikçe oluşmasıyla giderilebileceğini sanıyorum. Gelişmiş bir kişilikte, ezberletilerek öğretilmiş bilginin üreticiliği bütünleyeceği bile düşünülebilir.

● Vakıf çocuklarımın dünyaya, insanlara, olaylara eleştirel gözle bakmalarını istiyorum.

Vakıf çocuklarımla, haftanın bir, kimileyin de iki günü toplanır, konuşuruz. Toplantılarımızda onlara sık sık yineleyerek söylediğim şudur:

"Benim söylediklerimi, büyük diye tanıdığınız başkalarının sözlerini de, ille benimsemek zorunda değilsiniz. Sözlerimin yanlış bulduğunuz, herhangi nedenle benimseyemediğiniz yerleri varsa ya da tümüne karşıysanız açıkça söyleyin, tartışalım. Salt benim değil, hiç kimsenin sözünü olduğu gibi benimsemek zorunda değilsiniz. Kim olursa olsun, ne kerte büyük sayılırsa sayılsın, herkesin sözünü, davranışını, tutumunu, yazısını, gerekli bulduğunuzda eleştirmelisiniz. Salt insanları değil, gelenekleri, tabuları, yasaları, görenekleri, verilmiş yargıları, her şeyi eleştirmelisiniz. Eleştirmek, her zaman haklı olduğunuz anlamına gelmez. Ama bişeyi, eleştirdikten sonra benimserseniz, neyi, niçin kabul etmiş olduğunuzu bilirsiniz. Eleştirinin amacı eleştiri değil, doğruyu bulmaktır. Eleştiri olsun diye eleştirmek, yani her zaman, her yerde, her ne olursa olsun ille de eleştirmek alışkanlığı, bilgiçlik taslama biçimine gelebilir. Bunu önlemek için de, özeleştiri ve özdenetim gereklidir."

Vakıf çocuklarıma, eleştirmeden benimsedikleri bişeyin (düşüncenin, yargının vb.) gerçek sahibi olamayacaklarını anlatmaya çalışıyorum.

● Vakıf çocuklarımın cezasız yetişmelerini istiyorum.

Nesin Vakfı'nda ceza yoktur. Nesin Vakfı çocukları hiçbir durumda cezalandırılmazlar. Örneğin, sınıfta kaldı ya da çok kötü bir davranışta bulundu diye çocuk Vakıf'tan atılmaz. Nasıl kendi soyumuzdan gelen çocukları, kötü, çok kötü şeyler yaptı diye evimizden atamazsak, Vakıf çocuklarım da, her ne yaparlarsa yapsınlar, Vakıf'tan atılmayacaklardır. Örneğin sınıfta kalan ya da bütünlemeye kalan Vakıf çocuklarımı hiçbir biçimde cezalandırmadığım gibi, onları avutuyorum. Üzülmemelerini söylüyorum. Başarısızlıklarının, gelecek başarıları için onları hızlandırması gerektiğini anlatıyorum. Bu yöntemin, cezalandırmaktan çok daha etkili olduğunu, başarısı için çocuğa itici güç olduğunu deneyimlerimle gördüm.

Ceza vererek çocuğu eğitme yönteminin yanlışlığını kendi yaşam deneyimlerimizden de biliriz. Biliyoruz ki insan, en değişken varlıktır. Diyelim 10-13 yaş arası çok hırçın, tembel, atak, saldırgan olan bir çocuğun, onbeş yaşından sonra değişerek, çalışkan, uslu, başarılı olduğu çok görülmüştür. Belki biz de böylelerinden biriyiz. Hangi alanda olursa olsun bütün başarılı insanların yaşamlarında başarısızlık ve başarı zikzakları görülmektedir. Çocuğun okulda hiç başarı kazanmaması da olasıdır. Böyle çocuklar, yaşamın kılgısal işlerinde başarılı olabilirler.

Nesin Vakfı'ndan çocuklar atılmaz; çocuklara ceza olarak bilinen hiçbir işlem yapılmaz. Çocuklar döğülmez.

Altı yıldan beri Nesin Vakfı'nda çocuklar var. Bu cezalandırmama ilkesini hep uygulayabildim mi? Hayır. Suçumu söylemeliyim: Kendi ilkemi bozarak altı yılda iki kez çocukları döğdüm. Bunu yaptığım için de hem utanıyorum, hem kendimi suçluyorum, hem de dayak attığım çocuklardan daha çok maddi ve manevi acı çektiğimi biliyorum. (Dayak attıktan sonra, türlü yürek, tansiyon ve dinginleştirici ilaçlar alarak zor kendime gelebildim.) Bana sakın "Çocuklar dayağı hakketmişler miydi?" diye sormayın. Her ne olursa olsun hiçbir zaman çocuk (elbet büyükler de) dayağı hakketmiş olmazlar. Bundan sonra bu suçu hiç işlemeyeceğim. Benden sonra da Vakıf çocuklarımın hiçbir biçimde cezalandırılmalarını istemiyorum. Çocuklarımın onurlarını kırmamak için onları neden döğdüğümü açıklamayacağım, ama niçin döğmek zorunda kaldığımı anlatmalıyım. Çocuk hiçbir zaman suçlu olamayacağı için cezalandırılamaz. Çocuk suç işlese de suçlu değildir; çünkü onun suç işlemesinin nedeni, önceden iyi eğitilmemiş olmasıdır. Öyleyse suçlu olan çocuk değil, çocuğu eğitmek görevi olup da eğitmemiş olanlardır. Çocuğu eğitmesi gereken insanın, suç işledi diye çocuğu cezalandırmak amacıyla döğmesi, çocuğun kişiliğinde asıl suçlu olan kendisini döğmesi demektir. Çocuğu eğitmek için döğmek, önceden çocuğu eğitmemiş olmanın cezasını çocuğa yüklemek oluyor. Bilindiği üzere, çocuğun eğitimi, doğduğu hatta daha ana rahmine düştüğü andan başlıyor. Vakıf çocuklarım Nesin Vakfı'na çok küçük yaşlarda gelmiş olsalardı, elbet onları eğitecektik ve suç sayılan şeyleri yapmayacaklardı. Ama döğdüğüm çocuklar Vakıf'a ondört-onbeş yaşlarında, kişilikleri oluşmuş olarak gelmişlerdi. Ben altı yılda iki kez bu çocukları döğerken, gerçekte onların geçmişteki yanlış eğitimlerinin ya da eğitimsizliklerinin cezalarını bu çocuklara yüklemiş oluyordum; bir anlama dayak yoluyla bir eğitim ameliyatı yapmak zorunda kalmıştım. Bütün bu gerekçeler, çocuklara dayak atmakta haklı olduğumu kanıtlamaz elbette.

Nesin Vakfı'nda ceza olmadığı gibi, maddi ödül de yoktur. Çocuk hangi başarıyı gösterirse göstersin, karşılığında maddi ödül alamaz. Çünkü, her başarı onun görevidir. Bunun karşılığında beni ve arkadaşlarımı sevindirmiş, mutlu etmiş olur; kendisini kutlarım. Başarı kazananlara maddi ödül verilirse, türlü nedenlerle başarı kazanamayanlar ödül alamayacağı için, dolaylı olarak cezalandırılmış olurlar. Bu ödül, çocuklar arasında kıskançlık, sevgisizlik, haset yaratır. Her çocuk üstün başarı gösteremez ve bu yüzden maddi ödülden yoksun kalması hak-

▲ *Vakfın minikleri. Cezasız yetişiyorlar.*

sızlık olur. Başarı karşılığında verilen maddi ödülün bir kötülüğü de, ödülün özendiricilik niteni yüzünden, çocukların salt ödül kazanmak için yarışa alıştırılmaları ve her başarılarından sonra, ödül bekleme gibi bir kötü alışkanlık edinmeleridir. Ayrıca, başarı kazanan çocuğa ödül olarak verilen şeye, başarı kazanamayan çocukların da gereksinmeleri vardır.

Yaşam, doğal olarak bir yarışma, hatta bir savaşımdır ve bunu değiştirmek de bizim elimizde değildir. Bu yüzden ödülün, yaşam savaşında insanda kazanma tutkusu ve özendiricilik yarattığı yadsınamaz. Vakıf çocuklarımın da, değişik yarışmalara katılıp ödüller kazanmalarını isterim. Örneğin, Vakıf çocuklarımın okullarından takdirname ve teşekkür belgeleri almaları beni sevindiriyor. Genel olarak ödüle karşı değilim. Ancak, bu ödül kazanmanın kendi aralarında, kendi evlerinde, yani Vakıf'ta olmasını uygun bulmuyorum. Onların babaları, dedeleri olarak, içlerinden başarılı olanları ödüllendirip, başarısızları ödülden yoksun bırakmak istemiyorum.

Bununla birlikte Nesin Vakfı çocukları bol bol armağan alırlar. Armağan, herhangi bişeyin karşılığı olarak verilmez. Armağan vermek için, yılbaşı, bayram, ders yılı sonu, ders yılı başlaması, lise bitirme, yaşgünleri gibi pek çok vesileler vardır ve bulunur. Armağanı bütün Vakıf çocuklarım alırlar ve hepsinin armağanları ayrı ayrıdır.

Her yıl Nesin Vakfı'nda çalışmak üzere Alman pedagoglar gelir. Bu yıl gelen pedagog Bayan Erica Ollerdissen-Belsen, Vakıf'tan ayrılacağı gün, Vakıf çocuklarıyla birlikte bir toplantı yaptık. Bayan Erica'ya, eğitim yöntemlerimizde gördüğü yanlışlarımızı söylemesini ve bizi eleştirmesini rica ettim. Bayan Erica iki eleştiri getirdi. Bunlardan biri, çocukların çalışmaları için izlence (program) yapmadığımız, bu yüzden hangi çocuğun hangi işi yapacağının ve kimin ▶▶

sorumlu olduğunun bilinmemesiydi. Oysa biz çocuklar için, günlük ve haftalık izlenceler yapıyorduk. Ancak çocuklardan kimisi, izlencelerdeki görevlerini yapmıyorlar ya da yapamıyorlar ve bundan dolayı cezalandırılmadıkları için de, Bayan Erica izlencelerin yapılmadığını sanıyordu. Burda bizim yanlışımız, ceza vermediğimize göre, çocuklardan izlencedeki görevlerini yapmayanlara sorum duygusunu yeterince verememiş olmamızdı.

İkinci eleştirisi şuydu Bayan Erica'nın. Çocuklardan kimisi, mallarına sahip olmuyor, mallarının değerini bilmiyorlardı. Örneğin oldukça yeni ayakkabısının ökçesine basarak bahçede dolaşan bir çocuk, ayakkabılarını geceleri, her teki ayrı bir yerde olmak üzere dışarda, yağmurda bırakıyordu. Ben bahçede bulduğum böyle bir çift ayakkabının sahibinin kim olduğunu bile araştırmamıştım. Örneğin ayakkabısını kötü kullanıp erken eskiten çocuklara da yeni ayakkabı alıyordum. Oysa bunlara yeni ayakkabı almayarak, mallarına sahip olmalarını öğretmemiz gerekirdi.

Pedagog Bayan Erica'nın dediğini yapamazdık. Çünkü bu, Nesin Vakfı'nda uygulamaya çalıştığımız eğitim ilkesine aykırı olurdu. Örneğin ayakkabısını kötü kullanıp erken eskitti diye yeni ayakkabı almamak, çocuğu dolaylı olarak cezalandırmak ve arkadaşlarının yanında aşağılamak olurdu. Salt o çocuğu arkadaşlarının yanında utandırmamak için, bahçede bırakılmış ve ökçelerine basılmış ayakkabının sahibini araştırmamıştım.

▲ *Aziz Nesin'in Vakıf çocukları, Çatalca'da, Vakıf bahçesinde, yeni alınan bisikletlerini gösteriyorlar.*

Bizim eğitim yöntemimize göre, kötü kullandığı için ayakkabısını erken eskitene yeni ayakkabı almamak yerine, o çocuğa ayakkabısını nasıl kullanması gerektiğini, bizim aylık harcamalarımızı, gelir ve giderlerimizi, çektiğimiz sıkıntıları anlatıp öğretmemiz gerekiyordu. Biz bu görevlerimizi tam olarak yerine getirememiştik ki, çocuk da, Vakf'a gelmeden önceki eski alışkanlığıyla ayakkabılarının ökçelerine basarak ayakkabılarını giymiş, her teki bir yanda bahçeye atıp bırakmıştı.

12 Eylül 1980'den sonra, anarşinin sorumluları ve suçluları olarak 17-20 yaş arasındaki çocuklarımızı asan bir ülkede, cezasız eğitimin yararını anlatmanın zorluğunu, hatta olanaksızlığını biliyorum. Ancak şuncasını söylemeliyim ki: Asıl suçluların çocuklar olmayıp, onları yanlış eğitmiş ve onlara yanlış örnek olmuş bulunan büyükler olduğu gerçeğinden kalkarak, bugüne dek çocuklarımız cezasız eğitilmiş olsalardı, 1980'den önceleri çocukları ve gençleri suça iteleyen, kışkırtan, özendiren ve onların suç işlemelerini önlemek görevleriyken bu görevlerini yerine tam getirmeyen sorumlular, görevliler, yetkililer, politikacılar yurt içinde ve dışında dolaşırlar ve hâlâ Türkiye'nin politikasını yönlendirmeye çalışırlarken, 17-20 yaş arası çocuklar ve gençler suçlu diye asılmazlardı.

Vakıf çocuklarımın, benden sonra da cezasız yetiştirilmelerini diliyorum.

● Nesin Vakfı'nda yasak yoktur.

Nesin Vakfı'nda çocuklara hiç bişey yasak değildir. Çünkü yasaklama, bir eğitim yöntemi olamaz. Yasaklama, ancak yasağın sürdüğü, o yasak baskısını yapanın varolduğu sürece geçerlidir. Yasağı koyan gücün bulunmadığı ya da zayıfladığı zamanlarda yasak kalmaz. Eğitimde önemli olan, yasak koymadan, yasak konulacak şeyi çocuğun eğitilerek kendiliğinden yapması ya da yapmamasıdır. Çocuk, neyin, nasıl, ne zaman yapılıp yapılmayacağına kendiliğinden karar verebilecek biçimde eğitilmelidir.

Konulan yasak, kime, kimin ölçütlerinde, değer yargılarına göre yasaktır? Yasakları kimler, kimlerin çıkarları için koymuştur? Kimi koşullarda yasaklara uymak olumsuzluk, yasakları çiğnemek de olumluluk olabilir. Çocuk, yasak konusunda da eleştiri getirerek bunları düşünebilmelidir.

Uygulamadaki örneklerimizle Nesin Vakfı'ndaki yasaksızlığı nasıl sağladığımızı anlatmaya çalışayım.

Nesin Vakfı'nın ortaokul ve lise öğrencisi olan kız ve erkek çocukları, dersleri çok olup da (örneğin sınav günleri-gecesinde) geceleri geç saatlere dek çalışmak zorunda kaldıkları zaman, mutfağa girip kendilerine çay yapıyorlar. Aşçı, mutfağı dağıttıkları gerekçesiyle çocukların gece mutfağa girmelerini yasaklamamızı istedi. Yasağı gerekli görmedik. Bu kez de, mutfaktaki tüpgaz ocağını yanık bırakıp, çaydanlığı da yanan ocak üstünde unutup yatıyorlardı. Kendilerine böyle yapmalarının tehlikeleri ve zararları birçok kez anlatıldıysa da bu unutkanlıkları sürdü. İyi bir insan olan Vakıf yönetmeni önlem olmak üzere, çocukların girmemesi için geceleri mutfağın kapısını kilitlemeye başladı, yani mutfağa giriş yasağı koydu. Öğrendiğim zaman, bu yasağı kaldırttım. Çünkü mutfağa girişi kapıyı kilitleyerek yasaklamakla, çocukların ocağı açık ve çaydanlığı da ocak üstünde bırakmalarını önlüyorduk ama, işi bittikten sonra ocağın söndürülmesi ve çaydanlığın yanan ocak üstünde unutulmaması gerektiği konusunda çocukları eğitmiş olmuyorduk. Bizim Nesin Vakfı'nda koyduğumuz bu yasağın kalktığı zamanlar ya da böyle bir yasağın olmadığı yerlerde, çocuklar o yanlışı yine yapacaklardı. Vakıf çocuklarıma mutfağa girmelerinin kesinlikle yasak olmadığını, ama mutfağın dağıtılmasından aşçının haklı olarak sinirlendiğini, bu yüzden mutfağın darmadağın edilmemesini, ocağın açık bırakılmasının zararlarını ve tehlikelerini yineleye yineleye anlattık. Onlar da, Vakf'a gelen yeni çocuklara anlatıyorlar. Şimdi bu iş yasaksız olarak yürümektedir.

Çocuklardan kimisi, geceleri kilere girip portakal, mandalina gibi yemişleri yiyor, orda var sanılan yemişler ertesi gün bulunamıyordu. Sorulduğunda, kimin yediğini de söylemiyorlardı. Vakıf yönetmeni başedemeyince kilerin kapısını kilitlemek zorunda kalmıştı. Kilitle yasak koymanın bir umar olmadığını, kapı kilitlenince girip yemişleri alamasalar bile kilitsiz olan başka bir yerden başka şeyler alabileceklerini, önemli olan çocuklara, kapı açıkken bile kilere girerek ordan gizlice yemiş alıp yemelerinin Vakf'ın öteki çocuklarının haklarını yemek olduğunun anlatılmasının, öğretilmesinin gerektiğini önce yönetmenimize anlattım. Şimdi kilerin kapısı açıktır. Kilerin bir anahtarı da çocuklardadır. Kilerimizden hiç bişeyimiz de eksilmemektedir. Günün birinde kilerimizden herhangi bişeyimiz eksilirse, biz kesinlikle biliriz ki, kilerden o şeyi çocuklarımızdan başka birisi almıştır.

Nesin Vakfı'nın bahçesindeki ağaçlarda yemişler olunca hep birden toplanır ve birlikte yenilir ya da soğuk hava deposunda saklanarak sonradan yine birlikte yenilir. Teker teker çocukların ağaçlardan yemiş koparmalarının, öteki Vakıf çocuklarının haklarını yemek olduğunu anlattım. Ağaçlardaki yemişler hepimizindir. Ancak yere düşmüş olanlar yenilebilir. Bunu küçük Vakıf çocuklarım bile, büyük çocuklardan öğrendi.

15 Ağustos 87 Cumartesi günü çalışma odamın penceresinden bakıyordum. Dörtbuçuk yaşındaki Hakkı'nın koşarak ağaçların arasına daldığını gördüm. Ne yapacak diye merakla izledim. Ağaçların arasından çıktı. Elindeki elmayı tulumbada yıkayıp yemeye başladı. Pencereyi açıp niçin ağaçtan elma kopardığını sordum. Hakkı'dan önce, onun az ötesindeki Elvan (onbiryaşında) sorumu yanıtladı:

-Ağaçtan koparmadı, yerden aldı, ben gördüm.

Dörtbuçuk yaşındaki Hakkı bile, kendi yasağını kendi koyarak Nesin Vakfı'nın yasaksızlık ilkesine uyabiliyor. Büyüyünce Hakkı, kimi yasakların saçmalığını da anlayacaktır elbet.

Türkiye, belki de dünyanın yasakları en çok ülkesidir: "İnşaata girmek yasaktır", "Burda cıgara içmek yasaktır", "Yere tükürmek yasaktır", "Çöp ve izmarit atmak yasaktır", "Buraya işemek yasaktır", (Yani, burdan başka yere işenebilir.) "Çimenlere basmak yasaktır", "Çiçekleri koparmak yasaktır", "Pencereden sarkmak yasaktır", "Köpek var, girmek yasaktır". Yasaktır, yasaktır, yasaktır... Yapılmaz, edilmez demezler. Yapılmaması rica olunur, demezler. Lütfen yapmayın, demezler.

Türkiye dünyada en çok yasakların bulunduğu ülkedir, ama aynı zamanda dünyada en çok yasakların çiğnendiği ülkedir de... Ne denli çok yasak konulursa, o denli de çok yasak çiğnenecek demektir.

Nesin Vakfı'nda hiç bir yasağın konulmamasını ve uygulanmamasını diliyorum, ben varken de, yokken de...

Nesin Vakfı'ndaki çocuklarıma uyguladığım ve benden sonra da uygulanmasını istediğim eğitim yöntemlerinden bikaçını yazabildim. Yazmam gereken daha başka eğitim ilkelerimizi de yine bir öykü havasında yazacağım.

Kendi soyumdan dört çocuğum ve altı torunum var. Burda sıraladığım eğitim yöntemlerini ve ilkelerini, soyumdan gelen çocuklarıma uygulayabildim mi? Hayır, uygulayamadım. Çünkü o zaman bunları bilmiyordum ki, daha öğrenmemiştim ki... Vakıf çocuklarımı, soyumdan gelen çocuklarımdan çok daha iyi eğitmeye çalıştığım kesindir. Neden böyle oldu? Çünkü, insan babalık zenaatını öğrenmiş olduğu zaman artık baba olma gücünü yitiriyor; baba olma gücü varken de babalık zenaatini bilmiyor. ■

Nesin Vakfı
19 Ağustos 1987

Nükleer silahsızlanma yolunda Sovyet-ABD görüşmeleri

BARIŞA DOĞRU...

Orta menzilli füzelerin tümden yok edilmesinin gündeme gelmesi silahsızlanma alanında atılacak adımlara hayati bir ivme kazandırıyor.

Sovyetler Birliği ile ABD arasında orta menzilli ve bu kategorideki daha kısa menzilli (operatif-taktik) nükleer füzelerin kaldırılmasını içeren "çifte sıfır çözüm" üzerinde prensip anlaşmasına varılması, nükleer silahsızlanma yolunda son derece önemli bir sürecin başlangıcına işaret ediyor.

Sovyet Dışişleri Bakanı Eduard Şevardnadze ile ABD Dışişleri Bakanı George Shultz'un Washington'da biraraya gelmesiyle bir süredir sürdürülmekte olan görüşmeler sonuca bağlanarak, prensip anlaşmasına varıldı. Buna göre sözü edilen iki kategoriye dahil nükleer silahların yeryüzünden kaldırılması ile ilgili anlaşmanın, sonbahar ayları içinde gerçekleşmesi beklenen Gorbaçov-Reagan zirvesinde imzalanacağı, Şevardnadze ile Shultz'un Ekim ayı içerisinde bu kez Moskova'da biraraya gelerek bu toplantıyla ilgili hazırlıkları görüşeceği açıklandı.

Varılan prensip anlaşması, orta menzilli füzelerin kaldırılmasının yanı sıra, bu süreçle ilgili ortak denetim yöntemlerinin geliştirilmesini öngörüyor. Aynı zamanda Cenevre Silahsızlanma Görüşmeleri çerçevesinde stratejik saldırı silahlarında (uzun menzilli nükleer füzelerde) % 50 indirimi hedefleyen bir anlaşmanın sağlanması için yoğun çaba sarfedilmesini istiyor. Yine varılan anlaşma çerçevesinde, nükleer denemelerin sınırlandırılması ve giderek tümüyle durdurulması konusunda Sovyet-Amerikan görüşmelerine 1 Aralık 1987 tarihinden önce başlanması öngörülüyor.

Anlaşılacağı üzere, orta menzilli füzelerin tümden yok edilmesinin gündeme gelmesi, nükleer silahsızlanma yolunda bugüne dek benzeri yaşanmamış bir dönüm noktasını oluştururken, yeni nükleer silahların üretimini durdurma yolunda vazgeçilmez bir adım olan nükleer deneme yasağının gerçekleştirilmesi ve genel olarak silahsızlanma alanında atılacak adımlara hayati bir ivme kazandırıyor.

Gelinen aşama kuşkusuz, sosyalizmin barış politikasının başarısıdır, nükleer silahsızlanma yolunda son derece önemli bir kilometre taşıdır. Bilindiği gibi, Sovyetler Birliği'nin ABD ile anlaşma ve uluslararası sözleşmeler yoluyla dünyanın nükleer silahlardan tümüyle arındırılması; uzayın silahlandırılmasının kesinlikle önlenmesi; kimyasal ve diğer kitle tahrip silahlarının tümüyle yok edilmesi; konvansiyonel silahların savunma için gerekli en alt düzeye indirilmesi; tüm dünya devletlerinin işbirliği temelinde kapsamlı bir uluslararası güvenlik sisteminin kurulması yönünde somut ve ısrarlı öneri ve çabaları, dünya kamuoyunda geniş bir destek bulmaktadır. Yeryüzündeki her bireyi 12 kez yok etmeye yeterli bir nükleer silah deposu üzerinde kazasız belasız daha ne kadar oturulabileceği konusunda kaygı duyan herkes, Sovyetler Birliği'nin dünyanın 2000 yılına kadar nükleer silahlardan arındırılmasını hedefleyen somut önerilerini sorunun gerçekçi yegâne çözüm yolu olarak görmektedir. Böyle olması da doğaldır. Nükleer savaş tehdidinin nükleer silahlanmayla önlenebileceği türünden bir yaklaşımı aklı başında herkesin reddetmesinden daha doğal ne olabilir?

İnsanlığın bizatihi varlığını tehdit eden nükleer savaş tehlikesi karşısında bir "dehşet dengesi" pazarlığının, bunun somutlandığı "caydırıcılık" politikasının kabul edilemezliği her geçen gün daha açık biçimde, daha geniş kitlelerce kavranmakta; nükleer çağın gerektirdiği **yeni düşünme tarzı,** bugün eğer güvenlikten söz edilecekse bunun ancak kolektif güvenlik olabileceği gerçeği, kendini dayatmaktadır. İşte Sovyet önerileri yalnızca nükleer silahsızlanma yönünde pratiğe dönük adımlar olarak kalmamakta, bir bütün olarak bu yaklaşımın altını çizmektedir.

Gerçekte Sovyetler Birliği, bugünkü anlaşma zeminine varılması yönünde tüm samimi çabasını ortaya koymuş, ABD ve onun NATO'lu müttefiklerinin nükleer silahsızlanma görüşmelerinde ilerleme kaydedilmesini önlemek üzere çıkarttığı çeşitli güçlükleri, her biri kamuoyunda geniş yankı uyandıran hamlelerle bertaraf etmeyi bilmiştir. Örneğin görüşmelerin "kilitlenmesi" karşısında, Britanya ve Fransa'nın nükleer güçlerinin görüşme kapsamında olması şartını geri çekmiş, orta menzilli nükleer silahlarla ilgili görüşmelerin stratejik silahlar ve uzayın silahlandırılması girişimleri meselesiyle birlikte ele alınmasından yana olduğu halde tıkanıklığı gidermek üzere bunda ısrarlı olmamış; ve nihayet Avrupa'da "çifte sıfır çözüm" önerisini getirmiş ve bunu orta menzilli füzelerin yeryüzünden kaldırılmasını içeren "global çifte sıfır çözüm" önerisi ile bütünlemiştir. Bunun yanı sıra konvansiyonel, taktik, kimyasal vb. kısaca silahlanmanın her alanıyla ilgili somut önerilerde bulunarak, bu konularda da görüşmeye hazır olduğunu açıklamıştır. Bu gelişmeler Sovyet önerilerinin "propaganda"dan ibaret olmadığını dünya kamuoyuna açık seçik biçimde anlatmakla kalmamış; sorunun askeri çözümlere değil, siyasi karara, siyasi çözümlere dayandığını vurgulamıştır.

Varılan prensip anlaşması, işte bu doğrultuda, nükleer ve genel silahsızlanma yolunda adım atılabileceğini ve adım atmanın siyasi karar meselesi olduğunu göstermiştir ve her şeyden önce bu yanıyla önem taşımaktadır. ■

▼ **Dansı uzun menzilli füzelerin başına.** *Reagan ve Gorbaçov anlaşma imzalarlarsa ABD'nin Wyoming üssündeki bu stratejik füze tarihe gömülebilir.*

Prof. Dr.
İzzettin Önder

TARIM İLE SANAYİ: DÜŞMAN KARDEŞLER

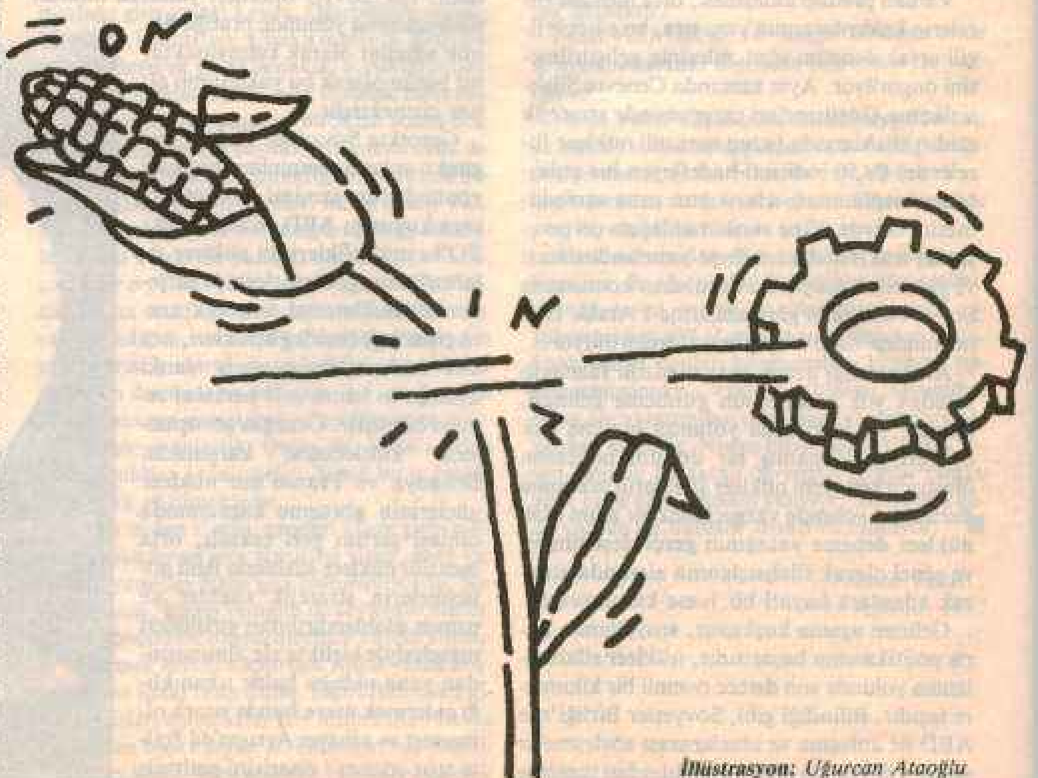
Kaynaklar üzerindeki mücadeleyi toplumların her dönemde sürdürdükleri bir gerçektir. Ancak bir mücadeleden, tarafların başabaş bir sonuç sağlayabilmeleri karar organlarına girebilme ve etkileyebilme ağırlıklarına bağlıdır.

Siyasal seçiş ve kararların belirgin özelliği bunların toplumdaki güç merkezleri doğrultusunda oluşturulmalarıdır. Tarım kesimi ile ilgili doğrudan ya da dolaylı siyasal karar ve yönlendirmeler de bu genel kural dışında kalamaz; söz konusu kararlar da toplumda tarım kesimi ve tarım-dışı kesimin göreli ağırlıkları doğrultusunda oluşur. Bu yazı çerçevesinde, böyle bir bakış açısından, tarım kesimi ile ilgili toplumsal ve siyasal seçişlerin çok kaba ve hızlı bir tartışması yapılmaya çalışılacaktır. Bu tartışma sürdürülürken, dikkatlerin iki nokta üzerinde yoğunlaştırılmasına çaba gösterilecektir. Bunlardan birincisi, bir ülkedeki siyasal seçişlerin kısa dönemler itibariyle çok çarpıcı yalpa yapmayıp, uzun dönemler içinde bir oluşum sergilemeleridir. Görüntüsel olarak iktidar değişikliği şeklinde yansıyan şekillenmeler dahi, bu şekillenmeler de toplumsal altyapıya dayalı olduğundan, toplumsal seçişlerde büyük dönüşümler ortaya koyamamaktadırlar. İkinci nokta ise, toplumsal ve siyasal seçişlerin ortaya koyduğu pozitif yönlendirme ve şekillendirmelerin, çoğu zaman normatif hedefleri amaçlamamasıdır. Diğer bir ifade ile, siyasal seçişler sonucunda ortaya çıkan fiili durum, belirli bir kritere göre tanımlanmış biçimi ile tüm ekonominin ya da şu veya bu kesimin yararına olmayabilir. Böyle bir sonucun çok çeşitli nedenleri vardır. Bir defa normlar ya da kriterler çoktur ve her karar veya etkileme merkezi kendi normunu geliştirip, ona ulaşmak isteyebilir. İkincisi ve en önemlisi de, söz konusu normlar ya da amaçlar olarak belirlenen kriterler genellikle kısa dönemli olmakta, politikaların uzun dönemli etkileri ve uzun dönemde kesimlerarası etkileşimler çoğunlukla ihmal edilmektedir. Toplumda etkin ve kapsayıcı planlamanın olmaması, bu olasılığı çok daha ciddi boyutlarda artırmaktadır.

AT'nin gündemde olduğu bir dönemde, tarım kesiminin durumunun rahatlatıcı olmaması nasıl bir olgu ise, uygulanan politikalar da o derece isabetsiz görülmektedir.

Türkiye Ekonomisi, Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar, tarım ile tarım dışı kesimler arasında, birincisinin giderek saha kaybettiği, oldukça keskin bir ekonomik ve ona bağlı olarak da siyasal arenada seyretmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki tartışmasız tarım kesimi hakimiyeti, 1923 İzmir İktisat Kongresi kararları doğrultusunda, 1925 yılında âşarın kaldırılması şeklinde belirmiştir. Bu kararla kırsal alandan kentsel alana kaynak aktarımı ciddi olarak aksamıştır. Diğer bir ifade ile, sanayileşmenin ilk birikim arterleri böylece daralmış oluyordu. Hiç kuşkusuz, tarım kesiminin bir yandan birikim kaynağı, diğer yandan da pazar rolü oynaması sonucunda gerçekleştirilecek olan sanayileşmeden tüm ekonomi ve bu arada tarım kesimi de daha kârlı çıkabilirdi. Ancak, bu tarihsel fırsat, böyle bir siyasal seçiş sonucunda kaçırılmış oldu.

Sanayileşme sürecinde gereksinme duyulan kaynaklar, bir yandan tarım kesimi aleyhine dönen iç fiyat hadleri, diğer yandan dış kaynaklar yolu ile olabildiğince sağlanırken, tarım kesimi de ekonomik ve doğal olarak, toplumsal ve siyasal gücünü zaman içinde yitiriyordu. Kırsal ve kentsel kesimlerin nisbi değişimlerinin siyasal üstyapı ve kararlara yansıması sonucunda, kentsel kesime kaynak transfer mekanizmaları giderek daha da yoğunluk kazanmaya başladı. Bu bağlamda, kırsal kesimden kentsel kesime kaynak aktarma mekanizmaları arasında tarımsal ürünlerde uygulanan döviz kuru, iç fiyat hadleri, genel ilkelere ters düşen vergi uygulamaları, destekleme alımları ve bazı girdi fiyatlarının saptanması politikaları ve nihayet son dönemlerde plansız bir biçimde uygulanan ithalat politikası kısaca ele alınacaktır.

İllüstrasyon: Uğurcan Ataoğlu

Türkiye'nin ihracatı uzun süre bir kaç kalemde yoğunlaşan tarımsal ürünlerden oluşuyordu. Sabit döviz kuru uygulamalarının ısrarla sürdürüldüğü dönemlerde ithalat ve ihracatta uygulanan döviz kuru birincisi lehine farklı idi. Diğer bir ifade ile, tarımsal ürün ihraç edildiğinde elde edilen döviz gelirinin tarımsal üreticiye yansıması tam olmamakta, düşük kurdan olmakta idi. Bu mekanizma ile tarım kesimi dolaylı bir biçimde vergilendirilmiş oluyordu.

İç fiyat hadleri, bazı dönemler dışında, devamlı olarak tarım kesimi aleyhine seyretmiştir. Başka bir anlatımla, belirli miktarda bir tarımsal üretim zaman içinde giderek daha az miktarda tarım dışı ürün alır hale gelmiştir. Aynı çerçeve içinde destekleme alımlarını da ele almak görüntüyü daha da netleştirmeye yardımcı olur. Son on yıl itibariyle, tarım/sanayi fiyatları oranı ile tarımsal ürünlere uygulanan destekleme ödemelerinin alım gücünün değişimi aşağıda verilmiştir.

Yıllar	Tarım/sanayi fiyatlarının oranı	Destekleme ödemelerinin alım gücü
1977	107.6	100.0
1978	94.2	73.5
1979	74.8	61.5
1980	69.5	50.0
1981	75.0	52.2
1982	69.0	48.2
1983	65.1	50.5
1984	61.3	53.0
1985	70.7	41.8
1986	64.4	—

***Kaynak:** Yakup Kepenek, **12 Eylül'ün Ekonomi Politiği ve Sosyal Demokrasi**, V Yayınları, İstanbul, 1987, s.92.*

Bu tabloda, yukarıda bahsedilen iki nokta çok açık bir biçimde gözler önüne serilmektedir. O da, tarım kesiminin hem tarım/sanayi fiyat oranları hem de destekleme ödemeleri yolu ile reel kayba uğradığıdır. Aynı yıllar içinde tarımsal üretimin gerilemediğini, aksine yıldan yıla değişen oranlarda olarak, arttığını düşünürsek, bu kayıp daha büyük boyutlar kazanır. Tarım kesimine yapılan girdilerin fiyatları da mali destek politikası alanından çıkartıldıkça, bu kesimin kaybı daha da artmış olur.

Vergileme politikası açısından da tarım kesimi olumsuz bir işleme tabi tutulmaktadır. Küçük çiftçi muaflığı vb. gibi hiçbir sınır tanımadan % 5 dolayında sürdürülen stopaj uygulaması da ne gelir vergilemesinde adalet ne de tarım kesiminin refahı açısından savunulabilir durumdadır.

Resmi politikalar çerçevesinde sürdürülen uygulamaların yukarıda çok kaba olarak özetlenen sonuç ve görüntüleri, tarımsal kesim ile tarım dışı kesim arasında yer alan aracı ve tefecilerin devreye girmesi ile daha da yoğunlaşmaktadır. Diğer bir anlatımla, ne destekleme ödemeleri ne diğer aktarımlar tam olarak gerçek üreticinin eline ulaşamamaktadır.

Son dönemlerde uygulanan bazı tarımsal ürünler ithalatı da, ithalatın yapıldığı alanlarda ciddi çöküş ve gerilemelere yol açmıştır.

Avrupa Topluluğu'nun gündemde olduğu bir dönemde, tarım kesiminin durumunun rahatlatıcı olmaması nasıl bir olgu ise, uygulanan politikalar da o derece isabetsiz görülmektedir. Tarımsal ürünlerin üretildiği an ile tüketildiği an arasındaki fiyat farkı, Türkiye ve AT'de farklıdır. Türkiye'de tarımsal ürün üreticiden şu veya bu şekilde ucuz alınıp, belirli bir ilave ile tüketim merkezlerine kaydırılırken, AT'de alım esnasında fiyatlar gerçek düzeyde tutulabilmekte, kentsel alanlardaki tüketim fiyatı ise, düşük belirlenmektedir. Böylece, hem üretici ürünün gerçek değerini elde edebilmekte hem de kentsel alanlardaki insanlara temel girdiler üzerinden sübvansiyon verilmiş olmaktadır. İki fiyat arasındaki fark ise, çeşitli fonlardan karşılanmaya çalışılmaktadır.

Tarım ve tarım dışı kesimlerin ekonomik kalkınma ve gelişme süreçlerinde enteresan ilişkileri söz konusu olmaktadır. Ekonomik gelişmenin başlangıç dönemlerinde tarım kesimi sanayi kesimine reel kaynak aktarımı sağlamak, böylece sanayi kesimine destek olmak durumunda iken, ileriki aşamalarda ilerleyen sanayi ve teknoloji, tarıma ciddi katkılarda bulunarak, verimlilik ve yüksek üretim artışları sağlamaktadır. Soruna kaynakların bölüştürülmesi açısından yaklaştığımızda, iki kesim kaçınılmaz olarak bir diğerinin rakibi haline gelmektedir. Bu rekabetin kamu kesimi işleyişine yansıması iki kanaldan gerçekleşmektedir. Birinci kanal kamu finansman yükünün paylaşılması, ikinci kanal ise, kamusal kaynakların bölüşülmesidir. Diğer bir ifade ile, tarım ve tarım dışı kesimler arasındaki mücadele, bir yandan vergi vb. gibi yükümlülüklerin, diğer yandan da kamu harcamalarının bölüşülmesi arenalarında cereyan etmektedir. Toplumsal ve siyasal karar süreçlerinin işleyiş doğası içinde ekonomik ve siyasal gücü göreli olarak ağırlıklı biçimde elinde tutanlar söz konusu kaynak ve yüklerin bölüşümünden kârlı çıkabilmektedir. İşte tarım 1925-1962 yılları arasında böyle göreli bir şansı eline geçirmişti. Sonraları ise, oluşan sermaye birikimi ve sanayi, giderek bu şansı kendi lehine çevirmeyi başarabildi. Hâlâ tarihsel oluşumların uzun dönemde silinmeye mahkûm izlerini taşımakla birlikte, günümüzdeki politikaların kentsel alanlara daha fazla yönelik olduğu açıktır. Bu açıklık, yukarıda özet olarak değinilen temel noktalar dışında, kamu kesiminin sunduğu gerçek hizmetlerin kalite ve kantitesinde de yansımaktadır. Beşeri sermaye oluşumuna yönelik eğitim, sağlık hizmetleri kadar, diğer hizmetlerin de kentsel ve kırsal alanlar itibariyle dağılımı hiç kuşkusuz birincisi lehine, ikincisi aleyhinedir.

Sonuçta bir toplumsal ve siyasal karar sorun ya da olgusu olarak algılanabilen bu oluşum, bir kaynak sorunu olduğu kadar bir oyakatılma ya da demokrasi sorunudur da! Kaynaklar üzerindeki mücadeleyi toplumların her döneminde sürdürdükleri bir gerçektir. Ancak, bu mücadeleden tüm tarafların başabaş ya da ona yakın bir sonuç sağlayabilmeleri, karar organlarına girebilme ve etkileyebilme ağırlıklarına bağlıdır. Böyle bir güç ve etkinlik, büyük ağırlığı ile ekonomik kaynaklardan sağlanabilmekle beraber, günümüz siyasal koşullarında, kooperatifleşme, ekonomik ve siyasal konularda bilinçli karar verip taraf olabilme vb. gibi aydınlanma ve örgütlenme de taraflara bu yönde önemli avantajlar sağlayabilmektedir. ■

Türkiye Odalar Birliği Başkanı Osman Özbek:

Çiftçi sıkıntıda

Özal iktidarının tarım politikası ve çiftçinin durumu hakkında genel bir değerlendirmeyi Türkiye Odalar Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Osman Özbek'ten dinliyoruz:

"Türkiye'de bugün uygulanan ekonomik sistemde, Avrupa tarımı nasıl destekleniyorsa, Avrupa'ya tam üyeliğe müracaat eden Türkiye'nin de aynı destek politikasına çok acele girmesi lazımdır. Avrupa Topluluğu, bütçesinin % 70'ini tarımın desteklenmesine sarfederken, biz Türkiye'de ne yapıyoruz?

Gübrede, tohumda, faizde, tohumlukta, 1987'den itibaren de sütte, süt hayvanlarının yeminde, ilaçta, hayvan ithalatında verilmekte olan sübvansiyon yeterli değildir. Daha da artırılması şarttır. Çünkü Avrupa Topluluğu'na girmeyi amaçlayan bir Türkiye'nin gözardı etmemesi gereken önemli bir nokta vardır: Ortak Pazar'daki 35 milyarlık paranın (Avrupa para birimi olarak) % 70'i ortak tarım politikalarının desteklenmesi için verilmektedir.

Türkiye'de bu sene en iyimser rakamlar 1 trilyon 300 milyar liralık bir tarım desteğini öngörüyor. Örneğin gübrede fiyatlar artarken devlet bunun bir kısmını sübvanse ediyor. Yani geçen sene aşağı yukarı 260 milyar liralık bir gübre sübvansiyonuna karşılık bu sene için 380 milyar lira konuşuluyor. Ama bunun çiftçiye düşen hissesi gübrenin fiyatının artması sonucunda daha az kullanılır hale gelecek. Örneğin yine, bu sene elde ettiğimiz 950 bin ton mercimeği piyasaya veremiyoruz. Toprak Mahsulleri Ofisi'nde ilan edilen fiyat yeşil mercimekte 330 liradır. Çiftçi serbest piyasaya ise 150 liradan satıyor, o da satabilirse... Satamayanı da var... Şimdi artık tarımda bir plan anlayışına girmeye mecburuz. Serbest pazar sisteminin, her şeyin tamamen serbest olduğu anlamına gelişi Türkiye'ye zarar getirecek.

Bugün çiftçi borcunu ödeyemez durumda; bir kısmı hayat şartlarından kaynaklanan nedenlerle, selden, dondan, kuraklıktan ürününü yitirdi. Bunların zararlarını tazmin edecek bir sigorta sistemi Türkiye'de yok. Şimdi tarımda ürün ve hayvan sigortası meselesi işlemiyor. Çünkü yüksek primleri var. Kendisinde yedek bir para rezervi olmadığı için çiftçi o sene aldığı borcunu ödeyemediği vakit, ertesi sene bir mahsulden iki borç ödeme durumuna düşecek ki, bu da tarımın büyük problemleri arasında. Çiftçi bazı yönlerden fazla üretimini pazarlayamamanın sıkıntılarını çekmekte. KİT'lerin tarım ürünlerini desteklemede, kendilerini kârlı çalışmaya itmeleri çiftçiye yeterli fiyat vermemeleri, çiftçiyi maliyetlerini çıkaramaz duruma getiriyor. Halbuki çiftçi olarak bizim de sosyal hayatta, hiç olmazsa şehirdekinin yarısına yakın bir yaşam standardını köye getirmek mecburiyetimiz var. Çiftçinin mahsulünü satabilmesi için devletin satış organizasyonlarını ihya etmesi gerekiyor. Çiftçi bugün ürününü yitirmemek için sistemli ve muhafazalı bir altyapıyı devletten bekliyor. Çiftçi bugün bir kuruş bile artıramıyor ki, üretimini artırsın. Noksan bilgi ve teknolojik sıkıntılar var. Kamu kesimi çiftçiye bunu direkt olarak veremiyor, bu kesim de kendine göre bir kârlılık sistemine gitme yolunda. Onun için de tarımda, ihracat ve sanayiinin ihtiyacı doğrultusunda bir planlı anlayışla üretimi kanalize etmeye mecburuz. Geçen sene pamukta alınan yanlış kararlar hem tekstil sanayicilerini hem de Türk çiftçisini sıkıntıya soktu, çiftçiyi pamuk ekmekten uzaklaştırdı. Şimdi tütün, pamuk, pancar gibi yoğun emek isteyen ürünlerde çiftçi kaçış içinde. Halbuki bunlar bizim geleneksel ürünlerimiz. Türkiye bu sene pancara noksan verilen fiyattan dolayı dışardan şeker getirtti. Oysa üç sene evvel İran'a 500 milyon dolarlık şeker sattık. Nereden sattık? Çiftçi üretti de sattık. Devlet düşük fiyatlarla enflasyonu yenmeden, bize enflasyonun altında fiyatlarla üretim yapın derse, bırakın ihracatı, memleketin ihtiyacını karşılayamayız. İşte burada bir dengesizlik var: İthalata dönmek mecburiyeti ortaya çıktı. Bu bakımdan Türkiye'nin aleyhine bir gelişme var. En önemlisi de tarımdan kaçan insanlar var! İşte bugün şehirlerin durumu ortada: % 47 kırsal alanlar, % 53 şehirler... Bu nereden kaynaklanıyor? Köyünde geçinen adam, o temiz havayı bırakıp şehre gelir mi? Ya şu 20 yıldır Avrupa'ya giden insan? Ne yol, ne lisan biliyor, ne de bir mesleği var. Ama bırakmış Türkiye'yi oraya gidiyor. Neden? Ekmek parası var çünkü. İşte bu sirkülasyonu tersine çevirmeye mecburuz. Kalkınma tabandan, tarımdan başlar, ekonominin temelidir tarım. Sanayi tarımla gelişmiştir, tarımdaki rezervleri biriktirerek. Sonuç olarak devlet bugün ticarete destek vermiştir, tarıma da vermeye mecburdur. Köy çoktan göründü, görmek lazım. Sübvansiyonu havadan para vermek düşüncesiyle değil, altyapıyı güçlendirmek, tarımı cazip kılmak ve istikrarlı bir üretim yapmak için istiyoruz. Yoksa devletin kasasını çiftçiye verin, çiftçi çalışmasın demek istemiyoruz." ■

▲ Osman Özbek

Meselenin düğümü...

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mükerrem Taşçıoğlu'nun ILO yetkilileri önünde "vazife icabı" sendikal yasaklardan söz etmesi, TİSK Genel Başkanı Halit Narin tarafından tepkiyle karşılandı. Narin'in "sendikal haklar dediğimiz zaman neyi kısmışlar, neyi açacaklar? Sendikal haklarda kısıntı mı varmış?" diyerek kızgınlığını belli etmesi üzerine Taşçıoğlu meseleye derhal açıklık getirdi. Sendikal hakları tenkide lüzum olmadığını, sendikal yasakların konmasının iyi olduğunu belirtti. (Cumhuriyet, 15-17 Eylül 1987).

Bakan Taşçıoğlu'nun 12 Eylül sonrası görev yapan selefleri gibi ILO başta olmak üzere uluslararası platformlarda Türkiye'de sendikal hak ve özgürlüklerin durumuyla ilgili muhatap olduğu ardı arkası kesilmeyen sorular karşısında büyük sıkıntılara düştüğü açıktır. Taşçıoğlu'nun deyişiyle "demokrasiye paydos demenin nimetinin ne olduğunu anlamakta güçlük çeken yabancı dostlarımız"ın aklının almadığı pek çok şey bulunmaktadır. Türkiye'deki sendikal hakların durumu konusunda ortak bir kaygıyı paylaşan Dünya Sendikalar Federasyonu, Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu ve Dünya İş Konfederasyonu'ndan, sendikalı sıradan bir yabancı işçiye kadar hiç kimse, Türkiye'de işçilerin, "kafası kopasıca sendikalar"dan kurtulduktan sonra sendikal haklara paydos demenin nimetlerinden nasıl yararlandığını anlayamamaktadır!

12 Eylül'den bu yana Türkiye'deki sendikal uygulama ve düzenlemelerin uluslararası standartlara, daha somutlarsak ILO sözleşmelerine aykırılığı sürekli gündeme gelmektedir. ILO'nun mesleki örgütlenme özgürlüğünü genel örgütlenme özgürlüğünün ve temel insan hakları bütünlüğünün ayrılmaz bir parçası gören; işçilere hiçbir ayırım gözetilmeksizin diledikleri örgütleri kurma hakkı tanıyan ve bu örgütlerin çalışmalarının idari makamların keyfi tasarrufundan bağımsız olması gerektiğini vurgulayan yaklaşımıyla, örneğin Türkiye'de çalışanların "grev" hakkı olan sendikalılar, bu hakka kâğıt üstünde dahi sahip olmayan sendikalılar ve sendikalaşma hakkı hiç olmayanlar şeklinde ayrılmasını bağdaştırmak elbette mümkün değildir. Yine aynı şekilde ILO, sendikal örgütlerin faaliyetinin yalnızca mesleki alanla sınırlanamayacağını, siyasal olanla-sendikal olan arasındaki sınırı çizmenin adeta imkânsız olduğunu vurgularken, "açız" diyen emekçilere Başbakan Özal'ın "bu yaptıkları politikadır, onlara dünyayı zindan ederim" diyerek çizdiği sınırın, anlaşılır ya da kabul edilebilir bir yanı olmadığı da açıktır. Bu bağdaşmazlık örneklerini sendika kuruculuğu, yöneticiliği, sendikaların faaliyetleri, mali işleri, ülke içi ve uluslararası ilişkileri, kısaca her konuda ve her biri sendikal hak ve özgürlüklerin nasıl kullanılmaz hale getirildiğini detaylandıran hükümlerle çoğaltmak mümkündür.

Gelgelelim rejimin ve işverenlerin benimsediklerı uluslararası standartlar açısından düzeltme gerektiren bir yan yoktur. Sendikal yasalara, G.Kore, Şili, Pakistan vb. ülkelerde geçerli olan "uluslararası işveren standartları" açısından bakıldığında ne Narin'in tepkisi, ne de bakanın davranışı şaşırtıcıdır.

Mesele, tarihi ve toplumsal olarak haklı olan işçi sınıfının güçlülüğünü ortaya koymasında gelip düğümlenmektedir. ■

Daha büyük mitinglere doğru

İstanbul'daki grevci işçiler ve onları destekleyen demokrasi güçlerinin kararlılık ve dayanışması açısından 20 Eylül özel bir gündü. Çünkü sermayenin 12 Eylül saldırısını en çok yaşamış ve hissetmiş olan İstanbul işçileri ve onun öncü grevci işçileri mücadeleyi grev çadırlarından meydanlara yükseltmeye karar vermişlerdi. Türk-İş'e bağlı Deri-İş Sendikası'nca kardeş ilerici sendikaların da desteğiyle "Grevlerle Dayanışma ve Lokavtı Protesto" mitingi düzenlendi.

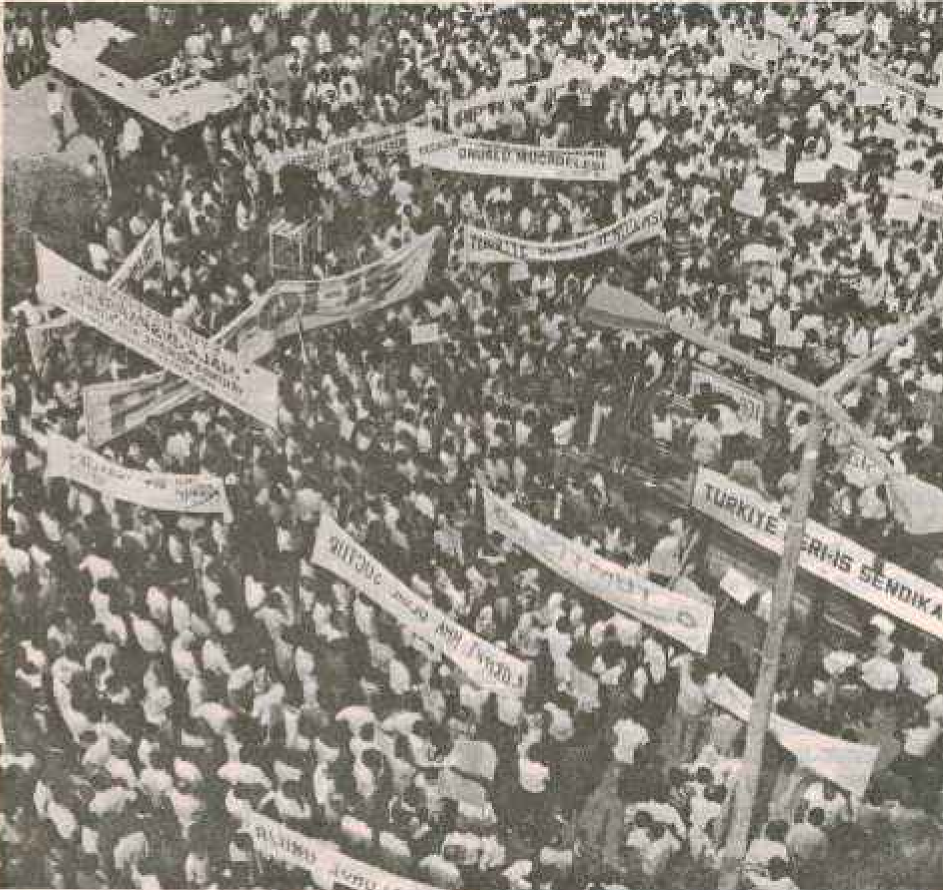
Miting alanına yaklaşırken dikkati çeken ilk şey, panzer ve jeepler dahil iki kat polis kordonunun olmasıydı. Mitinge katılmak isteyen, iki kat polis kordonundan geçmek zorundaydı. Korku işbaşındaydı. İşin şakaya gelir yanı yoktu. Bir dönemler adı bile yasaklanan, unutturulmaya çalışılan sınıf grev, direniş ve mitingiyle yeniden ayağa kalkıyordu.

Her zaman olduğu gibi cesaret korkuyu yendi. Çeşitli sendikalardan işçiler otobüslerle gelerek flamalarıyla, pankartlarıyla "Biz de varız. Artık meydanlardayız" dediler. Üç bini aşkın işçi, emekçi, öğrenci ve aydın, coşkulu bir şekilde taleplerini haykırdılar. Lokavt başta olmak üzere sermayenin azgın saldırısını protesto ettiler. Sermayeyi yenecek gücün işçilerin birliği ve mücadelesi olduğunu vurguladılar. Başta Deri-İş Genel Başkanı Yener Kaya, Petrol-İş Genel Başkanı Cevdet Selvi olmak üzere sendikacı, işçi, 8 kişinin konuşması bu birliğin, bu dayanışmanın ve en önemlisi mücadele azminin anlamlı ve güzel bir örneği oldu. Yedi yıldır estirilen terör, beyin yıkama kampanyası sınıfımızın mücadele geleneklerini koyedememişti. "Yok edilemeyen düşman" orada, miting meydanında Birlik-Mücadele ve Dayanışmasıyla dimdik ayaktaydı.

Miting üzerine söylenebilecek, ilerisi için mutlaka altı çizilmesi gereken olumsuzluklar da yok değil. Öncelikle mitinge yığınsal katılım için gerekli ön çalışmanın zayıf tutulduğu mitingdeki grevci işçi sayısının İstanbul'daki grevci işçi sayısının bir hayli altında olmasından belli oluyor. Bu zayıflığı salt polis baskısıyla izah etmek mümkün değil.

Diğer bir nokta da her hallerinden işçi olmadıkları, aynı zamanda da sırtlarında yumurta küfesi taşımadıkları belli olan küçük bir grubun sorumsuzca haykırdıkları sloganlardı. Mitingin anlamı ve vereceği mesajla alâkası olmayan bu sorumsuz ve saygısız tavır, işi konuşmacıları dinlememeye kadar vardırdı. Bu eski hastalığın belli çevrelerde varlığını hâlâ koruduğunu, daha önemlisi ileride yapılacak böylesi eylemlerin yığınsal katılımına ve zenginliğine zarar verebilecekleri belli oldu. Üstelik yedi yıllık acı tecrübelerden sonra böylesi bir tavır asıl mesaj verilmek istenen işçi ve emekçileri uzaklaştıracağı gibi aşılması gereken "sol içi rekabet" duygusunu da yeniden yeşertecektir. Sonuçta da kaybeden sadece sol güçler değil, iflas etmiş bir yöntemle güç toplamaya çalışan gruplar olacaktır.

Daha büyük işçi mitinglerine doğru giderken bunları da bilmek ve unutmamak gerekir. ■

▲ *Biz de varız. Polis kordonuna rağmen gelebilenler taleplerini açıkladılar.*

▲ *Grevciler azimli. Migros çalışmaları halkın kendilerine gösterdiği ilgiden memnun.*

Migros'ta grev sürüyor

Migros işyerlerindeki toplu iş sözleşmesi görüşmeleri 4 Mayıs 1987'de başladı. Tez-koop-İş ile Migros A.Ş. arasındaki görüşmeler 8 maddede uyuşmazlık ile sonuçlandı. Sendika Şube Başkanı Aynur Karaaslan, "Grev amaç değildi. Bu nedenle de son dakikaya kadar işverenden olumlu değişim bekledik. Ama işveren, sorunları bizimle çözmek yerine, işçi arkadaşlarımıza gönderdiği mektuplarla onları yanıltırım hevesine kapıldı. Aynı şekilde işyerlerine astığı ilanlarla da yine halkımızı ve işçilerimizi gerçek dışı bilgilendirerek haklılığımızı karalamaya yöneldi. Ama işçi arkadaşlarımız işverenin bu taktiğine kulak asmayarak merkez depo dahil tüm işyerlerindeki grev uygulamalarını kararlılık içinde sürdürüyorlar" dedi.

Grev uygulamalarının ilk günlerinden itibaren işverenin merkez depolarındaki mallarının tasviyesi yoluna gitmesi, Tezkoop-İş ile aralarının daha da gerginleşmesine neden oldu. Sendikanın yasalar karşısındaki haklılığı zor da olsa kanıtlandı ve uygulama durduruldu.

İstanbul Migros mağazaları, kentin önemli merkezlerinde bulunuyor. Bunlardan en fazla iş yapanlar arasında da Ataköy'deki Migroslar var. Ataköy sakinlerinin hemen tamamının alış veriş yaptıkları Migros'ların grev ile çalışmaz hale gelmesi semt sakinlerini olumsuz etkiledi. Ama onların, grev yapan işçilerle konuşup haklılıklarını ve haklarını alıncaya kadar mücadele etmelerini söylemeleri, grevci işçilere büyük bir moral destek verdi. Her gün gördükleri ve alıştıkları çehrelerin kendilerinin yanında olmaları sevindiriciydi. Hele genç insanların akşam saatlerinde Migros grevcilerinin yanına gelerek işyerlerinin önlerini bir piknik alanına çevirmeleri Migros müşterisi ile çalışanlarının dost yüzler olduklarını göstermesi açısından son derece önemliydi.

Şube Başkanı Aynur Karaaslan da "bu gerçeklikler, bizim azmimizi artıran güzelliklerdir. Sonuçta daha iyi haklar alarak örnek bir toplu iş sözleşmesi ortaya çıkacağına inanıyorum" diyor.

İşçilerin kararlılığı sonucu belirleyecek elbette. ■

ÖLÜMSÜZ ŞEHİRDE ÜÇ BÜYÜKLER

Roma atletizm oyunları, tüm dünyada topladığı büyük ilgi ile sporun çağdaş toplumsal işlevini ve önemini bir kere daha gözler önüne serdi.

▲ Kanadalı Johnson. *Üç büyüklerin arasından sıyrılıp 2000 yılının rekorunu kırdı.*

Bizde spor denince varsa futbol yoksa futbol. Gerçi dünyanın pek çok ülkesinde de futbol en popüler spor. Bunun çeşitli nedenleri var. Futbol spektaküler bir spor. Bir başka deyişle seyredilmesi cazip. Bu yüzden yığınsal bir yaygınlığı var. Günlük hayatın gailelerinden bunalan insanlar için bir tür deşarj, bir rahatlama işlevi görüyor. Ayrıca kapitalist sistemde profesyonel futbol, etrafında azımsanmayacak meblağda paranın döndüğü bir tür iş alanı haline gelmiş. "Mass Media"nın önde gelen uğraş alanlarından biri futbol. Her imkândan yararlanılarak, futbol hemen daima sporun gündeminin birinci sırasında tutuluyor, yığınsal ilginin diri ve canlı kalmasına çalışılıyor.

Tabii arada bir istisnalar da oluyor. Futbol dışında bir spor dalında uluslararası önemde bir yarışma olduğunda futbol arka plana düşebiliyor. Çünkü böylesi durumlarda yığınsal ilgi bu tür yarışmalar üzerinde yoğunlaşıyor. İletişim araçları da bu olguya paralel bir tavır izliyorlar.

Bizde ise olmayan bu. Bunun son örneklerinden birisi geçenlerde Roma'da yapılan Dünya Atletizm Şampiyonası. Bir haftayı aşkın bir süre tüm dünyada büyük bir ilgiyle izlenen bu önemli spor olayı, günlük basının spor sayfalarındaki futbol cümbüşü arasında, konuya ilişkin bölük pörçük haberlerle kaynadı gitti. Oysa, örneğin Batı Avrupa'da televizyonun canlı yayın yapması yanı sıra günlük basın dahi, önceki günün sonuçlarını, ilginç yarışmaları resimleriyle birlikte birinci sayfadan verdi.

Atletizm.. Bütün sporların anası. Dünya Atletizm Şampiyonası ise olimpiyat oyunlarından sonra, uluslararası platformda dünyanın en önemli spor olayı. Roma'da yapılan ikincisi. İlki 1983'de Helsinki'de yapıldı. Önemi, dünya çapında ve tümüyle olimpik standartlarda yapılmasından kaynaklanıyor.

Şampiyona dokuz gün sürdü. Atletizm sezonunun sonuna yaklaşılmış olmasına ve Roma'nın 30 dereceyi bulan sıcağına rağmen yarışmalar son derece çekişmeli, dolayısıyla kaliteli geçti. Kalite, yarışların derecelerinde somutlandı. Dört yıl önceki şampiyonada elde edilen derecelerin önemli bölümleri yenilenirken iki dünya, altı da Avrupa rekoru kırıldı. Kanada'lı Johnson'ın 100 metredeki 9.83'ü kanımca ikibin yılına kalabilecek bir rekor. 100 metre rekorunun -hem de deniz seviyesinde- saniyenin % 10'u mertebesinde yenilenmesi akıllara durgunluk verecek bir başarı. Öteki dünya rekoru Bulgar atleti Kostadinova'nın yüksek atlamadaki 2,09 metresi. Yenilenen Avrupa rekorlarının ikisi Bulgar, diğerleri ise DAC, Sovyet, B.Britanya ve FAC atletlerine ait.

Şampiyonalar sonunda adettendir, madalya sıralaması yapılır ve ulusların başarıları bu sıralamaya göre kıyaslanır. Madalya sırala-

TABLO 1
"Üç Büyükler" ve diğer ülkeler
A: Altın, G: Gümüş, B: Bronz, T: Toplam

	1987				1983			
	A	G	B	T	A	G	B	T
DAC	10	11	10	31	10	7	5	22
SSCB	7	12	6	25	6	6	11	23
ABD	9	5	5	19	8	9	7	24
ÜÇBÜYÜKLER TOPLAMI	26	26	21	75	24	22	23	69
DİĞER ÜLKELER TOPLAMI	17	16	21	54	17	19	18	54

TABLO 2
Madalyaların "Blok"lara dağılımı

	1987				1983			
	A	G	B	T	A	G	B	T
SOSYALİST ÜLKELER	20	21	25	66	22	19	23	64
GELİŞKİN KAPİTALİST ÜLKELER	17	16	16	49	17	20	13	50
ÜÇÜNCÜ DÜNYA	6	3	5	14	2	2	5	9

TABLO 3
Puan sıralaması (1987'nin ilk on ülkesi alındı)
(Finale kalan atlet sayısı)

	1987	1983	FARK
SSCB	270 (57)	227 (42)	+43 (+15)
DAC	261 (43)	230 (41)	+31 (+2)
ABD	205 (44)	236 (45)	- 31 (-1)
B.Britanya	86 (21)	106 (24)	- 20 (-3)
FAC	67 (16)	113 (26)	- 46 (-10)
Bulgaristan	64 (17)	40 (10)	+24 (+7)
İtalya	61 (13)	43 (12)	+18 (+1)
Kenya	42 (9)	2 (1)	+23 (+4)
Fransa	39 (10)	16 (6)	+23 (+4)
Kanada	38 (10)	39 (13)	- 1 (-3)

maları günlük basında yayınlandı. Onun için sıralamanın bütününü vermiyorum. Yerine, ilginç bulduğum bazı noktalara kısaca değinmek istiyorum. Beklendiği gibi atletizmin üç devi Demokratik Alman Cumhuriyeti (DAC) - Sovyetler Birliği ve ABD bu şampiyonada da dünyanın geri kalanına domino ettiler. Bu olgu 1 no'lu tabloda açıkça görülüyor. Toplam 129 madalyadan 72'sini, yaklaşık beşte üçünü bu üç dev topladı. Üstelik 1983 sonuçlarıyla kıyaslandığında devlerin toplam madalyası daha da artmış.

"Üçler"in kendi aralarındaki kıyaslamada ise ABD'nin düşüş buna karşılık DAC'nin ve SSCB'nin yükseliş gösterdiği görülüyor. Bu olguda, ABD'deki atletizmin çarpıklığının önemli payı var. ABD'nin madalyalarının ağırlıklı bölümünü erkek atletler ve öncelikle de siyahi sporcular kazanıyorlar. ABD'nin toplam 19 madalyasının sadece altısı kadın sporcuların. Daha da ilginci beyaz ırktan sporcular sadece üç madalya kazanabildiler. Üstelik biri gümüş ikisi bronz. Yani altınların tümü zencilerin. ABD'yi sadece bu tür şampiyonalarla tanıyan birisi, bu ulusun kara derililerden oluştuğuna inanabilirdi.

Yine adettendir, bu çapta şampiyonalardan sonra "Doğu, Batı" mukayeseleri yapılır. "Doğu"dan kasıt sosyalist ülkeler, "Batı"-dan da kasıt gelişkin kapitalist ülkelerdir. 2 no'lu tabloda Roma sonuçlarının bu tür bir kıyaslaması veriliyor. Tabloda sosyalist blokun "Batı"ya bir hayli fark yaptığı, toplam madalyaların ise yarısından fazlasını topladığı görülüyor. Bu tabloda "üçüncü dünya ülkeleri" siyasi bir bloğu değil, ilk iki sırada yer alan ülkeler dışında kalan ülkelerin toplamını ifade ediyor.

En başarılı ülke -artık kanıksandı dense yeridir- DAC oldu. 17 milyon nüfuslu bu ülkenin sporcuları, toplam madalyaların yaklaşık dörtte birini topladılar. DAC'nin tek başına, Avrupa'nın sosyalist ülkeler arasında kalan tüm ülkelerinin elde ettikleri toplam madalyadan iki adet daha fazla madalya toplamış olması, "Batı"nın spor konusunda neden DAC'ye biraz hayranlık, çoğu da hasetle baktığını, sanırım iyi açıklar.

Bu tür yarışmalarda madalya sıralamasının yanı sıra puan sıralamaları da yapılır. Böyle bir sıralamayı, Fransız l' Equipe gazetesinden aktardığım 3 no'lu tabloda veriyorum. Her yarışmada finale kalan 8 yarışmacıdan birinciye 8, ikinciye 7 ve ilh... puan verilerek yapılan hesaplama sonucu elde edilen bu tabloda SSCB'nin DAC'yi geçerek ilk sıraya yükseldiği görülüyor. Finale kalan atlet sayısında da SSCB'li sporcular, hem DAC'ye, hem de ABD'ye bir hayli fark yapıyorlar. Bu da SSCB'de birbirine yakın değerde çok sayıda atletin bulunmasının, bir başka deyişle sporun toplumsal yaygınlığının göstergelerinden birisi. Kuşkusuz SSCB-DAC kıyaslamasında SSCB'nin nüfusunun büyüklüğünün de payı var. Buna karşılık DAC, SSCB'ye kıyasla finallere daha az sayıda atlet sokmasına rağmen daha iyi dereceler elde edebilen güçlü sporculara sahip. Özellikle de kadınlardaki hegemonyası tartışılmaz. Roma atletizm oyunları, tüm dünyada topladığı büyük ilgi ile, sporun çağdaş toplumsal işlevini ve önemini bir kere daha gözler önüne serdi. Şimdi sıra önce Calgari Kış Olimpiyatları'nda, sonra da Seul 88'de.. ■

▶ **Osman Ulagay, Özal Ekonomisinde Paramız Pul Olurken KİM KAZANDI KİM KAYBETTİ, Bilgi Yayınevi, İstanbul1987, 327 s.**

Cumhuriyet gazetesi ekonomi yazarı Osman Ulagay son kitabında bir yandan Türkiye'de 24 Ocak 1980'den sonra yaşanan ekonomik gelişmelerin bir panoramasını çizerken bir yandan da bu dönemdeki yoğun propaganda bombardımanı altında gündeme gelen, akla takılan kimi sorulara yanıt arıyor. Kitabın önsözünde "bu kitap öncelikle iktisatçı olmadıkları halde ekonomik konulara ilgi duyan, ekonomide olup biteni anlamaya çalışan, kafalarında oluşan sorulara yanıt arayanlar için yazıldı", diyen Ulagay olabildiğince kolay anlaşılır bir kitap yazmaya çalıştığını söylüyor.

Osman Ulagay'ın Prof. Merih Celasun ve Doç. Süleyman Özmucur'un bulgularından yararlanarak yaptığı hesaplamalara göre 1980-86 döneminde ücretli-maaşlı kesimden ve tarım kesiminden kâr-faiz-rant geliri elde eden sermaye sahiplerine yapılan gelir transferi 30 trilyon lirayı buluyor. Özal'ın "sosyal adaleti sağlıyor" dediği yüksek faiz politikası da bu gelir transferinin başlıca araçlarından birini oluşturuyor.

Peki işçinin, memurun, çiftçinin, dar gelirlinin yoksullaşması pahasına sermaye kesimine yapılan bu gelir transferi Türkiye'de yeni bir yatırım atılımına yol açmış mı? Özel sektör, ülkenin üretim ve ihracat potansiyelini geliştirecek büyük yeni yatırımlara girişmiş mi? Ulagay, böyle bir atılımın da gerçekleşmediğini, halkın büyük bir kesimi özveriye zorlanırken pek çok sanayi kuruluşunun batma noktasına geldiğini; ekonomiye katkısı en sınırlı kalan kapkaççı sermayenin ise palazlandığını belirtiyor. Ulagay, kaynak ve gelir dağılımındaki bu çarpıklık düzeltilmeden Türkiye ekonomisinin sağlıklı bir yapıya kavuşmayacağını ve enflasyonun da önlenemeyeceğini ileri sürüyor.

Ulagay'a göre Özal'ın en büyük başarısı ise IMF'nin, Dünya Bankası'nın, uluslararası finans çevrelerinin reçetelerine sadık kalarak Türkiye'nin dış dünyadaki mali itibarını yükseltmesi ve bu sayede büyük miktarda dış kredi kullanmak olanağını bulması. "Özal ekonomisi"nin bu sayede ayakta durduğunu, bu nedenle Özal'ın iktidarının adeta pamuk ipliğine bağlı olduğunu belirten Ulagay, Özal'ın "çıkış yolu"na alternatif arayanların ise onun yanlışlarını iyi değerlendirerek piyasa ekonomisiyle akılcı bir planlamayı bağdaştıracak orijinal sentezlere yönelmelerini öneriyor.

▶ **E.J.Hobsbawm, SANAYİ VE İMPARATORLUK, Çevirenler: Y. Gülerman ve A. Ersoy, Dost Kitabevi, Ankara 1987, 320 s.**

"Sanayi Devrimi, insan yaşamının yazılı belgelere geçmiş tarihindeki en köklü dönüşümdür. Bu dönüşüm kısa bir dönem için bir tek ülkenin, Büyük Britanya'nın tarihiyle çakıştı. Böylelikle bütün bir dünya ekonomisi Britanya'nın temeli üzerinde daha doğrusu çevresinde oluştu. Bu ülke geçici olarak kendisinden önce ve sonra, kendisine yakın büyüklükteki hiçbir ülkenin sahip olmadığı ve görülebildiği kadar gelecekte de sahip olamayacağı kadar evrensel bir etkinlik ve güce ulaştı... Bu iktisadi ve sosyal deneyimimizin üzerimizdeki etkisi büyük oldu ve bunun izleri bugüne dek silinmedi. İşte Britanya'nın bu benzersiz tarihsel durumu kitabımızın konusunu oluşturmaktadır."

Ünlü İngiliz yazarı E.J. Hobsbawm, "The Age of Revolution" (Devrimler Çağı) isimli kitabında ele aldığı iki devrimden biri olan Endüstri Devrimini "Sanayi ve İmparatorluk"ta daha ayrıntılı inceliyor ve bu devrimin hem Büyük Britanya hem de dünyadaki etkilerini günümüze kadar getiriyor. Konusunu çok iyi bilmenin rahatlığı içindeki Hobsbawm, çağı canlı kılan ayrıntılarla hiç sıkmadan okutmasını biliyor. Dünyayı anlamak ve değiştirmek isteyenlerin mutlaka okuması gereken bir kitap. Dileriz ki 3-13'üncü bölümlerin unutulan notları da bir dahaki basımda yerini alsın.

▶ **Sencer Ayata KAPİTALİZM VE KÜÇÜK ÜRETİCİLİK, (TÜRKİYE'DE HALI DOKUMACILIĞI) Yurt Yayınları-15, 128 s.**

Ayata'nın kitabı iki ana bölümden oluşuyor. Birinci bölüm küçük girişimcilik (marjinal kesim, enformal kesim, düzensiz işçilik, küçük üretim alanı, örgütsüz kesim, ayrıcalıksız kesim vs.), alanındaki tezler, tartışmalar ve literatür üzerine ayrıntılı bir özetlemeye ayrılmış. Küçük üretim konusundaki tartışmalar, özellikle, küçük üretimin genel ekonomik yapıyla ilişkisi, küçük üretimin iç farklılaşması ve sermaye birikimi gibi üç temel alanda toplanmış ve bu konularda ayrıntılı kaynaklara ulaşamayan okurlar için yeterli ve derli toplu bir biçimde sunulmuş. İkinci ana bölümde ise Ayata, doktora çalışmasının bir parçası olarak yürüttüğü Türkiye halı dokumacılığı araştırmasını sunuyor. Genel boyutlarından geleneklerine kadar halı dokumacılığının ayrıntılı olarak incelendiği bu bölüm sonunda ise kitabın tezleri sunuluyor. Ayata'ya göre, kapitalist sektör türdeş değildir ve kendi içinde farklılaşmıştır. Ayrıca tekelci büyük sermaye dışındaki çeşitli kapitalist girişimler küçümsenemeyecek boyutlarda sermaye birikimi gerçekleştirebilmektedir.

▶ **Galina Kirilenko, Lydia Korshunova, FELSEFE NEDİR? Çev. Gül Aysu, Bilim ve Sanat Kitapları, 1987 İstanbul, 189 s.**

▶ **Robert Graves, BEN, CLAUDIUS, (Roman) Çev. Deniz Ülken, Adam Yayıncılık, İstanbul 1987, 433 s.**

▶ **Oğuz Oyan, 24 OCAK EKONOMİSİNDE DIŞA AÇILMA VE MALİ POLİTİKALAR, V Yayınları, Ankara1987, 244 s.**

▶ **Faruk Şen, EGE'NİN İKİ YAKASINDA EKONOMİ, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara 1987, 63 s.**

MEDİOKR

İnsan malzemesine ve onun yetkinleşmesine aldırış etmeyen, sosyalist etik ve moralden ödün veren, politik bilinci genel geçer sözlere indirgeyen bir örgütsellik sosyalist toplumun insanını hazırlamak şöyle dursun, politik iktidar mücadelesinde bile uzun süre yürüyemez.

"Ben médiocre'ların kıralıyım!" Amadeus oyununun yazarı Peter Schaeffer'in imgeleminde yeniden hayat bulan Salieri söylüyordu bu sözü.

Mediokr, (Médiocre) vasat, orta düzeyde anlamına geliyor. Salieri, Avusturya-Macaristan İmparatoru II. Joseph'in gözünden Mozart'ı düşürmek için her türlü entrikayı uygularken, kendi durumunu anlatmak için de bu sözcüğü seçiyor.

Mozart çıkagelene kadar saraydaki Mediokr müzisyenler birbirlerini sevmeseler de gül gibi geçinmektedirler. Herhangi biri ötekileri gölgeleyecek kadar büyük müzisyen değildir çünkü. Ama kara talih, müziğin genç dehasını II. Joseph'in sarayına ulaştırmıştır. İyi müzik, sıradan müziği, deha, vasatı dümdüz edecektir. Kaçınılmaz bir sonuçtur bu. Artık sıradan müzisyenlerin bir tek amacı vardır; Mozart'ın hayatını karartmak.

□□□

Kapitalizmin insanı feodalite içinde yetişti. Hem feodaliteyi tarihe gömecek sınıf olarak, hem de bu sınıfın damgasını vurduğu üretim ve mülkiyet ilişkilerinin insanı olarak. İki üretim biçimi, iki mülkiyet ilişkisi uzun süre yanyana yaşadı; birinin öteki aleyhine sürekli gelişimine tanık olunarak. Bu durum, siyasi iktidardan önce üretim ilişkilerinin kurulabilmesi olanağı. kapitalizmin dünyaya, insana, insan ilişkilerine bakışındaki vurguların yerleşik hale gelmesini sağladı.

Oysa sosyalizmin insanı, kapitalizm altında sadece onu tarihe gömecek sınıf olarak doğar. Siyasal iktidar gerçekleşmeden bu sınıfın hedeflediği üretim ve mülkiyet ilişkileri yaşama geçemez. Dolayısıyla sosyalist toplum insanının biçimlendirilmesinde böyle bir 'manivela' iktidar sorununun çözümünden önce mevcut değildir.

Buna rağmen kapitalist toplumun içinde sosyalist toplum insanının yetişmeye başladığı nüve sosyalizm için mücadele edenlerin oluşturduğu kolektif ve dolayısıyla örgütlü bütünlüktür. Bu örgütsellik esas olarak siyasal mücadele aracıdır, ama aynı zamanda bir okuldur. Orada politik iktidar için mücadele verenler, aynı zamanda, düşünsel ve kültürel bakımdan gelişirler, insanî bakımdan yetkinleşirler, binlerce yıllık sınıflı toplumun ve içinde yaşanılan kapitalizmin onlarda bıraktığı tortulardan arınırlar, şartlanma ve alışkanlıklardan kurtulurlar ve her bakımdan, yarın sosyalizmin kurulmasına azami katkılarını getirebilecek, bilinçleriyle, yetenekleriyle, özverileriyle gelişkin insanlar olarak yetişmeğe çalışırlar.

Ya da öyle olmak zorundadırlar.

Gelgelelim insan malzemesine ve onun yetkinleşmesine önem vermeyen, birtakım dar çıkarlar ve küçük politik hesaplar adına sosyalist etik ve moral'den ödün veren, bilimsel sosyalist öğretiyi, onun devralmış olduğu engin kültür birikimiyle birlikte mensuplarına maledemeyen, tersine, onları **homo politicus** haline dönüştüren, politik bilinci ise birtakım şablonlara, kalıplara, içi koflaştırılmış genel geçer sözlere indirgeyen, politika yapmayı reel-politiker'lik halinde sıradanlaştıran bir örgütsellik, sosyalist toplum insanını hazırlamak şöyle dursun, politik iktidar mücadelesinde bile uzun süre yürüyemez; ya ciddi, köklü bir transformasyondan geçerek talip çıktığı misyona layık bir hale gelecektir, ya da, bir köşede öylecene güdük kala kalacaktır.

Bernard Shaw, "bir ülkenin devrimci hareketi, bünyesine o ülkenin en iyileriyle en kötülerini çeker" diyor. Shaw'un o bilinen nüktedan üslubuyla anlatmağa çalıştığı, bir ülkenin devrimci hareketinin içine, o harekete ve onun ideallerine hiç yaraşmayan çapsız, kalitesiz, bencil, çıkarcı birtakım kişilerin de girebileceğidir. Ne var ki, böyle unsurlar çok çabuk dökülmektedirler, devrimci hareketin en küçük virajında savrulmaktadırlar, hele hele işler biraz daha zorlaşınca sürü halinde, geldikleri gibi gitmektedirler.

Ne var ki, Shaw'un unuttuğu daha önemli birileri var: Mediokr'lar. Devrimci hareket en iyilerin yanısıra, çokça da mediokr'u kendi bünyesine çekiyor. Dolayısıyla, ne çekerse de o mediokr'lardan çekiyor.

Hele hele o mediokr'lar birtakım boşluklardan, kesintilerden, ya da belli dönemlerin çok özgül koşullarının getirdiği bir sonuç olarak, tarihsel bir tesadüf halinde birtakım yönetici konumlara gelmişlerse durum daha da vahim demektir.

Bir mediokr böyle bir durumda ne yapar?

Çevresine kendi gibi mediokr kişilikler toplar. Sıradan kişi, sıradan olanı sevmese de ona katlanır. Yirmibeş mumluk bir ampulün tüm altmış mumluk ampüllerden nefret edişi gibi, mediokr yeteneğin, yaratıcılığın, insani, entellektüel pırıltının düşmanıdır. Kendinde bunlar bulunmadığı için kurnazlığı, güç dengelerinden yararlanmayı, hatta güç dengeleri yaratmayı öne çıkarır. Yerini tehdit edebilecek gelişmelere karşı müthiş bir "koku alma" hassası geliştirir. O, daha "kundağındayken" yeteneğin kaynağını sezer. Önlemini çok erken alır. Becerebildiği sürece en temel doğrulara bile karşı çıkar. Beceremediği andan itibaren o doğrulara sahip çıkmış gibi görünür; onun yanındayken onu hayata geçirmemenin yollarını arar, bulur, uygular.

Mediokr sürekli "ben" ile başlayan sorular sorar. Onu "Biz" hiç ilgilendirmez. Kısırlığından kaynaklanan aşağılık duygusunu örtmek, kendini "mühim" bir adam gibi görmek ve bunu başkalarına mümkün olduğu sürece "yutturmak" baş meselesidir. İlkeler koşullara göre kâh doğru olur, kâh yanlış. Koşullar, kendi otoritesi açısından değişik tehditler getirdiğinde dün yanlış dediği ilkeye bugün doğru der.

Mediokr kişiliksizdir. Beş yıl savunduğu fikirden genellikle bir gecede vazgeçer. Çünkü o gece birdenbire eski çerçevede kendi varlığını sürdüremeyeceğini farkeder... ilh.

Bir mediokr için daha pek çok şey söylemek mümkün, ama hiç gerekmez. Çünkü, onun çapı bellidir, bulunduğu nokta bellidir, varacağı yer daha da bellidir. Ve sanılmasın ki, mediokr'lar bu harekette kalıcıdırlar. Bugüne değin, kimler geldi, kimler geçtiler. Bugünün mediokr'ları da elbet geçip giderler. Sosyal gelişimin dinamiği her türlü sübjektif etkeni eninde sonunda aşar, marangoz hatalarını düzeltir, herşeyi rayına, rotasına, yerli yerine oturtur.

□□□

"Ben mediokr'ların kıralıyım!"

Yok hayır. Salieri'de mediokr olmayı aşan bir şeyler var.

Çünkü bir mediokr asla mediokr olduğunu kabul etmez. ■

İllüstrasyon: Uğurcan Ataoğlu

30 GÜNÜN İÇİNDEN

DOĞU-G.DOĞU OLAYLARI

19 AĞUSTOS PKK Siirt'in Milan mezrasını basarak 25 kişiyi öldürdü.
▶ Hakkâri Uludere'de yola döşenen mayın 2 eri öldürdü, 4 askeri de yaraladı.
▶ Bingöl'de demiryoluna yerleştirilen patlayıcı, bir yük treninde hasara yol açtı.

20 AĞUSTOS Hakkâri'nin Beytuşşebap ilçesinde yaşayan "Jirki" aşireti ile Uludere ilçesinde yaşayan "Goyan" aşiretleri arasında binlerce kişinin katıldığı çatışmalar 6. gününü doldurdu.

21 AĞUSTOS Mardin Midyat'ta PKK 5 kişiyi öldürdü.
▶ Diyarbakır'ın Lice ilçesinde DSİ şantiyeleri PKK'lılarca tahrip edildi.

24 AĞUSTOS PKK militanları Siirt'in Şırnak ve Mardin'in Cizre ilçesinde bir köy ve iki şantiyeyi basarak 4 kişiyi kaçırdılar.
▶ Bingöl'ün Yedisu bucağı çevresinde PKK militanları ile güvenlik güçleri arasında çıkan çatışmada 1 er yaralandı.
▶ Tunceli'de Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü'nün iki dozeri yakıldı.

26 AĞUSTOS Bitlis'de ERNK'ye ait bildirileri duvarlara yapıştıran 3 kişi yakalandı.
▶ PKK militanları Diyarbakır'ın Harzo ilçesine inerek jandarma karakolu, Savcılık, Belediye, Hastane, Sağlık Ocağı ve Cezaevi'ni taradılar. Bir astsubay öldü.
▶ Mardin Derik'te çıkan çatışmada bir militan öldü.

27 AĞUSTOS Siirt'in Şırnak ilçesine bağlı Anılmış köyünü basan PKK militanları köy korucularının silahlarını alarak kaçtılar.

28 AĞUSTOS Erzurum'da bir greyder ateşe verildi.
▶ PKK Erzurum'da beş ormancının silahlarını aldı.

30 AĞUSTOS PKK Diyarbakır'ın Çaylıdere mezrasında üç kişiyi öldürdü.

2 EYLÜL PKK Mardin'de iki kişiyi öldürdü.

3 EYLÜL Mardin Ömerli'de yola yerleştirilen mayın 8 kişinin ölümüne, beş kişinin de yaralanmasına neden oldu.

14 EYLÜL Siirt'in Şırnak ilçesinde güvenlik güçleriyle çatışan Kürt militanlarından biri öldürüldü.

DÜNYADAN

19 AĞUSTOS Güney Kore'de ücret artışı ve daha iyi çalışma koşulları talepleriyle gösteri düzenleyen 40.000 işçi polisle çatıştı. 21 kişi yaralandı.

23 AĞUSTOS Panama'da 20 bin kadın hükümet karşıtı gösteriler sırasında kapatılan radyo istasyonları ve gazetelerin açılması için gösteri yürüyüşü yaptı.

27 AĞUSTOS Filipinler'de başarısız bir darbe girişimi sırasında çıkan çatışmalarda 55 kişinin öldüğü 100'den fazla kişinin yaralandığı açıklandı.

29 AĞUSTOS Güney Afrika'daki 340 bin siyah maden işçisinin genel grevi 3. haftasına girerken Anglo-American Madencilik Şirketi işbaşı yapmayan 30 bin siyah işçinin işlerine son verdiğini açıkladı.

3 EYLÜL Burundi'de Jean Baptiste Bogassa hükümetine karşı askeri bir darbe yapıldı.

5 EYLÜL İsrail Sayda'daki Filistin kampını havadan bombaladı. 40 Filistinli öldü, 50'si yaralandı.

14 EYLÜL İrangate'i ortaya çıkartan Lübnanlı gazeteci, silahlı saldırı sonucu ağır yaralandı.

EKONOMİ

17 AĞUSTOS Yasaklı Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı endekslerine göre toptan eşya fiyatları 12 ayda % 40.7'ye çıktı.

24 AĞUSTOS Borç ödemelerinin toplam gelire oranı 1982 yılındaki % 12.3'lük düzeyinden bu yılın ilk yarısında % 50'ye ulaştı.

1 EYLÜL Başbakan Yardımcısı Kaya Erdem'in yürüttüğü hayali ihracat soruşturması Özal tarafından durduruldu.
▶ Hayali ihracatın İsviçre'den İtalya'ya kaydığı belirlendi. İtalya'ya beş ayda 74 milyon dolarlık hayali ihracat yapıldı.

15 EYLÜL Türkiye ABD'ye, aldığı askeri yardımlar karşısında 2015 yılına kadar 2 milyar 914 milyon dolar için 3 milyar 585 milyon dolar faizle birlikte 6 milyar 519 milyon dolar ödeyecek.

ÇEŞİTLİ

23 AĞUSTOS Ders kitaplarına % 42 oranında zam yapıldı.

24 AĞUSTOS Isparta'da Özal'ı evet pankartıyla karşılayıp yuh çeken göstericileri polis copla dağıttı. 17 kişi gözaltına alındı.

6 EYLÜL Referandum sonuçları belli olmadan Başbakan erken seçime gidileceğini açıkladı.

8 EYLÜL Halk oylaması resmi sonuçları açıklandı. Evet % 50.19, Hayır % 49.81.

İNSAN HAKLARI-BASKILAR

20 AĞUSTOS Güneşe Çağrı dergisinin sahibi Kubilay Akpınar gözaltına alındı.
▶ Sultanahmet'te iki gündür oturma grevi yapan tutuklu ve hükümlü yakınları gece polis tarafından dağıtıldı.

24 AĞUSTOS Türkiye'deki siyasi mahkûmlarla Dayanışma Komitesi adı altında toplanan bir grup Alman, Sağmalcılar Cezaevi'ndeki "ölüm orucu" tutan hükümlüleri desteklemek için üç günlük "sembolik açlık grevi" yaptılar.

26 AĞUSTOS Bayrampaşa Cezaevi'ndeki açlık grevi sona erdi.

30 AĞUSTOS Tutuklu ve hükümlü aileleri TBMM'ye yürüyüş eylemine başladılar.

1 EYLÜL Cezaevlerindeki baskıları protesto etmek ve seslerini Meclis'e duyurmak için Ankara'ya yürüyüş yapan mahkûm aileleri Ankara girişinde polis tarafından zor kullanılarak dağıtıldı. Tartaklananlardan Didar Şensoy şeker komasına girerek öldü. 60 kişi gözlatına alındı.

3 EYLÜL Aziz Nesin'in Az Gittik Uz Gittik adlı kitabı İzmir'de toplatıldı.
▶ Antalya Cezaevi'nde 25 AĞUSTOS'tan beri süren açlık grevi sona erdi.

6 EYLÜL Hürriyet, Günaydın, Bulvar gazeteleri referandumu etkileyici yayın yaptıkları iddiasıyla toplatıldı.

9 EYLÜL Erzurum Askeri Cezaevi'nde 80 tutuklu ve hükümlü Didar Şensoy'un ölümünü protesto için 3 günlük açlık grevine başladılar.

İŞÇİ SORUNLARI

14 AĞUSTOS Demiryolu işçileri, Basın-İş Sendikası'nın yürüttüğü Devlet Malzeme Ofisi Matbaası grevi için dayanışma eylemine girişti.

20 AĞUSTOS Tez-Koop-İş Migros'ta 875 işçinin katılımıyla greve çıkıyor.
▶ Grevdeki 58. gününü dolduran Deri işçileri, Hak-İş'e bağlı ÖZ-GIDA-İŞ Sendikası Bakırköy Şubesi üyelerine gıda ve para yardımında bulundu.

21 AĞUSTOS Deri işçileri, Devlet Malzeme Ofisi Basımevi'nde grevdeki işçilere gıda yardımı yaptılar.

22 AĞUSTOS Türk-İş'e bağlı Türk-Metal-İş Sendikası İstanbul Şubesi, 6 bin 100 işçisiyle 34 gündür grevde bulunan Seydişehir Alüminyum ve Antalya Ferrokrom işçileri için dayanışma kampanyası başlattı.

24 AĞUSTOS İstanbul ikinci boğaz köprüsünde çalışan 30'un üstünde işçinin akitleri tazminatsız olarak feshedildi.

26 AĞUSTOS Bağımsız Otomobil-İş Sendikası tarafından açılan davada Danıştay grev hakkını kısıtlayıcı tüzüğü iptal etti.

27 AĞUSTOS 28 gündür grevde bulunan DMO Basım Müessesesi'ndeki işçilere Türkiye Gazeteciler Cemiyeti üyelerince gıda yardımı yapıldı.

28 AĞUSTOS 2. Boğaziçi köprüsünün 700 işçisi, 45 arkadaşlarının işten çıkarılmasını protesto etmek amacıyla işbaşı yapmadı.

29 AĞUSTOS Köprü inşaatı işçilerinin işbaşı yapmama eylemine katılanlar 1300'e ulaştı. İşçiler, sendikaları Yol-İş'in kendilerine sahip çıkmadığını belirtiyor.

9 EYLÜL Kınalı-Sakarya otoyolunda çalışan 50 karayolu işçisi Türk-İtalyan işverenin kendilerine kötü davrandıkları gerekçesiyle direnişe başladılar. 70 işçi işi bıraktı.

10 EYLÜL Türkiye'de çeşitli iş kollarında yaklaşık 5 bin işçinin grevleri sürüyor.

▼ *Polis kordonu. Deri-İş'in Bayrampaşa'daki mitinginde, alışkın olduğumuz görüntüler işçi katılımını engelleyemedi.*